

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КІСЛИЦИНА ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 343.163:343.222

ДИСЕРТАЦІЯ

**РОЛЬ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ НА
ПІДСТАВІ УГОД ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ: ПИТАННЯ
ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ**

12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело _____ /Кіслицина І.О./

Науковий керівник

Полянський

Юрій Євгенович,

кандидат юридичних наук,

професор

Одеса – 2018

АНОТАЦІЯ

Кісліцина І.О. Роль прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості: питання теорії і практики. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2018.

Дисертація є однією із перших в українській правовій науці працею, яка присвячена дослідженню ролі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості.

Уперше: розкрито співвідношення понять «статус» та «роль» стосовно прокурора, який є ініціатором та учасником угоди про визнання винуватості; обґрунтовано висновок щодо того, що законодавча назва «угода про визнання винуватості» неповною мірою розкриває зміст цього правового інституту, оскільки в обох сторін договору є як права, так і обов'язки. Запропоновано змінити назву цієї угоди на назву «угода про визнання винуватості та пом'якшення відповідальності»; розкрито елементи правового статусу прокурора як ініціатора і учасника угоди про визнання винуватості, до якого належать такі елементи: 1) норми права, що регулюють цей аспект правового статусу прокурора; 2) його правосуб'єктність; 3) права; 4) обов'язки; 5) гарантії; 6) відповідальність.

Охарактеризовано роль прокурора – процесуального керівника при укладенні угоди про визнання винуватості, яка проявляється в таких діях:

1) здійснюючи нагляд за розслідуванням, він може, враховуючи міркування процесуальної економії, бути ініціатором укладення угоди про визнання винуватості, що аж ніяк не применшує його статусу як державного обвинувача; 2) прокурор розглядає звернення інших учасників процесу, передусім, захисника, з пропозиціями укладення такої угоди, зважає можливість задоволення таких звернень; 3) прокурор може за потреби взяти

участь у консультаціях з іншими учасниками процесу, передусім з обвинуваченим та його захисником, із приводу укладення угоди; 4) прокурор підписує угоду про визнання винуватості та направляє її для розгляду судом або відмовляється це робити через відсутність законних підстав і наявність перешкод; 5) прокурор бере участь у розгляді судом угоди про визнання винуватості та підтримує її або, за наявності перешкод, відмовляється від затвердження угоди; 6) у разі невиконання засудженим угоди про визнання винуватості звертається, відповідно до ст. 476 КПК, до суду, який затвердив угоду, з клопотанням про скасування вироку; 7) у разі скасування вироку, прокурор повертає собі повноваження як процесуальний керівник при здійсненні нагляду за розслідуванням і підтриманням публічного обвинувачення у повному обсязі, або відповідні повноваження використовує інший прокурор.

Визначено мотивацію прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості як сукупність і послідовність мотивів та причин, що спонукають і направляють його до вчинення цих дій.

Доведено необхідність надання можливості захисникові ініціювати процес переговорів для подальшого укладення між його підзахисним та прокурором угоди про визнання винуватості;

Удосконалено: визначення угоди про визнання винуватості як домовленість між стороною обвинувачення в особі прокурора і стороною захисту: підозрюваного, обвинуваченого, їх представників, в якій погоджуються умови обвинувального вироку, що пом'якшують покарання у разі беззаперечного визнання винуватості відповідно до обвинувального акта; розмежування понять «мотивація» і «мотивування» у контексті дій прокурора при укладенні угоди з підозрюваним (обвинуваченим); класифікацію за різними підставами мотивів, що спонукають прокурора до укладення угод про визнання винуватості; зміст принципів укладення угод про визнання винуватості; порядок участі прокурора в укладенні угод про визнання винуватості на різних етапах: у досудовому кримінальному провадженні, у підготовчому судовому

провадженні, у процесі судового розгляду; висновок щодо необхідності погодження прокурором проекту угоди про визнання винуватості з керівником прокуратури або прокурором вищого рівня; напрями удосконалення участі прокурора в укладенні та реалізації угод про визнання винуватості (запропоновано внести зміни до законодавства щодо регулювання угод про визнання винуватості, зокрема, щодо виокремлення угод про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим та угод про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим в окремих розділах КПК).

Набули подальшого розвитку: історико-правовий аналіз компромісних процедур, подібних до угод про визнання винуватості у зарубіжних державах, а також альтернатив укладення угод про визнання винуватості за національним законодавством; різні підходи до розуміння угоди про визнання винуватості; підстави та обставини, які враховуються прокурором у процесі укладення угод про визнання винуватості; виокремлення послідовних етапів, з яких складається кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості; порядок участі прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні та у процесі судового розгляду.

Виокремлено такі етапи процесу укладення угоди про визнання винуватості: ініціювання укладення угоди; обмірковування пропозиції (індивідуальне чи колективне) щодо можливості укладення та змісту проекту угоди, про визнання винуватості; складання проекту угоди, а за потреби – її коригування; підписання угоди про визнання винуватості; передача угоди на розгляд суду; розгляд угоди про визнання винуватості під час підготовчого судового засідання або в судовому провадженні; клопотання про скасування вироку на підставі угоди про визнання винуватості через невиконання умов угоди; апеляційне оскарження вироку на підставі угоди про визнання винуватості; касаційне оскарження вироку після його перегляду судом апеляційної інстанції; виконання угоди про визнання винуватості.

Доведено, що роль прокурора при укладенні угод про визнання винуватості на досудовій і судових стадіях кримінального провадження має свою специфіку, яка обумовлена його повноваженнями на кожній з цих стадій. Більшість угод про визнання винуватості ініціюються та підписуються на досудовій стадії; укладення угоди саме на такій стадії дозволяє реалізувати основну мету цього процесуального інституту – заощадження процесуального часу та коштів, а також зменшення навантаження на працівників правоохоронних органів та суду. Розглянуто специфіку організації діяльності прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості на стадії підготовчого судового провадження, що включає в себе підготовку прокурора до судового засідання із вивченням і систематизацією матеріалів досудового розслідування, обов'язок прокурора роз'яснити обвинуваченому його право на укладення угоди, її механізм і наслідки, право прокурора звертатись до суду із клопотаннями, які стосуються справи та висловлювати правову позицію щодо можливості чи неможливості затвердження угоди про визнання винуватості на цій стадії. Роль прокурора у процесі судового розгляду, де в наявності є угода про визнання винуватості, проявляється у оголошенні ним обвинувального акту на початку судового засідання, доведенні відповідності угоди про визнання винуватості всім встановленим вимогам, а також можливості в подальшому звернутись до суду з вимогою про скасування вироку, яким затверджено угоду, якщо засуджений не виконав умови угоди. Доведено, що роль прокурора як учасника угоди про визнання винуватості не закінчується після винесення судом обвинувального вироку, яким затверджено угоду: на подальшому етапі прокурор здійснює контроль за виконанням угоди.

За наслідками здійсненого дослідження вироблено пропозиції з удосконалення законодавства, яке регулює роль прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості.

Ключові слова: прокурор, державний обвинувач, публічний обвинувач, угода про визнання винуватості, учасник угоди про визнання винуватості,

статус прокурора, роль прокурора, мотивація дій прокурора, кримінальне провадження, досудове провадження, судове провадження.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у фахових періодичних виданнях :

1. Кісліцина І. Про поняття та історичний аспект розвитку інституту укладання угод про визнання винуватості у світовій й вітчизняній науці та юридичній практиці. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 273–278.

2. Кісліцина І.О. Правовий статус прокурора як учасника угоди про визнання винуватості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. № 35. Ч. 2. 2015 р. С. 172–177. (Серія «Право»).

3. Кислицына И. О мотивации действий прокурора при заключении соглашения о признании виновности. *Legea si viata – Publicație științifico-practică*. 2016. № 4. С. 31–34.

4. Кісліцина І.О. Прокурор – гарант дотримання прав людини та основних засад судочинства при укладанні угод про визнання винуватості. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 173–178.

5. Кісліцина І.О. Актуальні питання участі прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2017 р. URL: http://lsej.org.ua/3_2017/56.pdf.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Кісліцина І.О. Роль прокурора при укладанні угод про визнання винуватості: зарубіжний досвід. *Правове життя сучасної України: у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. ювілею акад. С.В. Ківалова (м. Одеса, 16–17 трав. 2014 р.)*. 2014. 820 с. Т.1. С. 225–227.

2. Кісліцина І.О. Мотивація дій прокурора – учасника угод про визнання винуватості. Ризики цієї практики та шляхи запобігання їм. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України*: у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15–16 трав. 2015 р.). 2015. 667 с. Т. 2. С. 150–152.

3. Кісліцина І.О. Про необхідність забезпечення прокурорами неухильного дотримання принципів судочинства при укладанні угод про визнання винуватості. *Проблеми реформування прокуратури*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квіт. 2016 р.): у 2 т. / редкол.: Л.М. Москвич (голова), А.В. Лапкін, І.В. Юревич [та ін.]. Харків.: Право, 2016. 224 с. Т.1. С. 70–73.

4. Кісліцина І.О. Роль прокурора при укладанні угод про визнання винуватості в досудовому кримінальному провадженні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 трав. 2016 р.). 2016. 712 с. Т. 2. С. 151–153.

5. Кісліцина І.О. Участь прокурора в укладанні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми судового права*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна (м. Харків, 20 квіт. 2017 р.): у 2 т. / редкол.: Л.М. Москвич (голова) [та ін.]. Харків: Право, 2017. 258 с. Т.1. С. 194–197.

6. Кісліцина І.О. Участь прокурора в укладанні угод про визнання винуватості в підготовчому судовому засіданні. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.): у 2 т. / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса : Видав. дім «Гельветика», 2017. 848 с. Т. 2. С. 168–170.

SUMMARY

Kislitsyna I.O. The role of the prosecutor in criminal proceedings on the basis of agreements on the recognition of guilt: questions of theory and practice. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Dissertation for obtaining the degree of Ph.D. in Law Science by specialty 12.00.10 – Judiciary; prosecution and advocacy. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2018.

The dissertation is one of the first work in the Ukrainian legal science, investigating the prosecutor role in criminal proceedings based on guilt admission agreements.

It is for the first time that the following has been done: the relationship between the «status» and «role» concepts was revealed in relation to a prosecutor - initiator and participant of the guilt admission agreement; the conclusion is justified, admitting that the legislative name of guilt «admission agreement» does not fully reveal the content of this legal institution, as parties to the agreement have both rights and responsibilities. Proposed as follows: to change the agreement name «the guilt admission agreement or penalty mitigation»; elements of the prosecutor legal status as the initiator and participant of the guilt admission agreement are disclosed, including as follows: 1) standard of law governing this aspect of the prosecutor legal status; 2) his legal identity; 3) rights; 4) responsibilities; 5) securities; 6) liability.

The role of the prosecutor as a procedural head at conclusion of the guilt admission agreement has been defined, which manifests in the following actions:

1) through supervising the investigation, he may, taking into account considerations of procedural economy, be an initiator of the guilt admission agreement that does not diminish his status as a public prosecutor; 2) the prosecutor shall consider appeals of other process participants, primarily a defender, with proposals to conclude such an agreement, weighing the possibility of satisfying such appeals; 3) the prosecutor may, if necessary, participate in consultations with other stakeholders, primarily with the accused and his defence counsel, relating the conclusion of the agreement; 4) the prosecutor signs the guilt admission agreement and sends it the court for

consideration or refuses to do so because of the lack of legal grounds and availability of obstructions; 5) the prosecutor participates in proceedings related to the guilt admission agreement and supports it, or, in the presence of obstructions, refuses to approve the agreement; 6), in case if the convict fails to perform provisions of the guilt admission agreement, the prosecutor, comply with Article 476 of the Criminal Procedure Code, appeals with a petition for annulment to the court that has approved the agreement; 7) in the event of revocation of judgment, the prosecutor returns his powers as procedural controller at exercising supervision over the investigation and maintenance of public prosecution in full, or a different prosecutor exercises the appropriate authorities.

Motivation of the prosecutor has been determined at conclusion of the guilt admission agreement as a totality and the sequence of motives and causes encouraging and directing him to commit these actions.

The necessity of allowing the defender to initiate the negotiation process for the subsequent conclusion of the guilt admission agreement between the defendant and prosecutor has been proved;

The following has been improved: the definition of the guilt admission agreement as an agreement between the prosecution in the person of the prosecutor and the defense: the suspect, the accused, their representatives, where terms of conviction are negotiated, mitigating punishment in the case of unconditional acceptance of the guilt under the indictment; the distinction between the «motives» and «motivation» concepts in the context of the conduct of the prosecutor at conclusion of the agreement with the suspect (accused); a classification under various reasons of motives inducing the prosecutor for the conclusion of guilt admission; the content of principles on concluding guilt admission agreements; the order of the prosecutor's participation in the conclusion of guilt admission agreements at different stages: pre-trial criminal proceedings, in preparatory proceedings, in court hearing; opinion on the need for coordination by the prosecutor of the draft guilt admission agreement with the Director of public prosecutions or a prosecutor of the highest level; ways to improve the participation of the prosecutor in the conclusion and

implementation of guilt admission agreements (there have been proposed changes in the law regarding the regulation of guilt admission agreements, in particular, regarding the separation of guilt admission agreements between the prosecutor and the suspect or the accused, as well as reconciliation agreements between the victim and the suspect or the accused in separate sections of the Criminal Procedure Code).

The following has received its further extension: historical and legal analysis of compromise procedures similar to the guilt admission agreements in foreign countries, as well as alternatives to the conclusion of guilt admission agreements under the national legislation system; different approaches to understanding the guilt admission agreement; grounds and circumstances to be considered by the prosecutor in the process of concluding guilt admission agreements; the selection of successive phases that constitute criminal proceedings based on guilt admission agreements; the order of the prosecutor participation in the conclusion of guilt admission agreements in pre-trial criminal proceedings and in court hearings.

The following stages of the conclusion of guilt admission agreements have been selected: the initiation of agreements; consideration over proposals (individual or collective) on the possibility of the conclusion and the content of the draft guilt admission agreement; drafting the agreement and its adjustment, if necessary; signing of the guilt admission agreement; transfer of the agreement to the court; consideration of the guilt admission agreement during the preliminary case hearing or in court proceedings; petition for the sentence annulment based on the guilt admission agreement due to failure in fulfilling terms of the agreement; appeal against the sentence based on the guilt admission agreement; cassation appeal of the sentence after its review by the Court of Appeal; execution of the guilt admission agreement.

It has been proved also that the prosecutor role is very specific at the conclusion of guilt admission agreements at the pretrial and trial stages of a criminal proceeding due to his powers at each of these stages. Most of the guilt admission agreements are initiated and signed at the pre-trial stage; conclusion of the agreement particularly at this stage allows realizing the main purpose of this procedural institution, that is saving procedural time and money, as well as reducing the burden

on law enforcement officers and the court. There also have been observed the following: the peculiarities in organization of the prosecutor activity at the conclusion of guilt admission agreements at the stage of preliminary proceedings, which includes preparation of the prosecutor for the trial with the study and systematization of the case pre-trial investigation materials; the prosecutor's obligation to explain to the accused his/her right to the agreement conclusion, its mechanism and consequences; the prosecutor's right to apply to court with petitions concerning the case and to express his legal position concerning the possibility or impossibility of establishing the guilt admission agreement at this stage. The prosecutor role in the trial where there is a guilt admission agreement, is manifested in the his declaration of the indictment at the start of the trial, declaration of evidence of the guilt admission agreement compliance with all requirements, as well as of opportunities in the future to address in court with the requirement on cancellation of a sentence, which the agreement has been approved with, if the convicted person did not fulfilled terms of the agreement. It is proved that the prosecutor role as a party to the guilt admission agreement does not end after the court indictment, which the agreement has been approved with: at a later stage, the Prosecutor supervises the execution of the agreement.

By results of the study, proposals were developed to improve legislation governing the prosecutor role in criminal proceedings based on the guilt admission agreements.

Key words: prosecutor, state prosecutor, public prosecutor, guilt admission agreement, a party to the guilt admission agreement, status of the prosecutor, the prosecutor role, motivation of the prosecutor's actions, criminal proceedings, pre-trial, trial proceedings.

LIST OF APPLICANT PUBLICATIONS

Publications in professional editions:

1. Kislitsyna I. Concept and the historical aspect of development of the institution on guilt admission agreement conclusion in the world and domestic science and the practice of law. *Legal Journal*. 2014. No. 4. P. 273-278.

2. Kislitsyna I.O. Legal status of the prosecutor as a party to the guilt admission agreement. *Scientific Journal of Uzhhorod National University*. No. 35. Part 2. 2015 P. 172-177. (Series («Law»).

3. Kislitsyna I.O. On the motivation of the prosecutor actions at the conclusion of guilt admission agreements. *Legea si viata – Publicație științifico-practică*. 2016. No. 4. P. 31-34.

4. Kislitsyna I.O. The prosecutor as the guarantor of human rights and fundamental principles of judicial proceedings in concluding the guilt admission agreement. *Entrepreneurship, Economy and law*. 2016. No. 7. P. 173-178.

5. Kislitsyna I.O. Topical issues of the prosecutor participation in the conclusion of guilt admission agreements in pre-trial criminal proceedings. *Legal research e-journal*. No. 3. 2017. URL: http://lsej.org.ua/3_2017/56.pdf.

Publications of approbatory nature:

1.Kislitsyna I.O. The prosecutor role at the conclusion of guilt admission agreements: the global experience. *The legal life of modern Ukraine*: in 2 volumes: papers of the International panel conference dedicated to the anniversary of Academician S.V. Kivalov. (Odessa, May 16-17, 2014). 2014. PP.820. Vol. 1. pp. 225-227.

2. Kislitsyna I.O. Motivation of actions of the prosecutor - party to guilt admission agreements. Risks of this practice and ways of their prevention. *Legal and institutional mechanisms for securing the sustainable development of Ukraine*: in 2 volumes: papers of the International panel conference. (Odessa, May 15-16, 2015). 2015. PP.667. Vol. 2. pp. 150-152.

3. Kislitsyna I.O. On the need for prosecutors to strictly comply with principles of justice at concluding the guilt admission agreements. *Problems of reforming the prosecutor's office*: papers of all-Ukrainian panel conference (Kharkiv, April 15,

2016): in 2 volumes / Editors board: L. M. Moskvich (Chairman), A. V. Lapkin, I.V. Yurevich [et al]. Kharkiv.: Pravo, 2016. P. 224. Vol. 1. pp. 70-73.

4. Kislitsyna I.O. The prosecutor role at the conclusion of guilt admission agreements in pre-trial criminal proceedings. *Legal and institutional mechanisms to secure the state and law development in conditions of European integration process*: in 2 volumes: papers of the International panel conference (Odessa, May 20, 2016). 2016. P. 712. Vol. 2. pp. 151-153.

5. Kislitsyna I.O. Participation of the prosecutor in the conclusion of guilt admission agreements in pre-trial criminal proceedings. *Actual problems of the judicial law*: papers of all-Ukrainian panel conference dedicated to the memory of Professor Ivan Egorovich Marochkin (Kharkov, April 20, 2017): in 2 volumes / Editorial board: L.M. Moskvich (Chairman) [et al]. Kharkiv: Pravo, 2017. P.258. Vol. 1. pp. 194-197.

6. Kislitsyna I.O. Participation of the prosecutor in the conclusion of guilt admission agreements in the preliminary court session. *Traditions and innovations of the legal science: past, present, future*: papers of the International panel conference (Odessa, May 19, 2017): in 2 vol. / Ex. ed. G. A. Ulyanova. Odessa: Publishing home «Helvetica», 2017. P.848. Vol. 2. pp. 168-170.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТЕРМІНІВ	4
Вступ.....	5
Розділ 1. Джерельна і методологічна база дисертаційного дослідження	
1.1. Аналіз зарубіжної і вітчизняної літератури з питань кримінального провадження на підставі угод.....	14
1.2. Методологія дослідження проблем кримінального провадження на підставі угод.....	21
Розділ 2. Загальнотеоретичні проблеми участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод	
2.1. Історія розвитку інституту укладення угод про визнання винуватості у світовій та вітчизняній практиці.....	32
2.2. Поняття та основні риси угод про визнання винуватості.....	46
2.3. Правовий статус прокурора як ініціатора і учасника угоди про визнання винуватості.....	62
Розділ 3. Мотиви і принципи участі прокурора в укладенні угод про визнання винуватості	
3.1. Принципи укладення угод про визнання винуватості.....	75
3.2. Мотивація дій прокурора – учасника угод про визнання винуватості: можливі ризики цієї практики та шляхи запобігання їм	88
3.3. Підстави та обставини, що враховуються прокурором у процесі укладення угод про визнання винуватості	102
Розділ 4. Порядок участі прокурора в укладенні угод про визнання винуватості	

4.1. Участь прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні.....	118
4.2. Участь прокурора в укладенні угод про визнання винуватості в підготовчому судовому провадженні.....	136
4.3. Участь прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у процесі судового розгляду.....	149
Висновки.....	165
Список використаних джерел.....	171
Додатки.....	196

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТЕРМІНІВ

ВССЦКС України- Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ

ЄКЗПЛ – Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗДПЛ – Загальна декларація прав людини

КК України – Кримінальний кодекс України

КПК України 1960 р. – Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України

п. – пункт

п.п. – пункти

рр. – роки

РК – Республіка Казахстан

РФ – Російська Федерація

ст. – стаття

ст.ст. – статті

США – Сполучені штати Америки

ЦК України - Цивільний кодекс України

ч. – частина

ч.ч. – частини

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасній Україні здійснено реформування усієї системи органів прокуратури, уточнення її функцій, правового статусу прокурорів. У зв'язку із цим виникають нові теоретичні та практичні проблеми, що потребують вирішення. Однією з основних проблем є надмірна завантаженість слідчих органів, прокуратури і судів, а також довготривалість розслідування. Безумовно, забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень, своєчасність та якість розгляду кримінальних справ судами і справедливність вироків є одними з найважливіших задач кримінального судочинства. Для спрощення і прискорення кримінального провадження в Україні з 2012 р. діє інститут угод про визнання винуватості. Проте при його застосуванні виникають численні прогалини і колізії, пов'язані з різними аспектами їх укладення і виконання, які залишаються неусунутими на законодавчому рівні.

Правові реформи, які відбуваються в Українській державі, спрямовано на гармонізацію законодавства України із законодавством інших демократичних держав. До того ж, реформування усієї системи органів прокуратури та, зокрема, позбавлення прокуратури функції загального нагляду є однією з умов поглиблення євроінтеграції України. Для цього прокуратура використовує нові нестандартні методи для протидії злочинності, захисту прав і законних інтересів громадян, серед яких і можливість укладення угод про визнання правопорушниками винуватості.

Процес реформування органів прокуратури почав прискорюватися з 2012 р., коли було прийнято низку нормативних актів стосовно її ролі у системі держави, у тому числі стосовно укладення угод про визнання винуватості. Так, було прийнято Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК 2012 року), нова редакція закону України «Про прокуратуру» (далі – Закон), видано Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 р. № 223-1679/0/4-12 «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод», Постанову Пленуму

Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 р. № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» з відповідними рекомендаціями.

Запровадження до законодавства України такого інституту як угода про визнання винуватості не було поспішним кроком і сліпим копіюванням законодавства деяких зарубіжних країн. Це обумовлено нагальною необхідністю приведення національного законодавства до міжнародних стандартів та запозичення позитивного іноземного досвіду з урахуванням національних особливостей. На міжнародному рівні рекомендації щодо спрощення процедури судового розгляду та досудового розслідування містяться в Рекомендації № 6 R(87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 17 вересня 1987 року «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» та інших рекомендаційних актах.

Зарубіжний досвід використання угод про визнання винуватості свідчить, що така процедура уже понад століття існує у США, а також останнім часом стала популярною у країнах Європи та в окремих державах пострадянського простору. Можливість укладення угод про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) має багато переваг, серед яких: спрощення процесів розслідування кримінальних правопорушень, процесуальна економія, зменшення навантаження на правоохоронні органи та суди, скорочення судового розгляду справ, здатність узгодити вид та міру покарання обвинуваченому, який висловив згоду співпрацювати зі слідством і судом.

Як свідчать статистичні дані, прокурори активно використовують можливість укладення угод про визнання винуватості. Ці угоди укладаються переважно щодо злочинів невеликої та середньої тяжкості (85%). Більшість угод підписується сторонами під час досудового розслідування (80%), а затверджується на підготовчому судовому провадженні.

Більшість наукових досліджень даної проблеми здійснено ще до прийняття чинного КПК України та Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р.,

причому угоди про визнання винуватості розглядалися лише із кримінально-процесуальної точки зору. Надто мало уваги приділялося організаційній ролі прокурора як ключової фігури угоди про визнання винуватості, оскільки прокурор передусім сам має дотримуватися вимог закону і водночас є гарантом дотримання законного порядку укладення угод про визнання винуватості, слідкує, щоб ця процедура відповідала закону і забезпечувала дотримання прав людини.

Популярність угод про визнання винуватості у суспільстві і невелика кількість досліджень організаційного аспекту ролі прокурора у процесі їх укладення підкреслює актуальність та необхідність детального і ґрунтовного дослідження пов'язаних із цим проблем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до плану наукової діяльності кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» «Правові аспекти судово-правової реформи» на 2011–2015 роки, як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011–2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671) та плану науково-дослідної діяльності кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» «Шляхи вирішення проблем судової влади, правоохоронних органів та адвокатури в умовах євроінтеграції України» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є вироблення практичних та наукових рекомендацій щодо удосконалення ролі прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі задачі:

- висвітлити генезис інституту угод про визнання винуватості;
- розкрити поняття і правову природу угод про визнання винуватості;
- визначити основні риси зазначених угод;
- охарактеризувати правовий статус прокурора як ініціатора і учасника угод про визнання винуватості;
- розкрити роль прокурора як процесуального керівника при укладенні угод про визнання винуватості;
- з'ясувати мотивацію дій прокурора при укладенні угод;
- визначити принципи укладення угод про визнання винуватості;
- охарактеризувати організацію процесу укладення зазначених угод для виокремлення взаємопов'язаних етапів, в яких бере участь прокурор;
- розкрити порядок участі прокурора в укладенні угод у досудовому кримінальному провадженні, у підготовчому судовому провадженні та у процесі судового розгляду;
- визначити шляхи удосконалення участі прокурора в укладенні і реалізації угод про визнання винуватості.

Об'єктом дослідження є організаційні аспекти діяльності прокурора у кримінальному провадженні як явище правової дійсності.

Предметом дослідження є роль прокурора у кримінальному провадженні при укладенні і виконанні угод про визнання винуватості.

Методи дослідження, що використані у роботі, обрано з урахуванням особливостей досліджуваних проблем. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить загальний діалектичний метод, застосування якого дозволило розглянути досліджувані явища у процесі їх розвитку (р.р. 1, 2, 3, 4). Історичний та порівняльно-правовий методи використано для дослідження історії розвитку інститутів, подібних до угод про визнання винуватості у зарубіжних країнах, і для порівняння їх між собою і українським законодавством та практикою їх застосування (п. 2.1). Використання формально-юридичного методу дозволило проаналізувати нормативні акти, які регулюють правовий статус прокурора і судді у цій сфері, а також процес

укладення угод про визнання винуватості (р.р. 2, 3, 4), а герменевтичний метод використано при тлумаченні цих нормативних актів (р.р. 2, 3, 4). Застосування загально-логічних методів аналізу і синтезу дозволило виробити цілісне уявлення про предмет дослідження (р.р. 1, 2, 3, 4). Методи індукції та дедукції (від загального до конкретного і від конкретного до загального) дали можливість розкрити статус прокурора, принципи укладення угод про визнання винуватості (п.п. 2.3, 3.3.). При роботі з емпіричними джерелами використано статистичні показники, а також методи анкетування та опитування працівників прокуратури для з'ясування їх думки щодо окремих аспектів укладення угод про визнання винуватості (п.п. 4.1, 4.2, 4.3).

Теоретичну основу дослідження становлять праці таких вчених, що досліджували правовий статус прокурора, а також висвітлювали питання стосовно реалізації спрощених процедур у кримінальному провадженні, як: О.В. Баулін, В.І. Бояров, І.В. Гловюк, В.В. Долежан, І.В. Єна, П.М. Каркач, М.В. Косюта, В.М. Кравчук, Є.О. Курта, В.Т. Маляренко, І.Є. Марочкін, В.М. Махов, М.А. Погорецький, Ю.Є. Полянський, Н.О. Рибалка, М.В. Руденко, Г.П. Середа, М.І. Смирнов, І.О. Сопронюк, В.В. Сухонос, О.Ю. Татаров, В.М. Тертишник, В.М. Юрчишин та ін.

Особливу увагу угоді про визнання винуватості приділяли у своїх працях Г.П. Власова, Ю.М. Грошевий, О.Г. Добровольська, Ю.М. Дьомін, О.П. Кучинська, О.О. Леляк, Д.М. Лобань, Р.В. Новак, В.Т. Нор, І.В. Паризький, Є.В. Повзик, П.В. Пушкар, Г.Ю. Саєнко, І.А. Тітко, Г.Є. Тюрін, Л.Д. Удалова, П.В. Холодило та ін.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані щодо практики укладення угод про визнання винуватості та узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, зроблені у 2013–2014 рр.; аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва за 2015 р.; аналіз даних звіту про роботу прокурора за січень–грудень 2016 р. та за 6 місяців 2017 р., результати анкетування 100 працівників

прокуратури; матеріали кримінальних проваджень з укладеними угодами про визнання винуватості та судових рішень, винесених на підставі обвинувальних актів, що надійшли з такими угодами (2012–2016 рр.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням ролі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості:

уперше:

розкрито співвідношення понять «статус» та «роль» стосовно прокурора, який є ініціатором та учасником угоди про визнання винуватості;

обґрунтовано висновок щодо того, що законодавча назва «угода про визнання винуватості» неповною мірою розкриває зміст цього правового інституту, оскільки в обох сторін договору є як права, так і обов'язки. Запропоновано змінити назву цієї угоди на назву «угода про визнання винуватості та пом'якшення відповідальності»;

розкрито елементи правового статусу прокурора як ініціатора й учасника угоди про визнання винуватості, до якого належать такі елементи: 1) норми права, що регулюють цей аспект правового статусу прокурора; 2) його правосуб'єктність; 3) права; 4) обов'язки; 5) гарантії; 6) відповідальність;

охарактеризовано роль прокурора – процесуального керівника при укладенні угоди про визнання винуватості;

визначено мотивацію прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості як сукупність і послідовність мотивів та причин, що спонукають і направляють його до вчинення цих дій;

доведено необхідність надання можливості захисникові ініціювати процес переговорів для подальшого укладення між його підзахисним та прокурором угоди про визнання винуватості;

удосконалено:

визначення угоди про визнання винуватості як домовленості між стороною обвинувачення в особі прокурора і стороною захисту: підозрюваного,

обвинуваченого, їх представників, в якій погоджуються умови обвинувального вироку, що пом'якшують покарання у разі беззаперечного визнання винуватості відповідно до обвинувального акта;

розмежування понять «мотивація» і «мотивування» у контексті дій прокурора при укладенні угоди з підозрюваним (обвинуваченим); класифікацію за різними підставами мотивів, що спонукають прокурора до укладення угод про визнання винуватості;

зміст принципів укладення угод про визнання винуватості;

порядок участі прокурора в укладенні угод про визнання винуватості на різних етапах: у досудовому кримінальному провадженні, у підготовчому судовому провадженні, у процесі судового розгляду;

висновок щодо необхідності погодження прокурором проекту угоди про визнання винуватості з керівником прокуратури або прокурором вищого рівня;

напрями удосконалення участі прокурора в укладенні та реалізації угод про визнання винуватості (запропоновано внести зміни до законодавства щодо регулювання угод про визнання винуватості, зокрема, щодо виокремлення угод про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим та угод про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим в окремих розділах КПК);

набули подальшого розвитку:

історико-правовий аналіз компромісних процедур, подібних до угод про визнання винуватості у зарубіжних державах, а також альтернатив укладення угод про визнання винуватості за національним законодавством;

різні підходи до розуміння угоди про визнання винуватості;

підстави та обставини, які враховуються прокурором у процесі укладення угод про визнання винуватості;

виокремлення послідовних етапів, з яких складається кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості;

порядок участі прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні та у процесі судового розгляду.

Практичне значення одержаних результатів впливає з актуальності роботи та конкретизується у сформульованих теоретичних висновках і практичних рекомендаціях, які можна використати у(в):

науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження теоретичних і практичних аспектів діяльності прокурора при укладенні угод про визнання винуватості та удосконалення цієї практики;

правотворчій діяльності – для удосконалення законодавства, що регулює правовий статус, повноваження прокурорів, а також кримінального процесуального законодавства у цій сфері;

організаційно-управлінській діяльності прокуратури – для вироблення практичних рекомендацій працівникам прокуратури стосовно процесуального керівництва за розслідуванням кримінальних правопорушень, в яких є можливим застосування спрощених порядків судочинства та контролю за їх діяльністю;

навчальному процесі – для участі у підготовці навчальних планів і програм, навчально-методичної літератури, текстів лекцій і планів семінарських занять, наукових статей і тез конференцій, науково-дослідній роботі студентів.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднено на: Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 15–16 травня 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми реформування прокуратури» (м. Харків, 15 травня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституціональні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20

травня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми судового права» (м. Харків, 20 квітня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації знайшли відображення у 5 статтях, 4 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 – у зарубіжному виданні, а також у 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 205 сторінок, із них основного тексту – 170 сторінок. Список використаних джерел налічує 242 найменування і розміщений на 25 сторінках. Додатки – на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ДЖЕРЕЛЬНА І МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Аналіз зарубіжної і вітчизняної літератури з питань кримінального провадження на підставі угод

У правових системах багатьох країн уже давно діє такий особливий інститут кримінального процесуального законодавства, як угода про визнання винуватості. У вітчизняному законодавстві із прийняттям у 2012 р. чинного КПК України теж передбачено можливість укладення угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним або обвинуваченим.

При дослідженні ролі прокурора під час укладення угод про визнання винуватості було використано як літературні джерела, присвячені організації та діяльності прокуратури, статусу прокура, так і кримінально-процесуальну літературу, в якій розглядається такий процесуальний інститут, як угоди про визнання винуватості, що у сукупності дозволило розкрити предмет дослідження.

Перш за все, дослідження ролі прокурорів в укладенні угод про визнання винуватості є неможливим без осмислення правового статусу органів прокуратури та її функцій. Ґрунтовні дослідження означених проблем було зроблено у працях В.В. Долежана («Конституційні аспекти удосконалення прокурорської системи України» [33, с. 117-123], «Перспективи трансформації функцій прокуратури України» [34, с. 45-49], «Вимоги до прокурорів-обвинувачів у світлі рекомендацій Ради Європи» [32, с. 9-14], «Прокурор і суддя: проблеми взаємовідносин у судовому процесі» [37, с. 38-43]), Ю.Є. Полянського («Прокуратура в Україні: навч.-метод. посібник» [140], «Про організаційний устрій та функції органів прокуратури» [139, с. 87-90], «Концептуальні аспекти реформування прокуратури України» [137, с. 114-116], «Актуальні проблеми забезпечення незалежності органів прокуратури і

прокурорів» [136, с. 7-13]), М.В. Косюти («Теоретичні і практичні засади функціонування прокуратури України та шляхи її реформування : зб. наук. публікацій» [80], «Прокуратура України: навч. посібник» [79], «Актуальні проблеми реалізації повноважень прокурора у кримінальному провадженні» [76, с. 41-49], «Черговий етап реформування законодавства про прокуратуру» [81, с. 16-23], «Правозахисна роль прокуратури і суду в Україні» [77, с. 104-106]). У цих роботах розглядаються загальні аспекти організації системи прокуратури, їх функції, правовий статус прокурора, його повноваження у кримінальному провадженні та поза кримінальною сферою.

На монографічному рівні останнім часом до проблем функціонування прокуратури зверталися В.М. Кравчук у роботі «Інституційно-правовий аспект функціонування прокуратури України як органу державної влади» [82], а також П.М. Каркач – «Функції прокуратури України» [56].

Крім цього, багато ґрунтовних досліджень правового статусу прокурорів та органів прокуратури у цілому було зроблено в роботах багатьох радянських вчених, українських правників, які працювали над цим питанням із часу незалежності України у ході реалізації всіх етапів судово-правової реформи в Україні. Хоча деякі положення цих робіт не відповідають чинному законодавству, проте ними не можна нехтувати, адже саме вони стали підґрунтям для прийняття чинного Закону «Про прокуратуру» у 2014 році, а також КПК 2012 року .

Більшість робіт, в яких приділено увагу угодам про визнання винуватості, належать вченим-процесуалістам. Так, дослідження окремих аспектів угод про визнання винуватості здійснювали такі вчені, як В.І. Бояров, Г.П. Власова, Ю.М. Грошевий, О.Г. Добровольська, Н.П. Дубовик, Ю.М. Дьомін, О.П. Кучинська, В.М. Кравчук, С.А. Крушинський, О.О. Лесяк, Д.М. Лобань, В.Н. Махов, Р.В. Новак, В.Т. Нор, І.В. Паризький, Л.І. Петрухин, Є.В. Повзик, П.В. Прилуцький, П.В. Пушкар, Т.В. Садова, Г.Ю. Саєнко, Т.Т. Сарсенбаєв, Г.П. Середа, І.А. Тітко, Г.Є. Тюрін, Л.Д. Удалова, П.В. Холодило та ін.

Важливе значення для дослідження поставлених проблем мають роботи, в

яких досліджується правовий статус прокурора, роль прокурора у кримінальному провадженні, функції органів рокуратури у цілому.

На окрему увагу заслуговують праці П.М. Каркача, серед яких слід виокремити такі: навчальні посібники «Прокурор у підготовчому судовому провадженні» [54], та «Прокурор у судовому провадженні (процесуальні та криміналістичні аспекти)» [55], в яких зроблено акцент на повноваженнях прокурора у підготовчій стадії процесу та під час судового розгляду.

У сучасних умовах важливою є роль прокурора у досудовому розслідуванні. Адже від його результатів, повноти та якості доказів, здобутих на цій стадії, залежать результат судового розгляду і винесення обвинувального вироку винній особі. Як свідчить практика, більшість угод про визнання винуватості узгоджуються та підписуються прокурором і підозрюваним (обвинуваченим) саме на цій стадії. А роль прокурора у досудовому розслідуванні детально висвітлено у численних працях В.М. Юрчишина, серед яких слід виокремити такі, як «Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці» [218], та «Процесуальні функції прокурора у досудовій стадії кримінального провадження» [219]. Автор справедливо зазначає, що «одним із суб'єктів кримінального провадження є прокурор, на якого КПК України покладається виконання загально-процесуальної функції обвинувачення та інших кримінальних процесуальних функцій, обумовлених специфікою прокурорської діяльності в конкретних стадіях кримінального провадження. У той же час, у вітчизняній юридичній науці приділяється ще недостатньо уваги вивченню системи кримінальних процесуальних функцій прокурора у досудовому розслідуванні, де його роль є традиційною, а кримінальна процесуальна діяльність – найбільшою за обсягом і найвідповідальнішою за своїм значенням» [231, с. 3-4].

У 2016 р. було захищено кандидатську дисертацію А.Ю. Гнатюком за темою «Функціональна структура кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому провадженні» [21], – що ще раз свідчить про значну

увагу, яка приділяється дослідженню правового положення прокурора серед науковців.

Дослідження ролі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості неможливе без аналізу функції процесуального керівництва, яка належить прокурорам. На значну увагу заслуговує практичний посібник І. М. Козьякова, В. Т. Маляренка, Г. П. Середи та ін. «Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням: організаційно-правові та криміналістичні основи» [154], в якому висвітлено правове становище прокурора, його основні завдання під час здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Це є порівняно новим повноваженням прокурора, яке потребує також детального аналізу і осмислення.

Важливим внеском у дослідження ролі прокурора у судовому провадженні є монографія В.В. Колодчина та А.Р. Туманянца, в якій охарактеризовано підходи щодо розуміння правового статусу прокурора у кримінальному процесі та встановлено зумовленість особливостей статусу прокурора специфікою стадій кримінального провадження, виявлено недоліки правового регулювання передбачених КПК України повноважень прокурора у судовому провадженні в суді першої інстанції в межах загальної та диференційованих форм кримінального судочинства та запропоновано шляхи їх усунення [73].

Вищезазначені дослідження виконано з урахуванням основних положень чинного законодавства, однак у них також більше уваги приділяється процесуальним аспектам, аніж організаційно-правовим засадам діяльності прокурора під час досудового розслідування у цілому і при укладенні угод про визнання винуватості, зокрема.

Першою роботою, присвяченою безпосередньо угоді про визнання винуватості в Україні на дисертаційному рівні є праця П.В. Пушкар «Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження» [157], ґрунтовним із цього питання є дослідження і Є.О. Курти «Компроміс на досудовому слідстві: поняття, види, криміналістичні прийоми

досягнення» [97]. Ці роботи видано ще у 2005 р., і певні положення їх є застарілими, оскільки написано їх задовго до прийняття у 2012 р. КПК України та Закону «Про прокуратуру» 2014 року.

І.О. Сопронюк було захищено у 2011 р. кандидатську дисертацію «Принцип процесуальної економії у кримінальному процесі України» [181], в якій зроблено відмежування змісту процесуальної економії від інших принципів судочинства та розкрито його сутність, однак, у цій роботі замало уваги приділено угоді про визнання винуватості, до того її було також написано на основі законодавчих положень, що втратили чинність.

У монографії Є.В. Повзика «Правові наслідки визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини (порівняльно-правове дослідження)» [131], яка видана у 2014 р., розглядаються загальнотеоретичні і процесуальні питання, пов'язані із визнанням підозрюваним, обвинуваченим своєї вини та опосередковано стосується теми дослідження.

У монографії Г.П. Власової «Спрощення кримінального судочинства України: історія, теорія, практика» [15] розкрито застосування спрощених порядків кримінального судочинства в історичному аспекті, із цікавим описуванням кожного етапу процесу. До того ж, чимало уваги приділено угоді про визнання винуватості.

У дисертації О.О. Лесяк «Угода про визнання винуватості у кримінальному процесі України», захищеній у 2015 р., детально проаналізовано порядок і механізм ініціювання, укладення та затвердження угоди про визнання винуватості за сучасним законодавством з позиції кримінального процесуального права [100].

Серед робіт зарубіжних дослідників щодо угод про визнання винуватості слід виокремити кандидатську дисертацію Ю.В. Кувалдіної «Предпосылки и перспективы развития компромиссных способов разрешения уголовно-правовых конфликтов в России». [93]. У ній розглядаються лише окремі питання укладення угод про визнання винуватості, які потребують більш детального аналізу і саме тому вони стали теоретичною основою дослідження.

Важливим внеском у дослідження означеної проблеми є дисертація О.В. Стратія «Психолого-правові особливості кримінального провадження на підставі угод», захищена у 2016 р. В ній автор розглянув угоди у кримінальному процесі із психолого-правової точки зору, з'ясував психологічні особливості діяльності суб'єктів укладення угоди у кримінальному провадженні [183].

Єдиною роботою, в якій при розгляді угод про визнання винуватості приділено значну увагу ролі прокурора, є монографія Г.Є. Тюріна «Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод» [201], і захищена ним кандидатська дисертація із цієї теми, в якій розглянуто теоретичні, правові та організаційно-методичні засади участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод. Проте у цих работах було досліджено не всі проблемні питання щодо ролі прокурора при укладенні угод про визнання винуватості: не розкрито співвідношення понять «статус» та «роль» стосовно прокурора, який є учасником угоди про визнання винуватості, не приділено уваги мотивації прокурора при укладенні таких угод, замало уваги приділено правовому статусу прокурора як учасникові та ініціаторові угоди про визнання винуватості.

Цікавим є розгляд угод про визнання винуватості в історичній ретроспективі. Як наголошують дослідники, витоки такої характерної ознаки угоди про визнання винуватості, як власне визнання особою винуватості (ст.ст. 468, 472 КПК України), у тому чи іншому вигляді має давню історію в Українській державі. Приклади альтернативного вирішення кримінальних конфліктів містяться в «Руській правді», яка фактично визначала деякі підстави звільнення від кримінальної відповідальності на підставі угоди між сторонами. Існувала норма, згідно з якою особа, що незаконно розтратила чужі гроші або товари, могла бути звільненою від відповідальності за цей злочин, якщо брала на себе зобов'язання відшкодувати завдані збитки [222]. І хоча це положення має більше схожих ознак з інститутом угод про примирення, проте вони обидва є різновидом спрощених порядків кримінального судочинства. Отже,

література з питань історії держави і права також певною мірою допомагає дослідити зародки інституту угод про визнання винуватості.

Ще за радянських часів науковцями активно висувалися тези щодо необхідності застосування процесуальної економії, яка полягає не лише у швидкості, простоті і дешевизні судочинства, але й у швидкому та повному досягненні його мети, не пов'язаному з надмірними (необґрунтованими) матеріальними витратами і підкріпленому системою необхідних процесуальних гарантій [135, с. 61]. Отже, одним із засобів досягнення процесуальної економії стали спрощені порядки кримінального судочинства. І хоча для країн Англо-Саксонської правової родини цей інститут не є новим, в Україні він довгий час не застосовувався.

При застосуванні чинного порядку притягнення до кримінальної відповідальності на підставі угод про визнання винуватості переслідується також мета досягнення процесуальної економії при вирішенні важливих питань застосування кримінального і кримінального процесуального законодавства. Природно, що це не повинно справляти негативного впливу на законність і обґрунтованість правозастосовчих рішень.

У КПК України 1960 р. існували певні положення щодо скорочення та спрощення кримінального провадження у кримінальних справах. Зокрема, було передбачено можливість для суду не проводити судове слідство, обмежившись лише допитом підсудного, який повністю визнав себе винним у пред'явленому йому обвинуваченні (ст.ст. 299, 301-1 КПК). На практиці це значно спрощувало кримінальний процес, оскільки суд фактично не проводив повного дослідження доказів, у зв'язку з чим суттєво скорочувалася судова процедура. Від прокурора не вимагалась обґрунтованість обвинувачення. Підсудний, у свою чергу, міг очікувати на пом'якшення покарання, хоча законодавчо це не було прямо передбачено [89].

Досить спірною є думка П.В. Пушкар, яку підтримує О.О. Лесяк, щодо того, що несприйняття цього інституту на вітчизняному просторі можна частково пояснити тим, що він є атрибутом змагального процесу, від якого

кримінальний процес країн, які входили до складу СРСР, знаходився осторонь [156, с. 378; 100, с.33].

Можна констатувати, що останнім часом інститут угод про визнання винуватості набуває популярності. По-перше, це можна пояснити наявністю зручного для прокурора способу більш швидко вирішити питання про вину особи в рамках його законних повноважень. По-друге, в рамках євроінтеграції України відбувається гармонізація українського законодавства відповідно до європейських стандартів, де подібні інститути використовуються багато років і позитивно себе зарекомендували.

Сучасні новели законодавства потребують нового осмислення та детального аналізу, напрацювання концептуальних підходів до розв'язання певних проблем, які виникають під час укладення угод про визнання винуватості, дослідження ролі прокурора як гаранта законності і правопорядка при підписанні цієї угоди.

1.2. Методологія дослідження проблем кримінального провадження на підставі угод

Для здійснення процесу пізнання предмета і об'єкта дослідження є необхідною система методів, які у своєму взаємозв'язку створюють методологію пізнання.

Методологія наукового пізнання – це наука про структуру, принципи, форми і способи наукового пізнання, а також комплекс ідей, покладених в основу методології. «Коротше кажучи, це сукупність методів (методика), які застосовуються при проведенні наукових досліджень, у тому числі і на дисертаційному рівні, в межах певної науки і які складають її методологію» [94, с. 63-64].

Термін «методологія» походить від лат. *logos* – наука, знання, метод, шлях, напрям пізнання, що означає вчення про методи пізнання [198, с. 618].

Існують різні наукові погляди на поняття «методологія». Так, одні автори розуміють методологію як загальнофілософську категорію, інші як самостійну галузь наукового знання, яка є вченням про методи і методику; четверті розглядають її просто як систему принципів, методів та логічних прийомів наукового пізнання [24, с. 24].

Метод як засіб наукового пізнання повинен відображати справжню сутність речей і процесів, базуватися тільки на аксіомах та доведених доказах, на законодавстві та судовій практиці. Інакше використання методу може призвести до хибних висновків.

Р.Д. Лукіч досліджуючи методологію правової науки, сформулював концепцію правової методології в якості науки про правові методи, до складу якої він включив розвиток, взаємозв'язок, застосування, взаємозв'язок між методами та іншими явищами, а також юридичну техніку, тобто методи практичного застосування права [114, с. 57].

На особливу увагу заслуговує саме юридична методологія або методологія юридичної науки. Юридична методологія – це система особливих методів, прийомів та способів вивчення загальних закономірностей виникнення, становлення і розвитку державно-правових явищ.

Досить цікавим є підхід М.С. Кельмана до сутності методології юридичної науки. Він зазначає, що методологія є складним структурним утворенням, всі рівні якого взаємопов'язані й сукупно утворюють цілісну систему [59, с. 42]. Підтримуючи таку позицію і узагальнюючи це дослідження, М.В. Костицький наголошує, що методологію можна розуміти як: 1) учення про структуру, логічну організацію, методи й засоби діяльності; 2) систему принципів і способів організації; 3) систему підходів, методів і засобів; 4) сукупність підходів, способів, прийомів і процедур; 5) учення про структуру, логічну організацію, методи, засоби й форми діяльності. [75, с. 6-7]. Така класифікація охоплює усі основні елементи методології юридичної науки, є чітко структурованою і нам також здається логічною та виваженою.

Важливим елементом методології є понятійно-категоріальний апарат. Від

його вивчення та удосконалення напряду залежить успіх результатів наукового дослідження. У роботі використано такі основні визначення (категорії), більшість із яких закріплено в законі України «Про прокуратуру» та КПК України:

досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

кримінальне провадження – досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність;

обвинувачений – особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду у порядку, передбаченому ст. 291 КПК України;

підозрюваний – є особа, якій у порядку, передбаченому ст.ст. 276–279 КПК України, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення;

прокурор – особа, яка обіймає посаду, передбачену ст. 17 закону України «Про прокуратуру» та діє в межах своїх повноважень, в тому числі і при укладенні угоди про визнання винуватості;

сторони кримінального провадження – з боку обвинувачення: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник; з боку захисту: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники;

судове провадження – кримінальне провадження у суді першої інстанції, яке включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та

проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також за нововиявленими або виключними обставинами;

учасники кримінального провадження – сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, представник персоналу органу пробації, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, а також інші особи, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених цим Кодексом, здійснюється судове провадження [86].

У роботі використовується термін «роль прокурора», і тут мається на увазі його соціальна роль як учасника суспільних відносин, правовий статус прокурора як посадової особи органу прокуратури, який має прояв при здійсненні ним своїх прав і виконанні обов'язків, а також забезпеченні законності у кримінальному провадженні. Таким чином, соціальна роль – це певна модель поведінки, яка об'єктивно задана соціальною позицією особистості в системі суспільних або міжособистісних відносин [18, с. 23].

У тлумачних словниках під роллю розуміється яка-небудь робота, заняття, вияв себе у чому-небудь; становище, стан, обумовлені певними обставинами; вплив кого-, чого-небудь на щось, чия-небудь участь у чомусь [177, с. 876].

Юридина енциклопедія визначає правовий статус як сукупність прав і обов'язків фізичної та юридичної осіб. В Україні визначається Конституцією, законами та іншими нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України. Правовий статус особи фізичної визначають насамперед конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина [230, с. 737].

В літературі часто ототожнюють поняття «роль» та «статус». На нашу думку, ці поняття не є тотожними. Слід підтримати позицію соціологів, які вважають, що статус – це певна позиція індивіда в окремій структурі; особа

одночасно має багато статусів. Роль являє собою динамічний аспект статусу. Кожнен індивід має своє соціальне призначення, тобто має призначений йому набір статусів. Коли він використовує права і виконує обов'язки, які становлять його статус, він відіграє роль. Роль і статус є нероздільними. Не існує ролей без статусів, як і статусів без ролей. Кожен індивід має серію ролей, які впливають із різних структур, в яких він бере участь. Ці ролі визначають, що він повинен робити для суспільства і що суспільство може очікувати від нього [18, с. 23].

Отже, роль прокурора як учасника угоди про визнання винуватості має прояв тоді, коли він використовує свої законні права і обов'язки, якими його наділено як представника органу прокуратури під час ініціювання чи укладення угоди про визнання вини. Інша ж особа, яка не має такої сукупності прав і обов'язків, не може відігравати цю роль.

Необхідно пікреслити, що навіть за наявності прав і обов'язків, зазначених вище, які становлять правовий статус, прокурор не може відігравати свою роль як ініціатор і учасник угоди про визнання винуватості, якщо відсутні умови для цього – наприклад, немає підозрюваного (обвинуваченого) у справі, або ж він є, але відмовляється від узгодження умов угоди та її підписання.

Крім понятійного апарату, для дослідження ролі прокурора при укладенні угод про визнання винуватості необхідно правильно обрати методи дослідження.

Усі методи в науці прийнято поділяти на декілька груп. До першої групи входять філософські методи: діалектичний (загальнофілософський), герменевтичний. Друга група містить у собі загальнонаукові методи: індукції, дедукції, аналізу, синтезу, історичний тощо. До групи міждисциплінарних методів, використаних у процесі дослідження, можна віднести статистичний метод, методи опитування, анкетування. Остання група містить у собі спеціально-наукові методи: формально-юридичний, порівняльно-правовий та порівняльно-історичний. Саме за допомогою таких методів у їх системі можна дослідити об'єкт та предмет дослідження.

Діалектичний метод за Г.В.Ф. Гегелем базується на раціональному пізнанні предмета у єдності його протилежностей та розвитку. Цей метод розкриває істинну суть предметів і явищ, показуючи однобічність розумового пізнання. Суперечність, за Г.В.Ф. Гегелем, є життєдайною силою усього існуючого і вона є і в Бутті, і в Природі, у відображенні, пізнанні, мові та мисленні. Рух, розвиток, прогрес є можливими лише тому, що містять у собі суперечності [19, с. 201-203].

Слід зазначити, що не всі науковці і філософи розуміють діалектичний метод так, як його розумів Гегель. Так, частина філософів вважає, що діалектика – це метод, що має суб'єктивний, тобто чисто соціальний, а не універсальний, характер. Як приклад можна навести оригінальне твердження А.А. Івіна: «Діалектика – ядро особливого, колективистського стилю мислення. Цей специфічний стиль є характерним для суспільств, що ставлять перед собою глобальну спільну мету побудови ідеального суспільства (свого роду «раю» на небесах або «раю» на землі). Діалектика панувала, зокрема, в середньовічній і комуністичній культурах. З відходом їх з історичної арени вона втратила свої соціальні передумови і виявилася забутою. Однак з поверненням на історичну арену нової форми колективістського суспільства знову виникла б потреба в пожвавленні діалектики і входить до її складу діалектичної логіки» [49].

Інші філософи, які визнають об'єктивний і універсальний характер діалектики, у той же час визнають і плюралізм її форм, завжди вважають за краще, однак, серед цієї множини форм обрати для себе будь-яку одну, яка здається їм найбільш зрілою і «істинною». Так, наприклад, прихильники матеріалістичної діалектики вважають справді істинною саме її, відносячи всі інші форми діалектики або до не доріс до цієї істинної форми, або ж до навмисне спотворює її [48].

У процесі усього дослідження використано загальнофілософський (діалектичний) метод, який дав змогу встановити базовий підхід до аналізу проблем угод про визнання винуватості з точки зору багатопланової та

суперечливої правової дійсності: оцінити події і факти у їх постійному розвитку та взаємозв'язку.

Герменевтичний метод використовувався у поєднанні з формально-юридичним. Адже, як наголосив В.Г. Кузнецов, герменевтичний метод потребує правильного підходу до об'єкта наукового дослідження, що не лише аналізує певні ознаки у ньому, але й інтерпретує існуючий контекст та його специфіку, взаємовідносини із суб'єктом пізнання – людиною. Цей метод сприяє сприйняттю інформаційного поля тексту як деякої сукупності смислів через певні етапи аналізу, відповідно утворюються особистісно зорієнтовані емоційно-сміслові, образні ситуації [94].

Імпонує точка зору, щодо того, що правова норма є символом, сенс якого має бути встановлений. За буквальним змістом завжди ховається другий, контекстуальний, ситуаційний сенс, без адекватного розуміння якого не є неможливим правильне розуміння сенсу усієї норми. В англійських юристів є приказка: «У законі присутня тільки одна половина змісту, інша захована, а ідеї знаходяться всередині». Продовжуючи думку, слід зазначити, що для правильного застосування закону в процесі тлумачення необхідно відшукати цю заховану ідею. Герменевтичне тлумачення правової норми є саме тим інструментом, за допомогою якого може бути вирішено проблему подвійного сенсу, оскільки герменевтика, крім дешифрування буквального сенсу тексту, що здійснюється шляхом лінгвістичного тлумачення, дозволяє розкрити зміст правового контексту [218, с. 114]. Часто герменевтичний метод розуміють у вузькому значенні виключно як мистецтво тлумачення текстів. Однак, це не зовсім вірно. Герменевтичний метод можна застосовувати тільки за сукупності таких його складових: розуміння, тлумачення, застосування.

Завдяки герменевтичному методу у роботі можливим стало тлумачення нормативно-правових актів (як України, так і зарубіжних країн), аналіз поглядів зарубіжних та вітчизняних науковців на угоди про визнання винуватості, роль прокурора під час укладення таких угод.

Загальнонаукові методи дозволили розглянути предмет дослідження з

різних сторін. Використання загальнонаукових методів забезпечує можливість розуміння об'єкта дослідження з усіх сторін, а також дозволяє дослідити його зв'язок з іншими елементами системи, завдяки чому формується цілісне розуміння предмета дослідження.

Методи аналізу та синтезу дозволили розглянути правовий статус прокурора як учасника угоди про визнання винуватості, а також існуючі наукові підходи до розуміння сутності такої угоди. За допомогою аналізу видається змога поділити об'єкт дослідження на складові частини і розглянути кожную з них. Наприклад, у четвертому розділі роботи цей метод було використано для того, щоб дослідити роль прокурора як учасника угоди про визнання винуватості на кожному етапі здійснення кримінального провадження – як на досудовій стадії, так і на судових стадях.

Метод синтезу, навпаки, є уявним об'єднанням окремих частин об'єкта дослідження в єдине ціле. Так, у підрозділі 3.2. – для дослідження мотивації рішень і дій прокурора – учасника угоди про визнання винуватості, за допомогою методу синтезу окремі мотиви у своєму поєднанні утворювали таку збірну категорію, як мотивація.

Метод індукції та дедукції використовувався протягом усього дослідження. Так, як відомо із методології науки, індукція – процес виведення загального положення із ряду конкретних (менш загальних) тверджень, з одиничних фактів; дедукція, навпаки, – процес міркування, що йде від загального до конкретного або менш загального. Так, аналізуючи тексти декількох угод про визнання винуватості було виявлено певні закономірності і зроблено висновки щодо того, що елементи, які мають тексти цих угод, властиві й іншим угодам про визнання винуватості.

Історичний (історико-правовий) та порівняльно-історичний методи дозволяють поглибити дослідження процесу генезису (становлення і розвитку певного об'єкта дослідження), виділити закономірності розвитку окремих його періодів. У суспільних науках історичний метод є одним з основних, адже за його допомогою можна дослідити процес виникнення, розвитку та зміни

певних явищ, подій у хронологічній послідовності. А це дозволяє виявити внутрішні та зовнішні зв'язки правових явищ, а також навні в них закономірності і суперечності.

Цей метод використовувався для розгляду генезису інституту угод про визнання винуватості, участі прокурора в таких угодах, його особливостей за різних історичних періодів розвитку зарубіжних країн.

Порівняльно-правовий метод має прояв у виявленні характерних ознак, які дозволяють виокремити подібність та відмінність окремих явищ чи інституцій. Як зазначає О.Л. Львова, порівняння – це один з основних логічних прийомів пізнання зовнішнього світу, предметів і явищ, яке починається з того, що його слід відрізнити від усіх інших предметів і встановити їх схожість із родовими предметами [106, с. 169]. Безумовно, дослідження угод про визнання винуватості і ролі прокурора як учасника даної угоди не є можливим без здійснення порівняння з подібними інститутами у зарубіжних країнах.

Цей метод дозволяє розглянути угоди про визнання винуватості в усій різноманітності правових систем світу. При підготовці підрозділу 2.1. дослідження цей метод був основним, адже він дозволив знайти подібні риси, а також відмінності в угодах про визнання винуватості різних країн. За допомогою порівняльно-правового методу стало можливим дослідити інститути угоди про визнання винуватості у різних країнах, співвіднести законодавство цих країн та правові і суспільні умови, в яких реалізуються інститути, подібні до угод про визнання винуватості, знайти загальне та відмінності між ними. За допомогою цього методу також було здійснено порівняння правового статусу прокурора за КПК 2012 р. з КПК 1960 р. Порівняльно-правовий метод дозволяє виявити факти рецепції, які мали місце в українському законодавстві.

Не можна оминати увагою такі міждисциплінарні методи, як соціологічний та статистичний методи, методи анкетування та опитування. Анкетування є одним із оперативних методів, під час якого за короткий період

охоплюється значна кількість потенційних споживачів і дозволяє ставити конкретні питання і пропонувати відповіді. Саме цей метод дозволяє забезпечити кількісне пояснення одержаних даних і поєднати результати [9, с. 30-34].

За допомогою анкетування зручно виявити погляди респондентів на ті чи інші питання. Основна перевага цього методу полягає у можливості швидко аналізувати отримані відповіді. Підготовлена анкета (Додаток В) містить 10 запитань стосовно предмета дослідження, а також 2 запитання щодо віку та стажу роботи респондентів. Вона містить порівняно невелику кількість запитань, адже громіздкі анкети зазвичай викликають в опитуваних роздратування та небажання їх заповнювати.

Анкета є анонімною, що дозволяє отримати максимально чесні відповіді на поставлені запитання. Електронну форму анкети також обрано для зручності користувачів, адже у сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства більшість респондентів охотніше заповнюють електронну форму анкети (опитування), аніж анкету на паперовому носії.

Для дослідника така форма також є більш зручною, під час аналізу отриманих даних відбувається економія часу і зводиться до мінімуму можливість помилки та неточності в урахуванні результатів. Було проведено анкетування працівників органів прокуратури щодо їх ставлення до можливості укладення угод про визнання винуватості та окремих спірних моментів, які виникають під час укладення даної угоди.

Єдиним недоліком методу анкетування, коли необхідно обрати один із представлених варіантів відповіді на кожне запитання, є відсутність у респондентів можливості викласти свої коментарі до запитання, чи надати власний варіант відповіді.

Для цього може застосовуватися метод інтерв'ювання, який дозволив дізнатися від опитуваних прокурорів їхнє ставлення до угод про визнання винуватості у цілому, а також в яких випадках вони вважають їх укладення доцільними, а в яких – ні. При усному інтерв'юванні вдалося дізнатися

недоліки цих угод, на думку практичних працівників, стосовно розвитку цього інституту в українському законодавстві.

За допомогою статистичного методу виявлено певні закономірності об'єктів та явищ у конкретних умовах місця та часу, які проявляють себе через подолання випадковості, яка є властивою одиничним проявам. Статистичний метод дозволив згрупувати відповіді працівників прокуратури і проілюструвати у відсотковому відношенні підсумки анкетування у таблиці (Додаток Г) стосовно окремих питань, пов'язаних із укладенням угод про визнання винуватості.

Аналіз даних, отриманих за допомогою різних методів, дозволив сформулювати певні висновки і висловити пропозиції щодо удосконалення ролі прокурора під час укладення угод про визнання винуватості та усунення прогалин та колізій законодавства, яке регулює цю діяльність.

Усі наведені методи дослідження не можна використовувати поодинокі, адже в такому разі результати дослідження будуть хибними або неповними. Сукупність наукових методів, які становлять методологічну основу дисертаційного дослідження, дозволила розглянути об'єкт та предмет дослідження з різних кутів зору крізь призму кожного з наведених методів і отримати якісний і суспільно корисний результат.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ НА ПІДСТАВІ УГОД

2.1. Історія розвитку інституту укладення угод про визнання винуватості у світовій та вітчизняній практиці

У період розбудови суверенної і незалежної Української держави історичне минуле, правова спадщина українського народу відіграє важливу роль. Для того, щоб вивчити і правильно зрозуміти який-небудь історичний інститут, що існує на теперешній час, необхідно прослідкувати його історичний розвиток, зрозуміти логіку розвитку юридичної думки і, можливо, запозичити ідеї, які будуть корисними і в нових умовах [179, с. 49].

Як справедливо зазначав О.Ф. Шишов : «Перспективи розвитку будь-якої науки немислимі без вивчення її історії, аналізу її досягнень та недоліків, без урахування накопиченого нею досвіду» [226, с. 6].

Спрощені порядки у кримінальному судочинстві містять у собі угоди про визнання винуватості та угоди про примирення.

Якщо примирення винного з потерпілим на визначених у кримінальному законі умовах (ст. 46 КК України) уже давно застосовується у процесі кримінального переслідування і зазнало лише певного розширення правозастосовних меж, то угода прокурора з підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості – абсолютно новий інститут кримінального процесуального законодавства [39, с. 12].

У правових системах багатьох країн уже давно діє такий особливий інститут кримінального процесуального законодавства, як угода про визнання винуватості. Із 2012 р., разом із прийняттям чинного КПК України, в Україні теж з'явилася можливість укладення угод про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим.

Як свідчить статистика, велика кількість справ у зарубіжних країнах вирішується за результатами укладення угод між обвинуваченим та стороною обвинувачення – у США – до 95 %, у Франції – близько 15%, у Росії – 20%, у Грузії – 45% [170, с. 6].

Традиційно батьківщиною угод про визнання винуватості науковці та юристи-практики вважають США. Цей правовий інститут у США законодавчо регулюється Правилами 11 (п. Е) Федеральних правил кримінального процесу в окружних судах США [238]. Там ця угода розглядається як контракт, який може бути укладено після виконання спеціальної, встановленої законом процедури, як у письмовій, так і в усній формі.

У США прокурор є важливою фігурою в управлінні кримінальним судочинством. Він приймає найбільш важливі рішення щодо його провадження, у тому числі про укладення угоди про визнання вини. Прокурори в США мають багато різноманітних важелів, щоб заохотити обвинувачуваного укласти угоду: велика диференціація покарання; обвинувачення особи у вчиненні злочину без належних доказів (прокурорська тактика ведення переговорів); необмежена можливість зняття обвинувачення, яке недостатньо підтверджене доказами, на більш пізніх етапах кримінального переслідування [83, с. 116]. Роль прокурора в США також посилюється дещо обмеженим доступом сторони захисту до матеріалів кримінального провадження на етапі переговорів, що не дозволяє якісно підготуватися до переговорів.

Для української правової системи такий статус прокурора не є звичним і тут не слід імплементувати досвід США щодо занадто широкого кола прав прокурора в національне законодавство, адже це може викликати зловживання ними своїми повноваженнями і призведе до неможливості стороною захисту повною мірою відстоювати свою позицію у разі невинуватості підозрюваного чи обвинуваченого.

У правовій системі США укладення угод про визнання вини є досить укоріненою практикою, яка широко використовується упродовж більш як 150 років. Ще в 1839 р. частка засуджень по кримінальних справах внаслідок заяв

про визнання вини дорівнювала 22%; через тридцять років її число досягло 70%. У 1920 р. відсоток усіх кримінальних справ, вирішених за допомогою заяв про визнання вини, досяг уже 88%. З 46 тисяч вироків, винесених федеральними судами в 1990 р., 39 тисяч, тобто 84% було винесено в результаті укладення угод про визнання винуватості [96, с. 169].

Як справедливо зазначив Ю.М. Дьомін, угоди про визнання винуватості спочатку існували як правозастосовний інститут. Поступово їх було офіційно визнано і на законодавчому рівні, і суддями. Зокрема, в 1968 – 1970 рр. Верховний Суд США у низці своїх рішень в конкретних справах визнав конституційність практики «угод про визнання себе винним», фактично остаточно їх легалізувавши [39, с. 12].

В 1975 р. процедуру укладення угоди між прокурором і обвинуваченим було схвалено Верховним Судом США як таку, що не суперечить конституційним ознаками правосуддя. В основі «угод про визнання винуватості» лежить перекваліфікація обвинувачення у бік менш суворого складу злочину, а також проводиться пом'якшення відповідальності за вчинене у рамках угоди діяння про ступінь вини і можливості відшкодувати збитки. Це досягається шляхом:

- визначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом за скоєне;
- зміна форми співучасті;
- зміна стадії злочину;
- вилучення окремих пунктів обвинувачення;
- вилучення посилань на наявність обтяжуючих вину обставин [58, с. 131].

На теперішній час наукова доктрина і судова практика в США впливає із такого положення: оскільки кримінальне судочинство – це спір і якщо один із його учасників (підозрюваний, обвинувачений) визнає себе винним, то немає сенсу продовжувати такий спір, оскільки факт, що у будь-якому кримінальному провадженні вважається спірним (факт вчинення злочину певною особою), після заяви обвинуваченого про те, що він визнає себе винним, перестає бути таким [240, 237].

Слід зазначити, що в США, крім судової угоди про визнання винуватості, застосовуються й види проваджень, які не є власне угодами, але дуже схожі на угоди за наслідками. Так, відповідно до правила 11 (А) (1) Федеральних правил кримінального процесу, обвинувачений може заявити про свою невинуватість (not guilty), винуватість (guilty), або (за згодою суду) зробити заяву «не бажаю оспорювати» (nolo contendere) [235, с. 198]. Основна відмінність між заявою про визнання вини і заявою про небажання оспорювати обвинувачення полягає у тому, що остання у подальшому не може бути використана проти обвинуваченого у разі подання цивільного позову на підставі тих самих фактів [92, с. 241].

Довготривалість існування у доктрині та судовій практиці інституту угоди про визнання вини дозволяє детально побачити позитивні та негативні моменти, пов'язані з укладенням цих угод, перед тим, як широко втілювати їх в українську судову систему.

Було б невірно думати, що органи правосуддя США цілком і повністю ратують за угоду про визнання вини. В окремих штатах прокурори забороняють своїм підлеглим укладати угоди про визнання винуватості в окремих справах або брати участь у них взагалі. У штаті Аляска, а також генеральні прокурори інших штатів віддали розпорядження підлеглим не застосовувати цей інститут після 15 серпня 1975. П'ять років потому після цієї заборони федеральна статистика відзначала збільшення кількості розглянутих судами справ на 30%. Білль про права жертв (1982 р.) вимагає офіційного укладення угод за участю судді [215, с. 141].

Як зазначають науковці, у штатах, де угоди про визнання вини існують, судовий розгляд відбувається лише близько у 10% справ. Отже, 90%, що залишаються, обвинувачені із тих чи інших причин відмовляються від своїх прав і конституційних гарантій, визнають себе винними поза процедурою судового розгляду [167, с. 147].

Цікаво, що угода про визнання винуватості у США не може бути застосована судом під час розгляду справ про порушення правил дорожнього

руху у нетверезому стані, про злочини статевого характеру, а також про злочини, які становлять загрозу населенню, вчинені повторно або завдали істотної шкоди [209, с. 279].

Суперечливе ставлення до угод про визнання вини в США з боку деяких науковців та представників судової та правоохоронної систем, видається, викликана недоліками, які існують при укладенні і виконанні угод про визнання вини у США.

По-перше, таким недоліком, як зазначають науковці, є невизначене коло складів злочинів, щодо яких є можливим укладення цієї угоди. По-друге, недоліком угоди про визнання вини є те, що велика частина злочинів може бути нерозглянутою і покарання за їх скоєння може бути не призначено і ніхто не буде нести відповідальності за них. Проте, вважаємо, що цей аргумент є недоцільним, оскільки відповідальність за злочин має настати у будь-якому випадку. Хоча її розміри можуть бути скориговані з урахуванням змісту угод про визнання винуватості. По-третє, на жаль, у законодавстві США не визначено меж поблажливості при винесенні вироку. У деяких випадках угода про визнання вини спонукає обвинувачів до незаконних дій і зловживань. Закрите ведення переговорів при укладенні угоди про визнання вини дозволяє залишити невиявленими усі порушення норм кримінального процесу, внаслідок чого збільшується ризик засудження невинуватого. Крім того, можна дійти висновку, що в деяких випадках захисник може мати певні стимули спонукати підзахисного до укладення угоди про визнання вини, навіть якщо вона суперечить інтересам самого клієнта.

Проте, ці недоліки є умовними, і, як уявляється, інститут угоди про визнання вини у США має більше позитивних моментів, у тому числі для прокурорів, які є стороною обвинувачення. Головна мета цієї угоди в американському кримінальному процесі полягає у тому, щоб уникнути проведення громіздкого судового розгляду, дебатів сторін перед судом присяжних. Для державного обвинувача важливо, що завдяки угоді про

визнання вини він досягає основної мети кримінального судочинства – розкриття злочину, викриття винного і винесення судового вироку по справі.

Не можна не погодитися з К.А. Рибаловим, який зазначив, що інститут угоди про визнання вини в США визнаний не тільки найважливішою частиною кримінального процесу, але й бажаною. Це призводить до швидкого і багато в чому остаточного рішення по більшості кримінальних справ; дозволяє уникнути негативного впливу вимушеного неробства в період утримання під вартою до суду осіб, яким відмовлено у звільненні з-під варти до суду; сприяє зміцненню захисту громадськості від обвинувачених, які схильні до продовження злочинної діяльності навіть у період звільнення з-під варти до суду. Крім того, за рахунок скорочення тривалості періоду з моменту пред'явлення обвинувачення до винесення рішення по справі угода про визнання вини посилює перспективи виправлення винних осіб, якщо такі є, після того, як їх, нарешті, буде поміщено до в'язниці [166, с. 24-26].

Угоди про визнання вини тривалий час існують не тільки у США, але й у країнах континентального права, зокрема, в Німеччині, Франції, Іспанії, Італії тощо.

Прокурорська система у Німеччині характеризується тим, що, на відміну від США, прокурора наділено мінімальним обсягом дискреційних повноважень, закон зобов'язує його розпочинати кримінальне переслідування щодо всіх правопорушень. Проте, існують певні винятки із цього правила, завдяки чому в Німеччині набув розвитку інститут угоди про визнання винуватості.

Як зазначає П.В. Пушкар, певні види угод існували завжди у німецькому кримінальному процесі. Вони стосувались окремих стадій та етапів провадження. Що стосується недавно розроблених угод, то йдеться про такі, що мають на меті закінчення провадження у справі без повного судового розгляду. Таких основних видів угод нині три. На початковій стадії розслідування часто відбувається домовленість між прокурором і захисником, а в деяких випадках навіть і суддею, про те, щоб обвинувачення не було пред'явлено, а

провадження у справі було завершено сплатою штрафу. Крім того, на початковій стадії провадження захисник та прокурор можуть домовитися про відмову від судового слідства та видання суддею наказу про сплату штрафу, обвинувачений при цьому має погодитися сплатити зазначену в наказі суму штрафу. Інший вид угоди полягає у тому, що обвинувачений визнає свою вину і за це отримує винагороду у вигляді пом'якшення покарання [157, с. 179].

Історичний аналіз інституту укладення угод про визнання винуватості в Німеччині свідчить, що практика укладення цих угод існує з 70-х рр. XX ст. У перші часи угоди поширювалися тільки на злочини невеликої тяжкості. З кінця 70-х рр. з'явилася можливість укладати угоди щодо господарських, економічних та злочинів проти довіри. У подальшому інститут угод поширився і на більш тяжкі злочини, зокрема, вбивства та корисливо-насильні злочини.

Інститут угод про визнання винуватості в Німеччині під час свого становлення зазнав значної критики, особливо з боку науковців, які наголошували, що така практика не відповідає загальним нормам законодавства, а також порушує принцип законності, обов'язок судді щодо встановлення істини, безпосередності і гласності судочинства [66].

Проте майже всі учасники судочинства, що практикували укладення угод (судді, адвокати, прокурори) однозначно висловилися на користь домовленостей, зазначаючи, що без запровадження цієї нової процесуальної форми кримінальне судочинство не могло би подолати постійно зростаюче навантаження на суди. Про те, що угоди було позитивно сприйнято практикою, свідчить видання директив із приводу розвитку та застосуванню угод Федеральною адвокатською палатою, Великою комісією з кримінального права німецької колегії судів та Генеральною прокуратурою. Німецькі суди також зайнялися проблематикою угод. Зокрема, Федеральний конституційний суд у 1987 р. підтвердив конституційно – правову прийнятність угод у судовому розгляді та констатував, що вони не суперечать Конституції, оскільки не порушують право обвинуваченого на справедливий судовий розгляд, зокрема,

на суддівський пошук істини, на принцип відповідності покарання вині та на свободу волевиявлення обвинуваченого. Проте Федеральний конституційний суд застерігав, що угода не повинна перетворюватися на «вирок» або на «торгівлю справедливістю» [157, с. 179].

На теперішній існують різні форми, в яких може реалізуватися угода про визнання винуватості у Німеччині. Так, науковці, узагальнюючи форми угод про визнання винуватості у Німеччині, виділяють такі: а) прокурор при наявності підстав може звільнити обвинуваченого від кримінальної відповідальності за злочин невеликої тяжкості, якщо усунуто завдану шкоду і громадський інтерес не вимагає подальшого кримінального переслідування;

б) угода здійснюється у кримінальному процесуальному порядку, її сутність полягає у підготовці прокурором документа, в якому міститься обвинувачення особи у вчиненні злочину і визначається покарання за нього. Така угода передбачає наступні види покарання: штраф, позбавлення волі на строк до одного року, обмеження спеціального права, конфіскацію прибутків, одержаних у результаті скоєння злочину. Слід зазначити, що обов'язком прокурора є отримання від судді дозволу для набуття угодою юридичної сили, після чого цей документ передається обвинувачуваному, який протягом 14 днів приймає пропозицію прокурора або віддає перевагу судовому розглядові своєї справи на загальних підставах [239, с. 35-38];

в) угода про визнання реалізується втілюється у результаті ведення переговорів між прокурором та обвинуваченим разом із його захисником. Така угода не замінює судового розгляду. Проте, як підмічає Р.В. Новак, перевага для прокурора полягає у тому, що визнання винуватості може скоротити тривалість судового розгляду, а перевага для обвинуваченого – у тому, що прокурор може висунути обвинувачення у менш тяжкому злочині, а також подальшому застосуванні більш м'якого покарання [122, с. 54-55].

Четвертий Сенат Федеральної судової палати у рішенні 1997 р. здійснив структурування домовленостей, указавши на відмінність між «звичайними попередніми бесідами», які відбувалися поза межами судового розгляду між

деякими учасниками провадження у справі (як правило, без присяжних, обвинуваченого, без участі професійного судді) та справжньою домовленістю, яка має відбуватися «із залученням усіх осіб, що беруть участь у провадженні у справі, у відкритому судовому засіданні». Таким чином, було усунуто поширену практику таємних домовленостей, що укладалися раніше і про які навіть згадки не було під час судового розгляду [157, с. 180].

Укладення угоди про визнання винуватості у Німеччині має такі особливості: а) покарання може передбачати тільки штрафні санкції, позбавлення волі на строк до одного року, обмеження спеціального права та конфіскацію доходів, одержаних внаслідок вчинення злочину; б) прокурор повинен отримати дозвіл від судді, щоб документ набув чинності, після чого він передається обвинуваченому, який протягом 14 днів приймає пропозицію або обирає судовий розгляд своєї справи на загальних підставах [170, с. 6].

У судочинстві деяких європейських держав мають місце прискорені (скорочені, особливі) порядки провадження, що містять елементи інституту угод про визнання винуватості. Наприклад, в Іспанії таке провадження відоме під назвою «conformidad», в Італії – «patteggiamento», у Франції – «reconnaissance prelable de coupabilite». В обмін на визнання обвинуваченим вини у вчиненні злочину в законодавстві цих країн передбачено обмеження розміру покарання, наприклад, не більше 1/3 (в Італії) [92, с. 240] від передбаченого санкцією статті за цей злочин.

Деякі науковці, зокрема, І.Л. Петрухін, взагалі не зараховують зазначені скорочені порядки до угод про визнання винуватості [128, с. 37]. Проте більш виваженою є позиція інших науковців, серед яких С.А. Крушинський, який наголосив, що там, де є хоч якісь поступки (у тому числі зменшення на рівні законодавства розміру покарання) в обмін на повне визнання винуватості у вчиненні злочину, можна говорити про угоду про визнання винуватості [92, с. 241]. Т.Е. Сарсенбаєв такі різновиди угод про визнання винуватості назвав целерантними угодами, тобто угодами про спрощення процедури судочинства

[169]. Такий підхід до назви угод є сумнівним, оскільки вносить додаткову плутанину термінологічного характеру.

У Франції прокурор при укладенні угоди про визнання винуватості має широкі повноваження, що дозволяє уникнути перевантаження судової системи [69, с. 226]. Головним обов'язком прокуратури є швидке висунення справедливого обвинувачення і представлення його перед судом. Це положення закріплено у французькому Кримінальному процесуальному кодексі і надає прокурорам можливість не порушувати кримінальну справу навіть за наявності доказів, достатніх для доведення вини обвинувачуваного. Внаслідок цього у Франції, як і в США, більшість фактів про вчинення злочинів, зареєстрованих у прокуратурі, не закінчується судовим розглядом. За різними оцінками від 50% до 80% таких фактів, доведених до відома прокурорів, вирішуються на стадії провадження [239, с. 30-31].

Процес укладення угоди про визнання винуватості у Франції має свої особливості. Процедура визнання вини може застосовуватися до кримінальних проступків, за які передбачено покарання у вигляді штрафу або позбавлення волі на термін не більше 5 років, а також тяжких злочинів, вчинених з необережності. Обвинуваченому надається можливість укласти угоду про визнання винуватості або відмовитися від цієї процедури протягом 10 днів. Порядок укладення угоди передбачає дві основні умови: обов'язкове ведення протоколу переговорів і обов'язкова участь захисника. Після досягнення згоди відбувається скорочена судова процедура, яка містить 2 стадії: 1) заслуховання обвинувачуваного суддею; 2) управління кримінальним обвинуваченням (фактично це судовий контроль укладеної угоди). На відміну від Німеччини, суддя не схвалює угоду, якої було укладено між прокурором і обвинуваченим, а затверджує покарання. Саме таким чином покарання набирає юридичної сили [83, с. 118].

Цікавим є також досвід сусідніх держав щодо впровадження у своє законодавство угоди про визнання винуватості.

Різноманітні форми угод про визнання винуватості використовуються і в деяких пострадянських країнах: Російській Федерації, Казахстані, Вірменії, Узбекистані, Молдові, Грузії. Так, КПК Республіки Молдова містить окрему главу під назвою «Провадження за угодою про визнання вини» (ст. ст. 504 - 509). Така угода визначається як операція між державним обвинувачем і обвинуваченим або, залежно від обставин, підсудним, який дав згоду визнати свою вину в обмін на скорочення покарання. Вона складається у письмовій формі з обов'язковою участю захисника, обвинуваченого або підсудного у разі вчинення незначних злочинів, злочинів середньої тяжкості і тяжких злочинів. При цьому, суду забороняється брати участь у переговорах про визнання винуватості, але судова інстанція зобов'язана встановити, чи укладена угода про визнання вини відповідно до закону, у добровільному порядку, у присутності захисника і чи є достатні докази, що підтверджують обвинувачення. Залежно від цих обставин судова інстанція може прийняти або відхилити угоду про визнання винуватості. Така угода може бути укладеною у будь-який момент після пред'явлення обвинувачення до початку судового розслідування [205].

Російські законодавці до питання щодо визнання підсудним своєї винуватості застосували особливий підхід. Це питання розглядається в окремому розділі X, главі 40 КПК Російської Федерації – «Особливий порядок прийняття судового рішення при погодженні обвинуваченого з пред'явленим йому обвинуваченням»). Фактично російські законодавці відмовилися від застосування загальнозживаного в інших країнах терміна «визнання підсудним своєї винуватості», замінивши його на формулювання «погодження обвинуваченого з пред'явленим йому обвинуваченням», хоча зміст залишився той самий [141, с. 130].

Відповідно до ст. 314 КПК Російської Федерації обвинувачений має право (за наявності згоди на це державного чи приватного обвинувача і потерпілого) заявити, що він погоджується з пред'явленим йому обвинуваченням, і клопотати про постановлення вироку без проведення судового розгляду в кримінальних справах про злочини, покарання за які

передбачено у КПК і не перевищує десяти років позбавлення волі. У такому разі суд має право постановити вирок без проведення судового розгляду в загальному порядку, але з дотриманням таких вимог: 1) обвинувачений усвідомлює характер і наслідки заявленого ним клопотання; 2) клопотання було заявлено добровільно і після консультації із захисником. Якщо ж суд встановить, що цих двох умов не було дотримано, то він приймає рішення про проведення судового розгляду в загальному порядку [207].

Стаття 315 КПК РФ регламентує порядок подачі клопотання про постановлення вироку без судового розгляду справи у зв'язку зі згодою з пред'явленим обвинуваченням: обвинувачений повинен заявити таке клопотання лише у присутності захисника; якщо ж підсудний чи його законний представник або за їх дорученням інші особи не запросили захисника, то його участь у справі забезпечує суд. Обвинувачений має право заявити зазначене клопотання під час ознайомлення з матеріалами кримінальної справи або попереднього слухання в суді [207].

Якщо суддя дійде висновку, що обвинувачення, з яким погодився підсудний, підтверджується доказами, зібраними у кримінальній справі, то він постановляє обвинувальний вирок і призначає підсудному покарання, яке не може перевищувати $\frac{2}{3}$ максимального строку чи розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого за цей злочин. Ще однією «пільгою» за повне визнання своєї винуватості є звільнення підсудного від сплати судових витрат. Проте таке визнання винуватості призводить до того, що підсудний не має права оскаржувати вирок в апеляційному і касаційному порядку, пославшись на те, що : 1) висновки суду, викладені у вирокі, не відповідають фактичним обставинам кримінальної справи; 2) порушено кримінально-процесуальний закон; 3) неправильно застосовано кримінально-процесуальний закон; 4) вирок є несправедливим [207].

Якщо аналізувати історичний розвиток інституту укладення угод про визнання винуватості в Україні, то можна звернути увагу на декілька цікавих фактів.

Так, як зазначає П.В. Прилуцький, у КПК 1960 р. не було чіткого нормативного закріплення інституту угоди про визнання винуватості, хоча на практиці *de facto* він широко застосовувався. Передумовами для застосування цього інституту у кримінальному процесі є з'явлення із зізнанням, щире каяття або об'єктивне сприяння розкриттю злочину (ст. 66 КК України) і тягне призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК), або звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 45 КК, ст. 72 КПК України). У тих випадках, коли підсудний визнає себе винним під час судового слідства (ч. 3 ст. 299 КПК України) – це призводить до спрощеного розгляду справи (ст. 301-1 КПК України), що, у свою чергу, сприяє економії процесуального часу, державних коштів та більш лояльне ставлення суддів до обвинуваченого при призначенні покарання. Однак, усі переговори, які відбуваються між стороною захисту та обвинуваченням із приводу визнання вини підсудним, мали неформальний характер, знаходяться поза регламентацією процесуального закону, а тому не містили будь-яких гарантій щодо прав їх учасників та дотримання взятих сторонами зобов'язань [141, с. 132]. Отже, можна підсумувати, що радянський період не можна вважати етапом існування угоди про визнання винуватості на території України, він був лише певною передумовою для подальшої імплементації цього інституту в українське законодавство.

Слід погодитись із В.В. Сухоносом щодо того, що реформування органів української прокуратури має не тільки забезпечувати становлення демократичної, правової, соціальної держави, але й втілювати європейський досвід функціонування інституту прокуратури [186, с. 8]. Це стосується і запровадження права прокурора на укладення угод про визнання винуватості.

Про існування угод про визнання винуватості в Україні можна вести мову з 2012 р. – з часу набуття чинності новим КПК України. Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості регламентується главою 35 КПК (ст. ст. 468 – 470, 472 – 476).

За більш ніж чотири роки цей інститут зарекомендував себе в основному з позитивного боку, і прокурори його активно використовують з метою економії часу для здійснення інших своїх обов'язків.

За статистичними даними щодо участі прокурора у суді першої інстанції у 2015 р. ухвалено вирок на підставі угоди про визнання винуватості у підготовчому судовому засіданні у 8455 справах, що становить 28% від участі прокурора у підготовчому судовому засіданні. У судовому розгляді ухвалено вирок на підставі угоди про визнання винуватості у 854 випадках, що становить 1,2% від загальної кількості участі прокурора у судових засіданнях судів першої інстанції з ухваленням вироку [45].

У 2016 р. ухвалено вирок на підставі угоди про визнання винуватості у підготовчому судовому засіданні у суді першої інстанції у 6566 справах, що становить 24,7% від випадків участі прокурора у підготовчому судовому засіданні. У процесі судового розгляду кримінальних справ ухвалено вирок на підставі угоди про визнання винуватості у 904 випадках, що становить 1,44% від загальної кількості участі прокурора у судових засіданнях судів першої інстанції з ухваленням вироку [46].

Цікавою є статистика за перше півріччя 2017 р. Так, ухвалено вирок на підставі угоди про визнання винуватості у підготовчому судовому засіданні у 4090 справах, що становить 26,8% від участі прокурора у підготовчому судовому засіданні. У судовому розгляді ухвалено вирок на підставі угоди про визнання винуватості у 460 випадках, що становить 1,5% від загальної кількості випадків участі прокурора у судових засіданнях судів першої інстанції з ухваленням вироку [47].

Отже, можна впевнено стверджувати, що прокурори, підтримуючи державне обвинувачення при розгляді справ у судах першої інстанції, досить часто використовують можливість укладення угоди про визнання винуватості. У 2016 р. кількість ухвалених вироків на підставі угоди про визнання винуватості у підготовчому судовому засіданні зменшилася на 3,3% порівняно з 2015 р., а кількість ухвалених вироків у судовому розгляді проваджень на

підставі угоди про визнання винуватості зроста на 0,24%. У 2015 р. прокурорам у підготовчому судовому засіданні поверталися 421 провадження з відмовою у затвердженні угоди, а у 2016 р. – лише 269. За перше півріччя 2017 р. прокурорам було повернено лише 113 проваджень з відмовою у затвердженні угоди, що є менше, ніж за аналогічний період минулих років. Це свідчить про зростаючу обгрунтованість угод про визнання винуватості та покращення професійного рівня прокурорів.

Інститут угод про визнання винуватості в Україні не можна назвати повністю скопійваним у якоїсь іншої держави. Видається, угоди про визнання винуватості, які використовуються в Українській державі, більш схожі на європейські зразки, аніж на американський. Певною мірою це пов'язано з роллю прокурора у кримінальному провадженні, його функціями та наданими законом повноваженнями.

2.2. Поняття та основні риси угод про визнання винуватості

На жаль, на теперішній час ще немає законодавчого визначення поняття «угода про визнання винуватості». Для того, щоб сформулювати таке визначення, насамперед необхідно розглянути, що означає поняття «угода» в її термінологічному значенні. Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови угода має такі значення: 1) взаємна домовленість про взаємні зобов'язання; 2) договір, за яким встановлюються взаємні зобов'язання щодо чого-небудь; 3) згода між ким-небудь на основі якоїсь вигоди. У Словнику термінів і понять законотворчої діяльності поняття «угода» розкривається як волевиявлення двох і більше сторін, спрямоване на встановлення, зміну чи припинення взаємних юридичних прав та обов'язків [198, с. 654].

Науковці висувають різні точки зору щодо визначення поняття «угода про визнання винуватості».

В.П. Пушкар, досліджуючи досвід зарубіжних країн, зазначив, що угода про визнання вини – це інститут кримінального процесу, спрямований на спрощення та скорочення процедури розгляду кримінальних справ, зменшення строків перебування осіб під вартою, заощадження коштів та часу, що витрачаються на розгляд кримінальної справи, позасудове вирішення конфліктних ситуацій, зменшення навантаження на суд та суддю. Він зазначає, що угода про визнання вини – це юридична домовленість сторін захисту та обвинувачення щодо вирішення кримінальної справи на взаємовигідних умовах – визнання обвинуваченим/підсудним своєї вини в обмін на м'якішу міру покарання, ніж та, що визначена законом за злочин, у вчиненні якого його обвинувачено [158, с. 4]. Проте це визначення має певні недоліки та є дещо застарілим у зв'язку із прийняттям КПК 2012 року. Доцільніше замінити слова «кримінальна справа» на «кримінальне провадження»; «злочин» на «кримінальне правопорушення», а також серед суб'єктів цієї угоди додати підозрюваного. Однак Крім того, науковці, зокрема, О.О. Леляк, зазначають, що у цьому визначенні не вистачає зазначення щодо необхідності затвердження такої угоди судом, адже за відсутності такого затвердження угода не набирає законної сили [100, с. 83].

Ю.М. Дьомін визначає угоду про визнання винуватості як досягнутий у процесі домовленостей між стороною обвинувачення та стороною захисту компроміс на взаємовигідних умовах щодо вирішення кримінально-правового конфлікту [39, с. 12]. В цьому визначенні відсутні конкретні особливості таких угод: момент укладення, умови, необхідність затвердження судом.

В.І. Бояров, у свою чергу, розглядав угоду про визнання винуватості як погодження підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, з одного боку, та державного обвинувача – з іншого, у результаті чого обвинувачення за умов і обставин, визначених законом, в обмін на визнання підсудним своєї вини у вчиненні злочину та його згоду на спрощення процедури провадження справи у суді гарантує підсудному скорочення розміру покарання [10, с. 193].

Г.П. Власова зазначає, що угода про визнання винуватості – це такий процес досягнення угоди у кримінальному процесі, коли прокурор пропонує підозрюваному (обвинуваченому) визнати свою провину у вчиненні злочину або у вчиненні менш тяжкого злочину за умови, що вирок буде пом'якшений [16, с. 455].

Л.Д. Удалова та І.В. Паризький, розглядаючи угоду про визнання винуватості через призму кримінального процесуального компромісу на досудовому слідстві, розуміють цю угоду як процес, під час якого обвинувачений (підсудний) і обвинувач у кримінальному провадженні розробляють взаємоприйнятне рішення, що підлягає затвердженню судом [208, с. 37].

Американський юрист Д. Ньюман пропонує таке визначення: угода про визнання винуватості – це заява, отримана в результаті переговорів між прокурором та захисником обвинуваченого, у процесі якої обвинувачений визнає себе винним в обмін на зниження тяжкості обвинувачення, обіцянку поблагливіості при призначенні покарання або яку-небудь іншу поступку у бік пом'якшення від використання повної, максимальної влади суду при осудженні та призначенні покарання [237, с. 60].

Російські науковці, зокрема, В.Н. Махов та М.А. Пєшков схиляються до думки, що угода про визнання винуватості – це система взаємних поступок, завдяки яким обвинувачення та захист доходять згоди про вирішення справи, включаючи пункти звинувачення, по яких обвинувачений визнає себе винним [112, с. 57].

На думку О.О. Лесяк, угода про визнання винуватості – це компроміс у формі юридичної домовленості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим, що передбачає особливий порядок проведення кримінального провадження та потребує затвердження судом [100, с. 87].

М.П. Дубовик наголошує, що угода про визнання винуватості – це розроблене сторонами взаємоприйнятне рішення по справі, яке у подальшому затверджується судом. Іншими словами, це переговорний процес, у ході якого

сторона обвинувачення і сторона захисту домовляються між собою щодо того, за якими пунктами обвинувачення особа повинна визнати себе винною і які пропозиції будуть представлені суду щодо призначення покарання. При проведенні переговорного процесу може бути проведено заміну інкримінованого злочину на менш тяжкий, виключений ряд епізодів, знято обвинувачення за менш серйозним з інкримінуємих злочинів [38, с. 52].

На думку В. Кравчука, угода про визнання вини – це договір з державою, зміст якого полягає у тому, що обвинувачений визнає себе винним у менш тяжкому злочині, відмовляється від суду присяжних, від інших процесуальних прав та отримує менше покарання, уникаючи судового розгляду у повному обсязі та за більш тяжким обвинуваченням, згідно з яким йому загрожує можливість присудження суворішого покарання [83, с. 116].

П.В. Холодило визначає угоду про визнання винуватості як нормативно закріплену домовленість між прокурором і підозрюваним (або обвинуваченим) про визнання винуватості особи та співробітництво у викритті кримінального правопорушення в обмін на заздалегідь зумовлене покарання [220, с. 434].

О.Г. Добровольська зазначає, що угоду про визнання винуватості можна визначити як юридичну домовленість сторін обвинувачення (виключно прокурора та, безумовно, без участі потерпілого) та захисту (обвинуваченого або підсудного) щодо вирішення кримінальної справи на взаємовигідних умовах – визнання обвинуваченим своєї винуватості в обмін на узгоджену міру покарання, що визначена законом щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам (ч. 4 ст. 469 КПК). [30, с. 270]

Існуючі наукові визначення угоди про визнання винуватості потребують удосконалення.

Слід зазначити, що не всі науковці позитивно сприйняли введення до українського законодавства права прокурора на укладення угоди про визнання винуватості із підозрюваним, обвинуваченим.

Так, М.І. Хавронюк стверджує, що інститут угод про визнання винуватості суперечить принципіві презумпції невинуватості, адже особа визнає себе винною у вчиненні злочину, оскільки у ч. 1ст. 62 Конституції України зазначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду, тобто, презюмується невинуватість особи на всіх стадіях кримінального процесу аж до обвинувального вироку суду [217, с. 6-8].

Для того, щоб виокремити основні риси угод про визнання винуватості, слід перш за все визначити, якою є юридична природа цих угод. Тут думки вчених, що досліджують організаційний аспект діяльності органів прокуратури та окремих її працівників і точки зору вчених-процесуалістів, мають певні розбіжності.

Так, П.В. Пушкар зазначає, що за своєю юридичною природою угода про визнання вини є правовим інститутом, яким визначаються кримінально-процесуальні особливості між обвинувачем/підсудним (або його захисником), пов'язані з домовленістю між обвинувачем/підсудним стосовно внесення обвинувачем/підсудним клопотання про визнання вини на розгляд та затвердження судом на основі домовленості щодо кваліфікації діяння, вчиненого обвинувачем/підсудним, фактичних обставин справи, застосованого покарання, а також компенсування шкоди, завданої потерпілому [158, с. 6].

Проте, не можна повністю погодитися із такою позицією, адже у ній здійснено наголос на кримінально-процесуальних особливостях укладення угоди про визнання вини між обвинувачем (підсудним) і прокурором, однак не було враховано організаційного аспекту укладення цієї угоди.

У науковій літературі існує також думка, що угода про визнання вини є подібною до цивільно-правової угоди (правочину), адже там є риси, що властиві цивільним угодам:

суб'єкти: прокурор і підозрюваний чи обвинувачений;

об'єкт: вирішення кримінально-правового конфлікту, адже саме на це спрямовано процес укладення угоди про визнання вини;

зміст: права однієї із сторін, які кореспондують обов'язкам іншої сторони.

Так, одна із сторін ініціює укладення угоди про визнання винуватості, а інша має право погодитися чи не погодитися на її укладення. Підсудний (обвинувачений) при укладенні угоди про визнання винуватості визнає вину у скоєному злочині, а прокурор, у свою чергу, ставить питання про пом'якшення покарання. Як правило, при укладенні даної угоди підозрюваний чи обвинувачений, підсудний також зобов'язується співпрацювати із слідством у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо таке мало місце).

Незважаючи на наведені аргументи, погодитись із цією позицією щодо подібності угоди про визнання винуватості до цивільно-правової угоди не можна ні в якому разі.

Німецький теоретик права Г. Трипель дуже влучно розмежував договір (Vertrage) і угоду (Vereinbarungen). Договір, на його думку, завжди є угодою, узгодження волі тут спрямовано на різні цілі, а тому можуть встановлюватися лише суб'єктивні права й обов'язки. В угоді ж волі спрямовані на одну мету, вони зливаються, утворюючи загальну волю («Gemeinwille») [61, с. 104].

К. Бергбом розрізнів договір-угоду і нормативний договір. Так, нормативний договір (як і будь-який інший) завжди є актом, що виражає узгодження, а не злиття волевиявлень. Досягнення угоди відбувається шляхом узгодження воль у межах повноважень, встановлених уже існуючими передумовами, створеними об'єктивним правом. Разом із тим, підхід, запропонований Г. Тріпелем, набув розвитку у російській теорії права, зокрема у Ф.Ф. Кокошкина та Я.М. Магазинера. Я.М. Магазинер поділяв юридичні акти на публічні та приватні (угоди), а також на односторонні і двосторонні і називав договорами двосторонні публічні та приватні юридичні акти. При цьому він вважав за необхідне відокремлювати договори, в яких суб'єкти

«протистоять один одному своїми різними інтересами», від угод, коли суб'єкти «виступають як носії однакових інтересів» [105, с. 121]. У публічному праві відмінність між угодами і договорами, на його думку, призводить до того, що договір є обов'язковим тільки для його учасників, оскільки це угода, а угода має обов'язкове значення і для інших осіб, у ньому не беруть участь, оскільки воно містить у собі норму, тобто загальне правило. Будь-які приватні акти являють собою правочини, а двосторонні правочини у приватному праві слід називати «договорами» [105, с. 121-122].

На основі вищезазначеного, угоду про визнання винуватості, як уявляється, не можна вважати правочином, адже вона не є обов'язковою для сторін і для суду, суд може відмовитися від затвердження угоди, якщо на це будуть підстави. Розуміння угоди про визнання вини як правочину може заважати вільному волевиявленню сторін, які її укладають, принципам прозорості і гласності, які є властивими судочинству.

Наступний підхід стосується віднесення угоди про визнання винуватості до спрощених форм кримінального процесу [119, с. 82].

Спрощені кримінально-процесуальні форми визначаються в науці як такий урегульований законодавцем процесуальний порядок руху справи, якому притаманні відхилення від загального порядку судочинства у вигляді стислих термінів, скорочення обсягу процесуальних дій, відсутності або оптимізації окремих стадій, процесуальних інститутів і норм [212, с. 29].

К.А. Рибалов зазначає, що під особливим порядком судового розгляду слід мати на увазі спрощену процесуальну форму судового провадження в окремих категоріях кримінальних справ, в процесі якого суд на підставі клопотання підсудного, чи не оспорує свою провину в пред'явленому обвинуваченні, і за згодою сторін, без проведення судового слідства в повному обсязі і ґрунтуючись на доказах, зібраних в ході розслідування справи постановляє обвинувальний вирок і призначає підсудному покарання, яке не може перевищувати дві третини максимального терміну або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого за вчинений злочин [166, с. 18].

Під час спрощеного провадження відбувається повна або часткова відмова від судового розслідування, а обставини, які були встановлені під час досудового розслідування, повністю визнаються сторонами, що свідомо погодились на таку форму судового розгляду. Внаслідок спрощеного провадження відбувається економія процесуального часу.

Слід підтримати позицію О.О. Леляк, яка зазначає, що кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості суттєво відрізняється від звичайного та може бути охарактеризовано як спрощене. Вона зазначає, що це обумовлено такими властивими зазначеній угоді ознаками:

1) розрахована на певну категорію справ, а саме – угода про визнання винуватості може бути укладеною у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів, а також щодо особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами. Крім того, вона застосовується лише до злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам [100, с. 77-78]. Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, а також у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, крім

випадків надання усіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди;

2) надає сторонам можливість використовувати спеціальні процесуальні права, передбачені законодавством: прокурор та підозрюваний (обвинувачений) можуть ініціювати укладення угоди про визнання винуватості, відмовитись від неї, дійти певних домовленостей щодо угоди (зокрема щодо співпраці та покарання) [100, с.78];

3) передбачає додаткові гарантії законності застосування зазначених процедур та здійснення прав учасників процесу, до яких належать обов'язкова участь захисника, судовий контроль. Наприклад, суддя (суд) зобов'язаний переконатися у судовому засіданні: чи укладення угоди сторонами є добровільним та чи відповідає угода вимогам КПК України та/або законам. У разі їх невідповідності суд відмовляє у затвердженні угоди, тоді досудове розслідування або судове провадження продовжуються у загальному порядку (ч.ч. 6, 7 ст. 474 КПК України) [100, с.78];

4) має суттєві особливості у повноваженнях органів кримінальної юстиції. У кримінальному провадженні на підставі угоди про визнання винуватості прокурор у кожному конкретному випадку, враховуючи передбачені законодавством обставини, має прийняти рішення щодо доцільності укладення такої угоди (ст. 470 КПК України). Повноваження суду у такому провадженні є дещо обмеженими: він може або затвердити угоду у тому вигляді, в якому її подають сторони (якщо вона відповідає встановленим законом вимогам), або відмовити у її затвердженні. Суд не може вносити поправки до угоди [100, с. 78-79]. Це підтверджується і судовою практикою. Так, ухвалою Дарницького районного суду м. Києва від 25 березня 2014 року відмовлено в затвердженні угод про визнання винуватості, укладених між прокурором та З., яка обвинувачувалась у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 28, ч. 1 ст. 204; ч. 1 ст. 204; ч. 3 ст. 28, ч. 2 ст. 204 КК України, а також укладених між прокурором та Х., З., які обвинувачувались у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 28, ч. 1 ст. 204; ч. 3 ст. 28,

ч. 2 ст. 204 КК України. Відмовляючи в затвердженні угод, суд вказав, що узгоджене сторонами покарання у виді штрафу не відповідає вимогам щодо загальних засад призначення покарання, враховуючи обсяг обвинувачення, кількість епізодів злочинної діяльності, тяжкість діянь (справа №753/5317/14-к) [209];

5) у разі укладення угоди змінюється порядок кримінального процесу: якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт із підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду, де вони розглядаються під час підготовчого судового засідання; у разі досягнення угоди під час судового провадження суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди (ч.ч. 1 – 3 ст. 474 КПК України) [100, с. 79].

Враховуючи і узагальнюючи наявні наукові позиції, можна дійти висновку про те, що кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості є спрощеною формою кримінального провадження із усіма властивими їй ознаками.

В науковій літературі існує також підхід, згідно із яким угоди про визнання винуватості розуміють як своєрідний засіб розв'язання кримінальних конфліктів завдяки компромісу. Для того, щоб зрозуміти такий підхід до сутності угоди про визнання винуватості, необхідно визначити, що таке конфлікт та компроміс.

У широкому розумінні компроміс – це угода двох чи більше сторін, основою якої є поступки сторін заради досягнення мети, яка вигідна кожній зі сторін.

Конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів; серйозні розбіжності; гостра суперечка [198, с. 436]. В цьому випадку має місце юридичний конфлікт, адже суперечність існує між правовими відносинами прокурора та підозрюваного (обвинуваченого), конфлікт має юридичне значення.

Осипова Н.М., зазначає, що вирішення конфліктів у сфері кримінальної юстиції може відбуватися двома шляхами: 1) шляхом використання

традиційних кримінальних процесуальних засобів – кримінального переслідування і покарання; 2) шляхом досягнення компромісу між сторонами (компроміс - угода між представниками різних інтересів на основі взаємних поступок) [126, с. 196-197].

Із розвитком інституту медіації з'явилися нові підходи до компромісу. На нашу думку, у процесі укладення угоди кожна сторона поступається певними перевагами в обмін на інші, таким чином відбувається компроміс. Одним із перших поняття компромісу на досудовому слідстві запропонував Є.О. Курта, який визначав його як угоду між слідчим та потерпілими, підозрюваними, обвинуваченими, свідками тощо на підставі взаємних поступок, укладення якої відбувається у порядку, передбаченому кримінальним і кримінально-процесуальним законодавством, відповідно до етичних норм, з використанням криміналістичних прийомів з метою вирішення завдань кримінального судочинства [95].

Л.Д. Удалова та І.В. Паризький розуміють угоду про визнання винуватості як процес, під час якого обвинувачений (підсудний) і обвинувач у кримінальному провадженні розробляють взаємоприйняте рішення, що підлягає затвердженню судом [199, с. 37]. Проте, ця позиція критикується науковцями, які стверджують, що подібне формулювання не відображує такої важливої умови угоди, як визнання особою своєї вини за вчинене нею кримінальне правопорушення.

Існують різні підходи до розуміння властивостей, характерних ознак угоди про визнання винуватості. Так, О.О. Леляк зазначає, що, що усім компромісним формам вирішення конфлікту, враховуючи навіть саму сутність поняття «угода», притаманні певні властивості, а саме: 1) волевиявлення та взаємна домовленість (згода) сторін; 2) певні поступки з однієї та другої сторони; 3) настання бажаних для сторін наслідків (розкриття складних та латентних кримінальних правопорушень, економія часу та бюджетних коштів – для сторони обвинувачення, передбачуване покарання, економія власних

коштів та прискорений порядок судочинства – для підозрюваного, обвинуваченого [100, с. 83].

Більш детально характерні риси угоди про визнання винуватості розкриває П.В. Холодило, який до них відносить наступні: 1) суспільна небезпека злочину: укладається в провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів, унаслідок яких шкода завдана лише державним та суспільним інтересам; 2) стадія кримінального провадження: з моменту повідомлення про підозру і до виходу суду в дорадчу кімнату для ухвалення вироку (досудового та судового провадження); 3) ініціатор угоди: прокурор, підозрюваний, обвинувачений, захисник (за дорученням підозрюваного); 4) використання інформації, отриманої під час дії угоди: у разі розірвання угоди така інформація не використовується як докази; 5) добровільність укладення угоди: укладення угоди не повинно бути наслідком застосування насильства, примусу, погроз, уведення в оману, наслідком обіцянок чи дії будь-яких обставин, ніж ті, що передбачені в угоді; 6) визнання вини: беззастережне визнання винуватості; 7) умови укладення: узгоджене покарання, звільнення від відбування покарання з випробуванням (розмір та вид покарання); 8) співробітництво зі слідством: підозрюваний або обвинувачений зобов'язаний надати правдиві показання відносно своєї участі в учиненні злочину, співробітничати у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (факультативно); 9) наслідки укладення та затвердження угоди: обмеження для учасників щодо оскарження вироку в апеляційному та касаційному порядку; 10) наслідки невиконання угоди: притягнення до кримінальної відповідальності підозрюваного або обвинуваченого у загальному порядку; скасування вироку; судовий розгляд у загальному порядку; направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку; 11) обставини, що враховуються під час укладення: ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб; характер і тяжкість обвинувачення (підозри); наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидшого досудового

розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень; наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень; 12) форма укладення письмова; 13) підстава для початку інших кримінальних проваджень: кримінальне провадження відносно особи, яка вчинила злочин у складі групи і з якою укладено угоду, підлягає виділенню в окреме провадження; 14) термін дії угоди: до закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочину [219, с. 59-60].

Уявляється, така надмірна деталізація ознак, характерних для угод про визнання винуватості, непотрібна, слід зупинитись таїльки на основних рисах угоди про визнання винуватості, серед яких пропонуємо виділяти такі: 1) сторони – прокурор та підозрюваний (обвинувачений); 2) добровільність укладення такої угоди; 3) законність; 4) повне визнання підозрюваним (обвинуваченим) своєї вини; 5) доцільність; 6) відповідність обставинам справи; 7) узгодження покарання.

Сторонами угоди про визнання винуватості є прокурор, з одного боку та підозрюваний, обвинувачений, з іншого. Однак, на процес укладення такої угоди мають вплив не тільки її учасники. Враховуючи, що, відповідно до абз. 5 ч. 4 ст. 468 КПК укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, а також у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода, завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, крім випадків надання усіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди, то потерпілі можуть вплинути на можливість укладення чи неукладення угоди про визнання винуватості шляхом надання чи ненадання своєї згоди на це прокуророві. Крім того, суд, хоча не є стороною угоди про визнання винуватості, проте він

перевіряє угоду на відповідність закону та затверджує її своїм рішенням (або не затверджує, якщо знайде на це підстави).

Угода про визнання винуватості повинна бути укладена добровільно, жодні із сторін не має права примушувати іншу до підписання такої угоди. Будь-який тиск на сторону з метою примусити її підписати угоду, заборонений.

Важливою ознакою угоди про визнання винуватості є законність: угода про визнання винуватості може бути укладена тільки на законних підставах, передбачених у КПК, а також неприпустимими є порушення закону під час процедури її укладення і затвердження судом. Тут прокурор виступає своєрідним гарантом, слідкує, щоб не відбулось порушення закону під час процедури укладення угоди про визнання винуватості.

Необхідною ознакою угоди про визнання винуватості є визнання підозрюваним (обвинуваченим) своєї вини. Таке визнання повинно бути повним і беззастережним. В даному випадку роль прокурора в укладенні угоди проявляється в тому, що він повинен пояснити підозрюваному (обвинуваченому) наслідки визнання ним своєї вини у інкримінованому злочину.

Укладення угоди про визнання винуватості повинно бути доцільним. Організаційна роль прокурора в даному випадку проявляється в тому, що він повинен проаналізувати, чи є необхідним укладення угоди, чи призведе це до процесуальної економії часу, викриттю винних у кримінальних правопорушеннях а також їх притягнення до відповідальності за скоєні злочини.

Важливою рисою угоди про визнання винуватості є відповідність обставинам справи. Уявляється, саме прокурор повинен оцінити переваги та недоліки укладення угоди про визнання винуватості у конкретному провадженні і вирішити питання про необхідність її укладення. Адже ні в якому разі невиновна особа не повинна бути притягнута до відповідальності за злочин, який не скоювала. З іншого боку, особа, яка є вчинила кримінальне правопорушення, не повинна уникнути покарання.

Дуже важливим питанням для прокурора та підозрюваного, (обвинуваченого) є узгодження покарання. Очевидно, що даний кримінально-процесуальний інститут був створений саме для покращання становища підозрюваних, які виконали певні обов'язки, а саме: 1) найбільш активно і змістовно сприяти проведенню кримінального провадження щодо нього або інших осіб; 2) забезпечити швидке досудове розслідування і судове провадження, викрити більшу кількість кримінальних правопорушень; 3) надати можливість запобігти, виявити чи припинити більшу кількість кримінальних правопорушень, насамперед, більш тяжких; 4) відшкодувати завдану шкоду, щиро покаятися тощо [129, с. 270].

Проте, в деяких випадках прокурор і суд припускалися помилок, не узгоджуючи з обвинуваченим розмір покарання. Наприклад, вироком Шевченківського районного суду м. Києва від 14 жовтня 2013 року затверджено угоду про визнання винуватості між прокурором та Ч., який обвинувачувався у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 358 КК України. Затверджуючи угоду та призначаючи Ч. покарання, суд не звернув увагу на те, що вид та розмір покарання обвинуваченим в угоді не були погоджені, як і не підтверджена згода обвинуваченого на його звільнення від відбування покарання з випробуванням (справа №761/25487/13-к) [209].

Отже, можна зробити таке загальне визначення угоди про визнання винуватості – це домовленість між стороною обвинувачення в особі прокурора і стороною захисту: підозрюваного, обвинуваченого, їх представників, в якій погоджуються умови обвинувального вироку, що пом'якшують покарання у разі беззаперечного визнання винуватості відповідно до обвинувального акта.

Крім того, на нашу думку, законодавча назва «угода про визнання винуватості» не повною мірою розкриває зміст цього правового інституту, оскільки в обох сторін договору є як права, так і обов'язки, які кореспондують між собою. Основний обов'язок підозрюваного чи обвинуваченого при укладенні угоди про визнання винуватості – беззаперечно визнати свою вину та співпрацювати зі слідством, а обов'язок прокурора – запропонувати призначити

меншу міру чи вид покарання з тих, які передбачені санкцією відповідної статті КК України. Тому пропонуємо таку назву цієї угоди – «про визнання винуватості та пом'якшення відповідальності».

У главі 35 КПК України об'єднано норми, що стосуються угод про визнання винуватості і угод про примирення між обвинуваченим і потерпілим. За своєю спрямованістю вони мають спільні риси, оскільки у кінцевому підсумку спрямовані на звільнення осіб від кримінальної відповідальності за певних умов. Проте підстави для цього і порядок вирішення зазначених питань у процесуальному плані істотно розрізняються. Застосування норм КПК при вирішенні пов'язаних із цим питань істотно ускладнюється ще й тим, що окремі статті глави 35 КПК містять норми, що стосуються різних видів кримінальних проваджень на підставі угод.

Відтак пропонуємо у розділі VI КПК «Особливі порядки кримінального провадження» главу 35 «Кримінальне провадження на підставі угод» поділити на дві частини: «Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості та пом'якшення покарання» і «Кримінальне провадження на підставі угод про примирення між обвинуваченим і потерпілим». Це дозволить краще орієнтуватись у відповідних нормах законодавства й уникати помилок при їх тлумаченні і застосуванні.

Прокурор, при вирішенні питання щодо можливості укладення угоди про визнання винуватості, повинен враховувати властивості цієї угоди, у тому числі її характерні риси.

Таким чином, узагальнюючи наявні наукові позиції, можна на підставі вищенаведеного виокремити такі основні характерні риси угоди про визнання винуватості: 1) укладення між прокурором, з одного боку, і підозрюваним (обвинуваченим) – з іншого, має певний зміст і встановлений порядок її укладення; 2) добровільність – угода має бути укладеною добровільно, тобто відповідати вільному, дійсному волевиявленню сторін. Не допускається будь-який вплив на одну із сторін або обидві сторони для того, щоб примусити її укласти дану угоду або переглянути її; 3) законність – зміст угоди про

визнання винуватості має відповідати нормам чинного законодавства, укладатися тільки у межах, визначених кримінальним процесуальним законом. Наприклад, прокурор і підозрюваний не можуть укласти угоду про визнання винуватості, коли у кримінальному провадженні бере участь потерпілий, якщо він не дає на це згоди; 4) повне визнання особою своєї вини у виненому кримінальному правопорушенні; 5) доцільність – при укладенні угоди про визнання винуватості особа повинна оцінити її переваги та недоліки, розуміти правові наслідки її укладення. Як приклад можна навести досвід США, де за рішенням Верховного Суду США, якщо особа відмовилася від угоди внаслідок некомпетентності адвоката і отримала більш суворе покарання, то це є підставою для перегляду судового рішення; 6) відповідність обставинам справи – вина особи має бути доведеною, прокуророві не можна, прагнучи прискорити процес розгляду і вирішення кримінальної справи, пропонувати підозрюваному укласти угоду про визнання винуватості, якщо його вину не доведено і є сумніви щодо того, що саме ця особа вчинила злочин.

2.3. Правовий статус прокурора як ініціатора і учасника угоди про визнання винуватості

Процес реформування органів прокуратури, що відбувається на теперішній час, викликає широкий резонанс у суспільстві. У зв'язку із прийняттям Закону України «Про прокуратуру» у 2014 р. загострилися наукові дискусії стосовно усієї системи органів прокуратури, її функцій та правового статусу прокурорів, у тому числі під час укладення угод про визнання винуватості. Виникла необхідність розроблення єдиного сучасного наукового підходу до поняття «правовий статус прокурора». Саме тому актуальним є дослідження правового статусу прокурора, його повноважень, у тому числі як учасника угоди про визнання винуватості. Детальне дослідження цього питання

дозволить сформулювати перелік прав, обов'язків, гарантій для прокурора під час укладення угоди про визнання винуватості.

Отже, поняття «статус», «правовий статус» є доволі широкими і можуть трактуватися в окремих галузях по-різному. Це настільки багатоаспектні і комплексні категорії, що для найкращого їх розуміння слід використовувати метод пізнання від загального до конкретного. Так, щоби дослідити правовий статус прокурора як ініціатора й учасника угоди про визнання винуватості, слід спочатку дослідити найбільш загальне поняття – «статус», потім більш вузьке – «правовий статус», далі проаналізувати «правовий статус прокурора», його елементи і тільки потім можна буде розглянути правовий статус прокурора в окремому аспекті його діяльності – при укладенні угоди про визнання винуватості.

Якщо звернутися до тлумачних словників, то можна побачити, що там існує плуралізм думок. Так, поняття «статус» походить від лат. status (стан справ, положення, становище) – правове положення, стан [174, с. 482]. Юридична енциклопедія визначає статус як становище, сукупність прав юридичної або фізичної особи [230, с. 737].

Отже, статус можна визначити як стан, положення кого-небудь або чого-небудь.

Щодо поняття «правовий статус», то вчені-правники також мають різні погляди на це питання. Так, М.В. Кравчук визначає правовий статус як сукупність усіх належних суб'єктивних юридичних прав, свобод й обов'язків, що визначають правове становище у суспільстві, закріплене у чинному законодавстві та інших формах права [84, с. 86-87]. Н.М. Оніщенко та О.В. Зайчук зазначають, що правовий статус – це система законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин [194, с. 366]. На думку О.Ф. Скакун, правовий статус – це система закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права координує свою поведінку у суспільстві.

Нерідко до структури правового статусу належать, крім прав, свобод, обов'язків, ще й громадянство, законні інтереси та гарантії. Ці категорії, на думку О.Ф. Скакун, є або передумовами правового статусу, або його умовами, супроводжують його, але не становлять його структури [173, с. 403].

Цікавою є позиція В.М. Корельського, який визначає правовий статус як багатоаспектну категорію, що, по-перше, має загальний, універсальний характер, містить статуси різних суб'єктів правовідносин: держави, суспільства, особи тощо; по-друге, відображає індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі різноманітних суспільних відносин; по-третє, правовий статус не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правам, без юридичної відповідальності в необхідних випадках, без правових гарантії; по-четверте, категорія «правовий статус» визначає права і обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів, для відкриття нових шляхів щодо їх удосконалення [192, с. 549]. Узагальнюючи ці наукові підходи, правовий статус можна визначити як сукупність нормативно закріплених і гарантованих прав, свобод і обов'язків суб'єкта правовідносин, а також гарантії їх здійснення і відповідальність за неналежне виконання передбачених обов'язків.

У літературі виокремлюють такі види правового статусу особи, як загальний, галузевий, міжгалузевий та спеціальний. Уявляється, правовий статус прокурора слід розглядати як спеціальний правовий статус, тому що він характеризує визначену категорію осіб, що забезпечує виконання ними їх функцій. Слід погодитися із позицією О.Ф. Скакун, яка зазначає, що спеціальний правовий статус особи – це її статус як представника тієї чи іншої соціальної групи, який відокремлений за певним юридичним началом (рід діяльності, вік тощо) і відповідно до законодавства наділений спеціальними додатковими правами і обов'язками. Він зумовлений особливостями становища особи і потребами її функціональної спеціальної активності, доповнює або

обмежує загальний правовий статус, тобто коригує його і має змінюваний характер [173, с. 413].

Стосовно правового статусу прокурора слід зазначити, що у Конституції України, на жаль, немає прямого визначення поняття «прокурор», однак, є загальні положення, що визначають правовий статус прокурора. Науковці також по-своєму розглядають правовий статус прокурора. Так, В.В. Остапчук розглядає правовий статус прокурора через визначення його особливостей як державного службовця [127, с. 25]. В.В. Луцик розглядає правовий статус прокурора перш за все через його повноваження у сфері процесуального керівництва [105, с. 238]. У літературі, також, як зазначає К.О. Анаєва, зроблено спроби визначити процесуальний статус прокурора у цивільному, адміністративному, кримінальному процесах, проте не достатньо розглянутий процесуальний статус прокурора в юрисдикційному процесі у цілому [2, с. 14].

У результаті аналізу наукової літератури можна дійти висновку, що прокурор – це державний службовець, на якого покладено передбачені законом наглядові повноваження переважно у процесі досудового кримінального провадження, підтримання публічного обвинувачення у суді.

Конституційне закріплення правового становища органів прокуратури та статусу прокурора викликає числені дискусії. Так, виключення Розділу VII «Прокуратура» із Конституції України та включення до Основного закону держави ст.131-1, на нашу думку, є досить спірним. Ця стаття міститься у розділі VIII «Правосуддя» і включення до цього розділу положень про правовий статус прокуратури, її функції, правовий статус Генерального прокурора України не можна назвати логічним. Адже органи прокуратури і суди – це різні державні органи, відокремлені один від одного в Українській державі, на відміну від більшості європейських країн, де прокурори працюють при судах. Крім того, наявність розбіжностей між нормами Конституції та Закону України «Про прокуратуру» щодо організації та діяльності прокуратури також створює перепони для функціонування цього органу. Тому слід акцентувати увагу на необхідності урегулювання цих колізій і приведення

норм спеціального законодавства у відповідність до фактичного правового статусу прокуратури.

Для кращого розуміння правового статусу прокурора слід звернутися до Закону України «Про прокуратуру» 2014 р. та інших нормативних актів.

У ст. 4 чинного Закону України «Про прокуратуру» зазначено, що організація та діяльність прокуратури України, статус прокурорів визначаються Конституцією України, цим та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. На нашу думку, великою перевагою чинного Закону України «Про прокуратуру», на відміну від попереднього, є наявність окремого Розділу III «Статус прокурора», в якому законодавець розкриває основні елементи правового статусу прокурора. Статтю 15 вищезазначеного закону названо «статус прокурора» і в ній зазначено перелік осіб, які безпосередньо є прокурорами органу прокуратури – від Генерального прокурора до прокурора місцевої прокуратури (у тому числі військової прокуратури на правах місцевої). У цій статті закріплено також, що прокурори в Україні мають єдиний статус незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку прокурор обіймає у прокуратурі [152].

У ст. 16 Закону України «Про прокуратуру» закріплено гарантії, які забезпечують принцип незалежності прокурора. Важливий елемент правового статусу прокурора – це загальні його права й обов'язки, яких закріплено у ст. 19 Закону України «Про прокуратуру», що має відповідну назву. Серед прав прокурора законодавець виокремлює тільки право брати участь у прокурорському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності прокуратури у порядку, встановленому законом.

Однією з основних функцій прокуратури на теперішній час є підтримання публічного обвинувачення, яка до змін, внесених до Конституції України у 2016 р. мала назву «підтримання державного обвинувачення». Як зазначив І.І. Шульган, термін «публічне обвинувачення» є дещо ширшим за термін «державне обвинувачення», тобто прокурор тепер виступає у суді не тільки від

імені держави, але і від усього суспільства [229, с. 238], захищаючи перш за все суспільні інтереси, інтреси кожної людини, а не тільки державні інтереси.

Важливим є визначення моменту, з якого починається функція обвинувачення у кримінальному провадженні. Цікавою є позиція Погорецького щодо того, що реалізація функції обвинувачення починається вже з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань [133, с. 90]. Проте більш науково обгрунтованою здається позиція, згідно з якою функція обвинувачення починає реалізовуватися із моменту винесення слідчим постанови про притягнення особи як обвинуваченого.

Слід зазначити, що на момент прийняття КПК України у п.15 ч. 1 ст. 3 КПК законодавець розкривав поняття «прокурор» шляхом переліку посад в органах прокуратури. Однак, на теперішній час ця норма в редакції від 14.10.2014 р. виглядає так: прокурор – особа, яка обіймає посаду, передбачену статтею 17 Закону України «Про прокуратуру», та діє у межах своїх повноважень [86]. Проте тут в наявності певна колізія, адже у цьому разі слід було би послатися не на ст. 17 «Підпорядкування прокурорів та виконання наказів і вказівок», а на ст. 15 «Статус прокурора» Закону України «Про прокуратуру». Адже саме у цій статті в наявності є перелік посад в органах прокуратури. Тому, уявляється, у п. 15 ч. 1 ст. 3 КПК слід внести відповідні зміни, щоб уникнути непорозумінь.

У ст. 36 КПК зазначано, що прокурор, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора. У цій статті розкриваються також повноваження прокурора.

Розглядаючи правовий статус прокурора як учасника угод про визнання винуватості, не слід зупинятися на визначенні лише його прав і обов'язків,

однак, як зазначає М.О. Сурженко, штучне розширення структурних елементів правового статусу прокурора теж не є потрібним [185, с. 316].

Підсумовуючи вищенаведене, можна дійти висновку, що поняття «правовий статус прокурора як учасника угоди про визнання винуватості» містить такі елементи, що стосуються повноважень прокурора:

1) норми права, що регулюють даний аспект правового статусу прокурора – Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України (ст. ст. 468 – 476), Закон України «Про прокуратуру», Наказ Генерального прокурора України № 4гн від 19.12.12 р. «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» тощо;

2) правосуб'єктність – передбачена законом можливість вступати у правовідносини. Отже, розглядаючи правовий статус прокурора як учасника угоди про визнання винуватості, слід зазначити, що особа, яка є стороною даної угоди (прокурор) набула цього статусу у встановленому законом порядку (що передбачений ст. 27-42 Закону України «Про прокуратуру»), має статус прокурора, що зазначений у ст. 15 Закону України «Про прокуратуру», не звільнений з посади прокурора, або такий, чиї повноваження припинено або зупинено відповідно до норм ст. ст. 51 – 64 Закону України «Про прокуратуру»;

3) основні права: ініціювати процес укладення угоди про визнання винуватості; погоджуватись або не погоджуватись на укладення угоди про визнання винуватості у разі, якщо ініціатором укладення даної угоди є підозрюваний або обвинувачений; складати проект угоди про визнання винуватості, в якій прокурор має право включити певні зобов'язання для підозрюваного (обвинуваченого): співпрацювати з правоохоронними органами у викритті та виявленні осіб, що вчинили злочин; зазначити в угоді вид та розмір покарання, що буде призначене обвинуваченому тощо; у разі невиконання угоди про визнання винуватості прокурор має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку;

4) основні обов'язки: детально дослідити усі обставини, що дають можливість або унеможливають процес укладення угоди про визнання

винуватості у даному разі; при вирішенні питання про укладення угоди про визнання винуватості врахувати обставини, указані у ст. 470 КПК; повідомити підозрюваного (обвинуваченого) про наслідки укладення угоди про визнання винуватості; узгодити вид та розмір покарання, яке належить призначити підозрюваному (обвинуваченому), вирішити питання про звільнення обвинуваченого від відбування покарання з випробуванням, якщо таке має місце, тощо;

5) гарантії – при укладенні угоди про визнання винуватості для прокурора в наявності певні законодавчо закріплені засоби її реалізації. Так, у ст. 474 КПК встановлено загальний порядок судового провадження на підставі угоди, таким чином суд перевіряє, що укладення угоди є добровільним і відповідає організаційним та процесуальним вимогам, що встановлені у КПК. Певною гарантією для прокурора є можливість у разі невиконання угоди про визнання винуватості звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Наслідком скасування вироку є призначення судового розгляду в загальному порядку або направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування у загальному порядку, якщо угоду було ініційовано на стадії досудового розслідування. Важливою гарантією є також можливість апеляційного оскарження ухвали про скасування вироку, яким було затверджено угоду, або про відмову у скасуванні вироку. У ч. 8 Листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 15.11.2012 р. № 223-1679/0/4-12 «Про деякі питання здійснення провадження на підставі угод» [146] зазначено, що прокурор може оскаржити вирок суду першої інстанції на підставі угоди про визнання винуватості з підстав: а) призначення судом покарання менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди; б) затвердження судом угоди у провадженні, в якому згідно з ч. 4 ст. 469 КПК угоду не може бути укладено. До таких кримінальних проваджень слід віднести: 1) провадження щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої, середньої тяжкості чи тяжких злочинів, внаслідок яких шкоду завдано правам та інтересам фізичної та/або юридичної особам (крім випадку надання

потерпілими згоди на укладення такої угоди); 2) провадження щодо особливо тяжких злочинів, крім тих, що віднесені до підслідності Національного Антикорупційного бюро України за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного Антикорупційного бюро України, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами.

У ч. 9 вищезазначеного Листа закріплено і касаційний порядок оскарження вироку суду першої інстанції на підставі угоди (незалежно від її виду) після його перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на такий вирок. Так, прокурор відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 424 КПК, на відміну від стадії апеляційного оскарження, не має права на оскарження зазначених вище рішень із підстав затвердження судом угоди у кримінальному провадженні, в якому згідно з ч. 3 ст. 469 КПК угоду не може бути укладено. Натомість через використання у ч. 3 ст. 424 КПК терміна «угода» без уточнення її виду, у зв'язку з чим під ним слід розуміти як угоду про примирення, так і угоду про визнання винуватості, має право оскаржити вирок суду першої інстанції на підставі угоди (незалежно від її виду) після його перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на такий вирок із підстав призначення судом покарання менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди, а також із підстави затвердження судом угоди про визнання винуватості у провадженні, в якому згідно з ч. 4 ст. 469 КПК угоду не може бути укладено [146]. Отже, хоча у відповідній статті КПК зазначено лише про апеляційний порядок оскарження ухвали про скасування вироку, яким було затверджено угоду, або про відмову у скасуванні вироку, однак ВССЦКС своїм листом зазначив і про касаційний порядок оскарження цієї ухвали. Таким чином, видається, законодавцю слід змінити ч. 4 ст. 476 КПК і викласти її у такому вигляді: «Ухвала про скасування вироку, яким було затверджено угоду, або про відмову у скасуванні вироку може бути оскаржено в апеляційному та касаційному порядку». Це дозволить

уникнути плутанини та посилить гарантії виконання угод про визнання винуватості;

б) юридична відповідальність прокурора як елемент його правового статусу під час укладення угоди про визнання винуватості викликає дискусії. У ч. 5 ст. 476 КПК зазначено, що умисне невиконання угоди є підставою для притягнення особи до відповідальності, встановленої законом. Відповідно статтею 389-1 встановлено кримінальну відповідальність за умисне невиконання засудженим угоди про визнання винуватості у вигляді арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до трьох років. На нашу думку, не зовсім справедливим є виключення прокурора із числа суб'єктів даного злочину. Отже, на нашу думку, для дотримання принципу рівноправності сторін слід серед суб'єктів даного злочину вказати і прокурора[164, с.177].

Серед підзаконних актів, в яких розкривається статус прокурора як учасника угоди про визнання винуватості, необхідно виокремити Наказ Генеральної прокуратури «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні:» від 19 грудня 2012 р. № 4гн. [148], у п.5 якого закріплено обов'язок прокурора забезпечити інформування підозрюваного про право на угоду про визнання винуватості, роз'яснення механізму реалізації цього права.

Важливим є імперативне положення, зазначене у п.19 цього наказу – наявності підстав прокурори повинні ініціювати під час судового провадження укладення угоди про визнання винуватості, а в разі ініціювання обвинуваченим чи потерпілим укладення угоди про примирення роз'яснювати механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди [148].

Про активне використання можливості укладення угод про визнання винуватості свідчать результати опитування працівників прокуратури. За узагальненням відповідей, викладених в анкетах, 100% опитуваних прокурорів схвалюють можливість укладення угод між прокурором і підозрюваним про визнання винуватості, із них 92% ініціюють процес укладення цієї угоди

завжди, коли є така можливість. На їхню думку, основною перевагою угоди про визнання винуватості є процесуальна економія і можливість зменшення бюджетних витрат (70%), зниження навантаження на прокуратуру з підтримання державного обвинувачення (16%), усунення певною мірою перспективи оскарження судового рішення (11%), інше – 3%. Проте, на думку більшості працівників прокуратури (78%), більш важливу роль при ініціюванні та укладенні угоди про визнання винуватості відіграє прокурор, 20% вважають, що захисник, і лише 2% вважають головною роль підозрюваного, обвинуваченого.

Ким є прокурор – процесуальний керівник при укладенні і застосуванні угод про визнання винуватості?

По-перше, здійснюючи нагляд за розслідуванням, він може, враховуючи міркування процесуальної економії, бути ініціатором укладення угоди про визнання винуватості, що аж ніяк не применшує його статусу як державного обвинувача.

По-друге, прокурор розглядає звернення інших учасників процесу, передусім, захисника, з пропозиціями укладення такої угоди.

По-третє, прокурор може за потреби взяти участь у консультаціях із іншими учасниками процесу, передусім з обвинуваченим і його захисником, із приводу укладення угоди. Це також не виключає можливості неформального спілкування із цих питань із суддею, як це, наприклад, робиться у США.

По-четверте, прокурор підписує угоду про визнання винуватості для її розгляду до суду, або відмовляється це робити через відсутність законних підстав і наявності перешкод.

По-п'яте, прокурор бере участь у розгляді судом угоди про визнання винуватості та підтримує її або, за наявності перешкод, відмовляється від затвердження угоди.

По-шосте, у разі невиконання засудженим угоди про визнання винуватості звертається відповідно до ст. 476 КПК до суду, який затвердив угоду, з клопотанням про скасування вироку.

По-сьоме, у разі скасування вироку, прокурор повертає свої повноваження як процесуальний керівник при здійсненні нагляду за розслідуванням і підтриманням публічного обвинувачення у повному обсязі.

Отже, у цій сфері прокурор є ініціатором, учасником угод про визнання винуватості, суб'єктом нагляду за додержанням законів при укладенні і виконанні угод про визнання винуватості. По суті прокурор є суб'єктом правового компромісу при вирішенні цих питань, виходячи з того, що компроміс – це згода з ким-небудь у чомусь, що досягається поступками (поступки заради досягнення мети).

Прокурор як процесуальний керівник у процесі укладення угод про визнання винуватості є особою, яка здійснює нагляд за дотриманням норм КПК, ініціатором укладення угоди, учасником переговорів з цих питань, виконавцем окремих процесуальних дій, зокрема, підписання угоди про визнання винуватості, передачі її до суду разом з обвинувальним актом, участі у розгляді угоди суддею, а також здійснює процесуальний контроль за виконанням засудженим умов угоди, вживає відповідних заходів у разі її невиконання засудженим.

У зв'язку із цим доцільно доповнити ч. 2 ст. 36 КПК статтею 36-1 такого змісту:

«бере участь як процесуальний керівник в укладенні і контролі за виконанням угод про визнання винуватості».

Таким чином, процесуальний статус прокурора як учасника угоди про визнання винуватості є складною та багатоаспектною категорією. Для дослідження цього питання було використано метод пізнання від загального до конкретного. Так, було досліджено наукові погляди на поняття «статус», «правовий статус», «правовий статус прокурора», «правовий статус прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості». Можна дійти висновку, що правовий статус прокурора як ініціатора і учасника угоди про визнання винуватості можна розглядати у широкому сенсі, включаючи до нього такі елементи: 1) норми права, що регулюють даний аспект правового статусу

прокурора; 2) його правосуб'єктність; 3) права; 4) обов'язки; 5) гарантії; 6) відповідальність, або ж у вузькому сенсі, обмежуючись лише правами і обов'язками.

Слід також зазначити, що у законодавстві, яке регулює процес укладення угоди про визнання винуватості і статус прокурора як учасника цієї угоди, в наявності певні недоліки: по-перше, це невідповідність деяких норм Закону України «Про прокуратуру» нормам Конституції України стосовно функцій прокуратури та її правового статусу. Крім того, обов'язково необхідно законодавчо закріпити визначення угоди про визнання винуватості у ст. 3 КПК України. Врегулювання цих та інших недоліків покращить якісь правового закріплення статусу прокурора та ефективність функціонування органів прокуратури у цілому.

РОЗДІЛ 3

МОТИВИ І ПРИНЦИПИ УЧАСТІ ПРОКУРОРА В УКЛАДЕННІ УГОД ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ

3.1. Принципи укладення угод про визнання винуватості

Відповідно до етимології термін «принцип» у перекладі з латинської мови (*principium*) означає «основа», «першоджерело». Відповідно до термінологічних джерел, принцип – наукова чи моральна засада, підвалина, правило, основа, від якої не відступають [28, с. 431]. Отже, відповідно до угод про визнання винуватості принцип – це першооснова, вихідне положення, на яке спирається прокурор при укладенні даної угоди. Найчастіше у науковій літературі ототожнюють поняття «принципи» та «засади».

Прокурор, при здійсненні своїх повноважень, у тому числі при укладенні угод про визнання винуватості, завжди повинен керуватися принципами прокуратури.

На думку Н.О. Рибалки, засади – це базові основи для всіх правових актів діяльності, як державних, так і інститутів у цілому, так і кожного структурного елемента чи ланки окремо [162, с. 44]. Засади діяльності прокуратури автор визначає як закріплені у Конституції та інших законах України положення, основи, що залежать від виду держави, обумовлюються місцем та роллю органів прокуратури в державному механізмі, визначають сутність і зміст діяльності прокуратури... Засадами діяльності органів прокуратури можна визначити лише ті положення, які обумовлюють вихідні, основні, визначальні моменти їх діяльності як єдиного державного органу [162, с. 44-45].

М.В. Косюта визначив принципи прокуратури як базові ідеї, положення, обумовлені метою і завданнями прокуратури, які стосуються усіх напрямків її діяльності, визначають організаційні побудови прокурорської системи та умови її функціонування, правові і моральні норми поведінки посадових осіб при реалізації ними своїх владних повноважень [78, с. 255].

В.І. Малюга під принципами організації та діяльності прокуратури розумів сукупність загальноприйнятих, об'єктивно обумовлених, взаємопов'язаних основних положень, що вказують на сутність, побудову та функціонування всієї системи органів прокуратури [109, с. 9].

Одними із провідних принципів організації та діяльності прокуратури є принципи законності та незалежності.

С.О. Іваницький, досліджуючи принципи прокуратури, зазначив, що останнім часом саме незалежність і законність як принципи діяльності прокуратури та адвокатури стали об'єктом найбільшої кількості посягань і порушень. Особливістю посягань на незалежність органів прокуратури з кінця 2013 р. став перехід від прихованих, завуальованих форм тиску чи протидії до демонстративно відкритих (публічних), групових та озброєних форм втручання із залученням політичних (псевдополітичних), кримінальних і маргінальних елементів. Законність є універсальним принципом діяльності прокуратури й одночасно відображенням її соціальної місії, мети функціонування. Зміст законності полягає у здійсненні прокурорами своїх повноважень на підставі додержання Конституції України та чинних на території держави законів у межах своєї компетенції й без втручання в оперативно-господарську діяльність піднаглядних об'єктів. Порушення незалежності прокуратури відразу позначається на стані забезпечення законності в її роботі. Частішають випадки, коли під впливом натовпу звільняються особи, затримані за підозрою у вчиненні злочинів (м. Одеса, м. Київ та ін.). Попри намагання деструктивних сил сформувати «рівненську», «луганську» чи «одеську» законність на підставі добре відомої з 20–30-х рр. минулого століття ідеї «революційної» законності, на органи прокуратури покладено відповідальне завдання оперативно коригувати такі тенденції у напрямі єдиного й неухильного додержання законності [52, с.56].

М.А. Чельцов, досліджуючи загальнотеоретичне визначення принципів, його співвідношення з метою та істиною, висував тезу про те, що принципи ні в якому разі не можна ототожнювати з метою. Мета - це результат, на досягнення

якого спрямовано систему; принципи – це основні положення, організуючі засоби для досягнення мети [224, с. 81-82]. На особливу увагу заслуговує твердження Г.М. Резника щодо того, що розмежування понять «принцип» та «мета» має важливе значення як для теорії, так і для слідчої та судової практики [160, с. 55].

Принципи укладення угод можна співвіднести із засадами діяльності прокуратури, серед яких законодавець у ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» виокремлює такі: 1) верховенство права, тобто визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; 2) законність, справедливість, неупередженість та об'єктивність; 3) територіальність; 4) презумпція невинуватості; 5) незалежність прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків; 6) політична нейтральність прокуратури; 7) неприпустимість незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади; 8) повага до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури та їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом; 9) прозорість діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання; 10) неухильне дотримання вимог професійної етики та поведінки [152].

Усі ці принципи так чи інакше пов'язані з організаційною роллю прокурора при укладенні угод про визнання винуватості, проте не всі з них безпосередньо стосуються цієї діяльності.

Крім того, принципи укладення угод про визнання винуватості впливають із загальних принципів кримінального провадження, перелік яких надано у ст.7 КПК України: 1) верховенство права; 2) законність; 3) рівність перед законом і

судом; 4) повага до людської гідності; 5) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; 6) недоторканність житла чи іншого володіння особи; 7) таємниця спілкування; 8) невтручання у приватне життя; 9) недоторканність права власності; 10) презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; 11) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; 12) заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; 13) забезпечення права на захист; 14) доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень; 15) змагальність сторін та свобода у поданні ними суду своїх доказів та у доведенні перед судом їх переконливості; 16) безпосередність дослідження показань, речей і документів; 17) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; 18) публічність; 19) диспозитивність; 20) гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами; 21) розумність строків; 22) мова, якою здійснюється кримінальне провадження [86]. Бузумовно, при укладенні угод про визнання винуватості ці принципи також дотримуються, але вони, знову ж таки, не є саме принципами укладення угод про визнання винуватості.

Розвиваючи наведені положення відповідно до предмета дослідження, принципи (засади) укладення угод про визнання винуватості слід визначити як закріплені у нормативно-правових актах вихідні положення, якими керуються учасники при укладенні угоди про визнання винуватості.

Найважливішим принципом, без якого не є можливим існування правової держави – це принцип верховенства права.

У літературі верховенство права розуміється не тільки як принцип, але іноді і як концепція. Так, зазначається, що концепція «верховенства права», поряд із демократією і правами людини, є одним із трьох стовпів Ради Європи і закріплена у преамбулі Європейської конвенції про права людини [41].

Зміст поняття «верховенство права» ще за античних часів намагався пояснити Платон. Потім це поняття було предметом уваги філософів та вчених протягом багатьох століть. Вважається, що сучасну концепцію верховенства

права уперше було висвітлено британським юристом, фахівцем із конституційного права, професором А.В. Дайсі у його праці «Вступ до вивчення англійської Конституції» у 1885 р. [236].

На думку А.В. Дайсі, верховенство права має три основних риси: по-перше, ніхто не може бути покараний інакше, ніж за порушення закону, і при цьому сам закон повинен бути визначеним і орієнтованим на майбутнє, для того, щоб направляти дії й угоди людей і не дозволяти карати їх шляхом застосування закону зі зворотною дією. Він вважав, що влада, заснована на свободі розсуду, буде приводити до сваволі. По-друге, жодна людина не повинна бути вище закону і всі класи суспільства повинні підкорятися закону рівною мірою. По-третє, верховенство права має виникати не з будь-якої писаної Конституції, а з «прецедентного (на підставі судових рішень) права» [31]. Останнє положення не витримало критики і не є прийнятним у сучасному суспільстві, адже Конституція є основним законом будь-якої держави, і всі законодавчі положення, викладені у нормативних актах, не повинні їй суперечити.

В Україні зміст принципу верховенства права також висвітлювався у наукових працях. Як зазначають науковці, зокрема, В.М. Тertiшник, ідея верховенства права, забезпечення прав і свобод людини була актуальною на будь-яких етапах розвитку держави. Ще у Конституції Пилипа Орлика 1710 р. містилися статті щодо захисту недоторканності вільностей, відновлення «всіх природних прав та рівностей» [195, с. 14].

Верховенство права саме по собі є невід'ємною частиною будь-якого демократичного суспільства, і саме поняття верховенства права вимагає, щоб усі офіційні особи ставилися до будь-якої людини з повагою її гідності, дотримуючися принципу рівності, раціонально і на основі права, а також щоб у кожного була можливість оскаржити будь-які рішення у незалежних і неупереджених судах, якщо ці рішення є незаконними. Саме судовий розгляд має бути справедливим. Таким чином, верховенство права орієнтоване на здійснення влади і відносини між окремою людиною і державою. Однак

необхідно визнати, що останніми роками, у зв'язку з глобалізацією і загальною дерегуляризацією, існують міжнародні і транснаціональні публічні суб'єкти відносин, а також гібридні і приватні учасники відносин, що значною мірою впливають на державні органи і окремих громадян. За прийнятною у сучасному суспільстві думкою, верховенство права має такі складові: 1) законність, у тому числі прозорий, підзвітний і демократичний процес прийняття законодавства; 2) правова визначеність; 3) заборона свавілля; 4) доступ до правосуддя, що забезпечується незалежними і неупередженими судами, у тому числі судовий розгляд адміністративних актів; 5) дотримання прав людини; 6) заборона дискримінації і рівність перед законом [31].

Слід підтримати позицію науковців, які зазначають, що у діяльності органів прокуратури верховенство права означає, що прокуратура не повинна застосовувати положення правового акта, у тому числі закону, якщо його застосування суперечить конституційним принципам права або порушуватиме права та свободи людини і громадянина, та не повинна допускати тлумачення закону, яке несправедливо обмежувало би такі права і свободи. Гарантією реалізації принципу верховенства права є закріплення у нормативних актах чітких правил і процедур здійснення діяльності прокуратури, а порушення вимог закону її працівниками тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом, та відновлення порушених прав людини [162, с. 45].

Отже, у будь-яких ситуаціях, у тому числі при укладенні угод про визнання винуватості прокурор повинен виходити із принципу верховенства права. Якщо норми законодавства якоюсь мірою дозволяють порушувати (або безпосередньо порушують) права людини і громадянина, прокуророві слід керуватися принципом верховенства права, а не цими нормами.

Тісно пов'язаним із принципом верховенства права є принцип законності. Стосовно їх співвідношення є різні наукові підходи. Уявляється, принцип верховенства є ширшим і містить у собі принцип законності. У цілому, принцип законності відповідно до діяльності прокуратури слід розуміти як

обов'язок усіх учасників процесу дотримуватись усіх вимог матеріального та процесуального законодавства.

У ст. 9 КПК України, яка присвячена принципів законності, зазначено, що під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно дотримуватися вимог Конституції України, КПК, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. Прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. Закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати КПК. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить КПК. У разі, якщо норми цього Кодексу суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України. Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. У випадках, коли положення КПК не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження [86].

При укладенні угод про визнання винуватості прокурор повинен суворо дотримуватися принципу законності, який означає, що усі органи влади та посадові особи мають діяти лише у порядку і в межах компетенції, визначеної Конституцією України, законами, іншими нормативно-правовими актами.

На нашу думку, укладення угод про визнання винуватості ніякою мірою не суперечить основним засадам судочинства, якщо дану угоду укладено

відповідно до норм чинного законодавства. Так, ініціюючи укладення угоди про визнання винуватості він повинен суворо дотримуватись принципу законності, а саме, керуватись положеннями ст. ст. 469 – 476 КПК. Проте, як свідчить практика, в деяких випадках молодосвідчені прокурори укладають дані угоди з порушенням норм процесуального закону. Так, у 2012 – 2014 роках були випадки укладення угод про визнання винуватості, коли у провадженні є потерпілий [13], що прямо суперечило положенню п. 2 ч. 4 ст. 469 КПК.

16 березня 2017 р. до абз. 5 ч. 4 ст. 469 КПК було внесено зміни, завдяки яким можливим стало укладення угод про визнання винуватості при наявності потерпілого. Цю норму сформульовано наступним чином: «Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, а також у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, крім випадків надання всіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди». Таке формулювання піддається критиці з боку науковців та практиків, адже дане положення суперечить нормі про те, що укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні можливе лише в тому випадку, коли шкода завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб.

З моменту запровадження інституту угод у кримінальне провадження вже склалась стала практика – якщо у провадженні є потерпілий, то можливе лише укладення угоди про примирення, якщо потерпілий відсутній, тобто внаслідок кримінального правопорушення шкода завдана лише суспільним чи державним інтересам – то можливе укладення угоди про визнання винуватості.

Слушну пропозицію щодо уникнення цієї колізії пропонує М.Г. Твердохліб, який висуває тезу про те, що дозволяти укладення угоди про визнання винуватості, якщо в провадженні є потерпілий, можливо лише у тому разі, якщо у кримінальному провадженні уже укладено угоду про примирення [190, с. 359]. Тільки в такому випадку укладання угоди про визнання винуватості у провадженні, де є потерпілий, не буде суперечити нормам ст. 469 КПК.

Важливо розмежовувати у цьому випадку угоду про визнання винуватості з угодою про примирення чи мировою угодою. В.М. Тertiшник зазначає, що принципова різниця між угодою про визнання винуватості і мировою угодою та дійовим каяттям полягає ось у чому. У першому випадку предметом угоди є питання факту – сама істина (визнання чи не визнання вини) та юридична кваліфікація дій особи, часто незалежно від доказів у справі та самої об'єктивної дійсності. В угоді про визнання винуватості за законодавством США сторони «домовляються» щодо принципових питань предмета доведення, що стосуються головного факту і, беззаперечно, мали б вирішуватися лише на підставі доказів, а не «контракту»: Чи дійсно було вчинено злочин? Чи вчинив злочин обвинувачений? Чи винний у ньому підсудний? Чи з умислом, і якщо так, то з яким саме, діяв обвинувачений? [196, с. 108].

У деяких випадках угоди про визнання винуватості також укладалися і навіть затверджувалися судом за відсутності захисника, порушуючи при цьому норму п. 9 ч. 2 ст. 52 КПК. Саме для того суд перевіряє угоду на відповідність закону та відмовляє в її затвердженні у випадках: 1) якщо умови угоди суперечать вимогам закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким, ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди; 2) якщо умови угоди не відповідають інтересам суспільства; 3) якщо умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб; 4) якщо існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним; 5) якщо

очевидною є неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань; 6) якщо відсутні фактичні підстави для визнання винуватості (п. 7 ст. 474 КПК України). Лише після того, як суд переконається, що угода може бути затвердженою, він вправі ухвалити обвинувальний вирок, затвердивши угоду та призначивши узгоджену сторонами міру покарання.

Тісно пов'язаний із принципом законності принцип неупередженості. Згідно з визначенням у тлумачному словнику неупереджений – той, який не має обманної, негативної, заздалегідь сформованої думки, упередження проти кого-, чого-небудь [176, с. 398].

Прокурор, ініціюючи укладення угоди про визнання винуватості чи погоджуючись на таку пропозицію, висунуту підозрюваним чи обвинуваченим, повинен бути не упередженим у своїх діях. А саме, при виконанні службових обов'язків прокурор має бути незалежним від будь-якого впливу, тиску чи втручання у його професійну діяльність, у тому числі органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, зобов'язаний активно, у визначений законодавством спосіб протистояти спробам посягання на його незалежність. У прийнятті конкретних рішень він повинен бути самостійним, керуватися вимогами закону, морально-етичними принципами професії, відмежовуватися від будь-яких корисливих та приватних інтересів, політичного впливу, тиску з боку громадськості та засобів масової інформації [72], загалом він має бути вільним від будь-якого впливу інших можливих інтересів на свою діяльність. Такі інтереси можуть бути пов'язані із родинними чи приятельськими відносинами. Тому прокурор при укладенні угод про визнання винуватості повинен бути самостійним та керуватися лише вимогами закону, оцінкою отриманої інформації, морально-етичними принципами професії та своїми переконаннями, відмежовуватися від будь-яких корисливих та приватних інтересів, політичного впливу, тиску з боку громадськості та засобів масової інформації.

Як наголошує Н.О. Рибалка, кожен прокурор повинен мати нейтральну позицію до всіх громадян, адже він є представником держави і в кожному

випадку повинен дбати про інтереси суспільства і держави. Прокурор, реалізуючи свої повноваження, має бути безстороннім і керуватися лише законом. Неупередженість дає змогу прокуророві користуватись лише законом для належного здійснення повноважень а також виключає суб'єктивізм, необґрунтовані рішення та враховує реальну ситуацію [162, с. 47].

Отже, принцип неупередженості в діяльності прокуратури у цілому за участі прокурора в укладенні угоди про визнання винуватості має важливу роль для справедливого призначення покарання згідно з умовами укладеної угоди, прокурор повинен об'єктивно оцінювати ситуацію, бути безстороннім та справедливим.

Важливе значення для укладення угод про визнання винуватості має принцип добровільності. Прокурор ні в якому разі не повинен використовувати психічний чи фізичний примус, щоби переконати підозрюваного (обвинуваченого) підписати угоду про визнання винуватості. На жаль, раніше серед працівників правоохоронних органів була поширеною практика отримання зізнавальних свідчень від особи шляхом фізичного примусу чи загроз його застосування. Сподіваємось, що реформування правоохоронних органів України за європейським зразком залишить у минулому такі випадки і не призведе до перенесення цих підходів на практику укладення угод про визнання винуватості.

Отже, кожна сторона угоди повинна діяти з власного бажання, доброї волі, без будь-якого насилля чи примусу. Слід наголосити, що укладення угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) – це право, а не обов'язок, кожна із сторін самостійно робить вільний вибір, щодо укладення угоди та її умов.

На жаль, в наявності випадки, коли обвинувачені підписують угоди про визнання винуватості не добровільно, а під психічним чи фізичним впливом з боку слідчого чи прокурора. Як приклад можна навести ухвалу Подільського районного суду м. Києва від 2 жовтня 2013 р., якою відмовлено у затвердженні угоди про визнання винуватості між прокурором та О., який обвинувачувався у

вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 301 КК України. Відмовляючи у затвердженні угоди, суд указав таке. Обвинувачений відмовився від затвердження угоди, оскільки під час її укладення на нього здійснювався тиск слідчим (справа № 758/12085/13-к) [209].

Таким чином, укладення угоди про визнання винуватості є можливим лише на добровільних умовах, що забезпечується процедурою ініціювання, та наслідками затвердження чи відмови у затвердженні такої угоди судом. Це слід розуміти так, що не тільки прокурор, але і підозрюваний (обвинувачений) при укладенні угоди про визнання винуватості не може бути підданий ніякому психічному чи фізичному примусу.

При укладенні угоди про визнання винуватості прокуророві також не слід забувати про принцип гуманізму. Як наголошують науковці, зміст КПК України 2012 року свідчить про те, що гуманізм і раціональність здобули пріоритет над класичним переслідуванням, у зв'язку з чим справедлива кримінальна процедура, що відповідає по процесуальним і матеріальним витратам фактичній та юридичній складності справи, стала першочерговою [100, с.88].

У сучасній філософській літературі під гуманізмом (від лат. *humanus* – людський) розуміють систему світоглядних орієнтирів, центром яких є людина, її особистість, високе призначення та право на вільну самореалізацію. Гуманізм визначає вивільнення можливостей людини, її благо критерієм оцінки соціальних інститутів, а людяність – нормою стосунків між індивідами, етнічними і соціальними групами, державами [210, с. 134]. За своєю сутністю гуманізм – це світогляд, у центрі якого – ідея людини як найвищої цінності, ідеологія, що орієнтується насамперед на позитив людини при визнанні її негативу, який потребує контролю та обмежень. У найбільш узагальненому вигляді гуманізм – це філософський, етичний і природно-правовий принцип, що надає людині статусу абсолютної цінності [153, с. 57].

Слід погодитися із І.Л. Беспалько, який зазначає, що стрижневими ідеями сучасного гуманізму є: а) визнання гідності і незалежності особистості

головною соціальною цінністю; б) максимізація свободи вибору індивіда, яка має поширюватися настільки далеко, наскільки це не завдає шкоди іншим; в) додержання положення, згідно з яким кожен заслуговує до себе людського ставлення [7, с. 140].

Принцип гуманізму при укладанні угоди про визнання винуватості знаходить свій прояв у гуманному ставленні до особи, яка скоїла злочин. Отже, можливість укласти угоду, за умовами якої особа, що скоїла злочин, отримає більш м'яке покарання – це яскравий приклад реалізації цього принципу.

Необхідно також зазначити, що одним із основних принципів, яким повинен керуватися прокурор, ініціюючи укладення угоди про визнання винуватості, – це наявність об'єктивних доказів винуватості особи. Адже тільки за наявності необхідної сукупності доказів, що підтверджують вину особи у скоєному кримінальному правопорушенні, може йти мова про визнання нею своєї вини та укладення угоди про визнання винуватості.

Як відомо, винуватість особи може бути доведеною лише передбаченими КПК України засобами і лише за наявності достатніх, об'єктивних та неупереджених доказів, які мають безпосереднє відношення до даного кримінального провадження. Слід також звернути увагу на те, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Крім того, усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

На практиці, на жаль, іноді бувають випадки, коли прокурор, розуміючи, що доказів, які підтверджують вину особи, недостатньо для того, щоб суд виніс обвинувальний вирок і прокурор у цьому разі пропонує особі визнати повністю свою вину у скоєному злочині й укласти угоду про визнання винуватості, аргументуючи свою позицію тим, що обвинувальних доказів достатньо і в протилежному випадку особа отримає більш суворе покарання. Такі дії не можна назвати законними, адже угода про визнання винуватості повинна укладатися добровільно, без будь-якого примусу.

3.2. Мотивація дій прокурора – учасника угод про визнання винуватості: можливі ризики цієї практики та шляхи запобігання їм

Відповідно до ст. 469 КПК, угоду про визнання винуватості може бути укладено за ініціативи прокурора або підозрюваного, обвинуваченого. Як свідчить практика, саме прокурор найчастіше ініціює процес укладення цієї угоди. У зв'язку із цим, викликає інтерес детальне дослідження мотивів, які спонукають прокурора укласти угоду про визнання винуватості з підозрюваним або обвинуваченим або ухилитися від цього.

У різних галузях науки існують різноманітні підходи до поняття «мотив». В етимологічному розумінні слово «мотив» походить від лат. *movere* – приводити в рух, штовхати. У тлумачному словникові під мотивом розуміється спонукальна причина [123, с. 510]. У психології мотив – це матеріальний або нематеріальний предмет, заради якого людина діє так чи інакше робить [155, с. 448]. Є.П. Ільїн розглядає мотив із різних сторін – як 1) потребу; 2) мету; 3) спонукання; 4) намір; 5) стійкі властивості (особистісні диспозиції); 6) стан; 7) формулювання; 8) задоволеність [51, с. 64]. Слід зазначити, що поняття «мотив» також зустрічається у мистецтві, музиці, художній літературі та біології, проте ці підходи розбагаються із розумінням мотиву в психології і юриспруденції.

Економісти вважають, що мотивування є сукупністю мотивів, які спонукають людину до дії через потребу, прагнення та бажання, а також процес, що спонукає працівників до діяльності для досягнення мети (особистої чи організації) [193, с. 373].

У кримінальному праві широко використовується поняття «мотив злочину» – це внутрішнє спонукання, рушійна сила вчинку людини, що визначає його зміст і допомагає більш глибоко розкрити психічне ставлення особи до вчиненого [116, с. 66]. Мотив дозволяє визначити, чому особа скоює злочин. Узагальнюючи різні підходи до терміна «мотив», у контексті предмета дослідження, під мотивом слід розуміти основну мету, до досягнення якої

прагне прокурор при укладенні угоди про визнання винуватості в даному конкретному випадку.

Щоб розкрити мотивацію прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості, важливо зрозуміти, у чому ж власне полягає зацікавленість окремих осіб в укладенні даних угод.

Підозрюваний (обвинувачений) може одержати певну моральну сатисфакцію не лише визнанням і навіть засудженням своєї попередньої протиправної поведінки, полегшити покарання.

Прокурор-державний (публічний) обвинувач зацікавлений у якнайоперативнішому вирішенні кримінально-правового конфлікту із дотриманням вимог закону, інтересів держави і суспільства та процесуальних прав обвинуваченого.

Адвокат-захисник прагне належним чином надати правову допомогу підозрюваному (обвинуваченому), переконавши його використати найоптимальніший шлях вирішення правового конфлікту. Це не обов'язково означає доцільність укладення угоди про визнання винуватості, якщо у сторони обвинувачення бракує доказів винуватості. Якщо ж такі підстави є, то адвокат може сприяти угоді такого змісту, яка відповідала б закону та інтересам клієнта.

Суд (суддя), який розглядає питання щодо затвердження угоди про визнання винуватості, зобов'язаний виконати усі вимоги, передбачені у статті 474 КПК України.

Як правило, прокурора до укладення угоди про визнання винуватості спонукає не один мотив, а кілька, тому можна говорити про мотивацію його дій.

Розглядаючи термін «мотивація» з психологічної точки зору, слід погодитися з позицією П.М. Якобсона, який зазначив, що поняття мотивації використовується дуже широко і з різноманітним змістом і значеннями, при цьому далеко не завжди має досить певний характер. Термін «мотивація поведінки» використовується у вузькому і більш широкому розумінні.

У вузькому розумінні слова – це мотивація конкретних форм поведінки людини. У широкому сенсі під мотивацією поведінки розуміють сукупність тих психологічних моментів, які визначають поведінку людини у цілому [233, с. 12]. Як справедливо зазначив В.І. Тимошенко, мотивація – це особливий вид детермінації людської поведінки різними факторами, в залежності від характеру яких у психології розроблено ряд теорій мотивації поведінки, де найбільшою популярністю користуються теорія потреб, теорія справедливості і теорія надій [197, с. 13].

Серед криміналістів також відсутнє єдине розуміння мотивації. В одному випадку вона розуміється як метод самокерування особистості через систему стійких спонукань, тобто через мотиви (К.Є. Ігошев) [50], у другому – як процес формування мотиву поведінки (В.Д. Філімонов) [214, с. 151], у третьому – як сукупність мотивів, як складна і суперечлива, мінлива, динамічна система [51, с. 66]. Є.П. Ільїн розглядав мотивацію як динамічний процес формування мотиву [51, с. 66]. Зі свого боку вважаємо, що це поступове вироблення мотивації при виконанні професійних функцій з урахуванням досвіду правозахисної діяльності.

Аналізуючи позиції вчених щодо мотивації у цілому, в рамках теми дослідження можна навести таке визначення: під мотивацією дій прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості слід розуміти сукупність і послідовність мотивів та причин, що спонукають і направляють його до вчинення цих дій. Мотиви завжди обумовлюють причини, підстави рішень з цього питання.

Спрямованість – це одна з найважливіших сторін мотивації поведінки людини [5, с. 84]. Під спрямованістю зазвичай розуміється система домінуючих особистісних орієнтацій людини, яка підпорядковує собі усю емоційну сферу. Загальна спрямованість особистості містить у собі трирівневу систему спонукань: бажання, необхідність, установки [225, с. 99].

Процес мотивації складається із декількох стадій. Детально з психологічної точки зору ці стадії описав Є.П. Ільїн [51, с. 75-85]. Розвиваючи

його позицію і проектуючи на предмет цього дослідження, стадії мотивації прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості можна визначити так. На першій стадії формується бажана мета, адже для здійснення будь-яких дій необхідно передусім заздалегідь прагнути кінцевого результату, на якого спрямовано процес розумової діяльності. Наприклад, мета прокурора-обвинувача – забезпечити додержання вимог закону у процесі досудового провадження і судового розгляду.

Друга стадія – це пошукова активність, уявний добір можливих варіантів, що дозволяють задовольнити виниклу потребу. У цьому випадку прокурор, використовуючи свої професійні знання і навички, норми і цінності, оцінює зовнішні умови і приймає рішення, що є найбільш підходящим варіантом для досягнення поставленої мети, є укладення між ним і підозрюваним (обвинуваченим) угоди про визнання винуватості.

На цій же стадії відбувається передбачення (прогнозування) наслідків обраного шляху досягнення мети. На думку В.В. Косолапова, прогнозування – це вид науково-пізнавальної діяльності людини, спрямований на формування прогнозів розвитку будь-яких об'єктів, а прогноз є можливим судженням про стан об'єкта у той чи інший проміжок часу у майбутньому, локалізованому у певному просторі [115, с. 24]. Ця діяльність має дуже важливу роль, оскільки тут прокурор прогнозує можливий подальший розвиток подій: угоду про визнання винуватості буде укладено і затверджено судом чи ні; на яких умовах вдасться укласти цю угоду і т.д. Прокурору необхідно враховувати поведінку і реакцію інших суб'єктів на його дії – у першу чергу, обвинуваченого (підозрюваного) на пропозицію щодо укладення угоди про визнання винуватості. Прогнозування прокурором наслідків укладення угоди про визнання винуватості – це спеціальна науково-практична діяльність прокурора, спрямована на отримання ним інформації про найбільш ймовірні напрями, шляхи розвитку правової ситуації, і результат, що може бути отриманий у майбутньому.

На третій стадії відбувається визначення конкретного способу дій залежно від поставленої мети. Наприклад, прокурором чітко приймається рішення ініціювати процес укладення угоди про визнання винуватості. У разі згоди підозрюваного (обвинуваченого) на пропозицію прокурора, поставленої мети найближчим часом буде досягнуто – судом буде винесено вирок, який затверджує угоду і обвинуваченому буде призначено попередньо узгоджене покарання відповідно до ст. 475 КПК.

В юридичних науках досить часто використовують термін «мотивування». Так, Д.І. Полумордвінов під мотивуванням судових постанов розумів систему мотивів, доводів, аргументів, які призводять до певних висновків у справі [134, с. 28]. Ю.М. Грошевий вважав, що мотивування вироку є зовнішнім вираженням процесу формування змісту знань, що призвели до певних висновків по суті справи, яка розглядається [25, с. 130].

О.Б. Муравін, досліджуючи мотивування дій слідчого, висловив думку щодо того, що мотивування – це спосіб викладення слідчим фактичних обставин, мотивів, доводів та доказів, яких покладено в основу рішення, обґрунтовують його та розкривають підставу рішення, що приймається [117, с. 80].

О.І. Марочкін, у свою чергу, зазначив, що мотивування слід розглядати як систему послідовних правозастосовних дій, які ведуть до певного наслідку, результату; сукупність мотивів, що обґрунтовують яке-небудь положення, викладене у рішенні; процес наведення у відповідному рішенні доводів, аргументів або мотивів; письмове викладення (демонстрація) наявності підстав прийняття рішення; вираження у письмовому документі внутрішнього переконання слідчого із питань, які він вирішує за допомогою процесуального акта; спосіб викладення мотивів [110, с. 47].

Необхідно розрізняти поняття «мотивація» та «мотивування». Слід погодитись із психологами, що мотивування – це раціональне пояснення суб'єктом причин дії за допомогою вказівки на соціально прийнятні для нього обставини, що спонукали до вибору даної дії. Мотивування відрізняється від

дійсних мотивів поведінки і є однією з форм усвідомлення цих мотивів. За допомогою мотивування особистість іноді виправдовує свої дії і вчинки, приводячи їх у відповідність до суспільних нормативів і своїх особистісних норм. Іноді мотивування свідомо використовується для маскуванню дійсних мотивів своєї поведінки [175].

Отже, мотивування прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості, можна визначити як усвідомлення і раціональне пояснення прокурором причин своїх дій за допомогою вказівки на соціально прийнятні для нього обставини, що спонукали до укладення угоди про визнання винуватості з підозрюваним (обвинуваченим). Це – зовнішній прояв, пояснення прийняття прокурором певного процесуального рішення.

Таким чином, видається, мотивація прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості – це сукупність і послідовність мотивів та причин, що спонукають і направляють його до вчинення цих дій. І тут мова йде більш про внутрішній прояв мотивів, іноді прихованих і навіть неусвідомлених, які спонукають прокурора здійснити укладення угоди. А мотивування – це навпаки, зовнішній прояв, раціональне пояснення прокурором причин своїх дій відповідно до існуючих правил. Саме тому, говорячи про мотивування, найчастіше мають на увазі певний процесуальний акт – судове рішення, чи, як у цьому випадку – таке процесуальне рішення, як рішення укласти угоду про визнання винуватості.

Однак тут можна побачити певну колізію у процесуальному законодавстві. Так, відповідно до ч. 1 ст. 110 КПК, процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду; згідно з ч. 3 ст. 110 КПК, рішення слідчого, прокурора, приймається у формі постанови. Постанова вноситься у випадках, передбачених КПК, а також, коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне.

Як свідчить практика, при ініціюванні чи укладенні угоди про визнання винуватості прокурор не вносить постанову. Тут виникає питання – чи є в такому випадку рішення прокурора про укладення угоди процесуальним

рішенням? На нашу думку, так, адже процесуальними рішеннями є всі рішення прокурора. Оскільки у ст. ст. 468 – 476 КПК, які присвячені угодам, не передбачено необхідності прокурора вносити постанову при укладенні угоди про визнання винуватості, то тут, керуючись ч. 3 ст. 110 КПК, прокурор не виносить постанову, адже не вважає це за необхідне. Однак в деяких випадках, де має місце угода про визнання винуватості, все ж таки прокурор зобов'язаний виносити постанову.

Як зазначено у Постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 13 від 11.12.2015 р. «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод», у разі, якщо кримінальне провадження здійснюється стосовно кількох осіб, які підозрюються/обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згоди щодо укладення угоди досягнуто не з усіма підозрюваними/обвинуваченими, відповідно до вимог абз. 1 ч. 8 ст. 469 КПК угоду може бути укладено з одним (кількома) із підозрюваних/обвинувачених. Кримінальне провадження стосовно особи (осіб), з якими досягнуто згоду щодо укладення угоди про визнання винуватості, на підставі постанови прокурора або ухвали суду підлягає виділенню в окреме провадження залежно від того, на якій із стадій кримінального провадження сторонами було ініційовано укладення угоди [150].

Отже, можна дійти висновку, що процесуальне рішення прокурора про укладення угоди про визнання винуватості не потребує у більшості випадків внесення постанови, оскільки сама угода є процесуальним документом, який є наслідком даного процесуального рішення прокурора. Будь-яке процесуальне рішення має бути вмотивованим.

Н.Г. Муратова досить детально розглядає поняття вмотивованості процесуальних рішень, зазначаючи такі необхідні елементи: 1) наявність сукупності мотивів, доводів, аргументів для прийняття процесуального рішення; 2) приведення цих мотивів, доводів, аргументів у переконливу систему для того, аби показати достатність доказів для прийняття правильного

рішення [118, с. 84]. Вважаємо, що це поняття вмотивованості процесуальних рішень можна спроектувати і на рішення прокурора укласти угоду про визнання винуватості.

О.І. Марочкін, досліджуючи мотивування процесуальних рішень слідчого, обрав нестандартний підхід – він проаналізував поняття «мотивування», по-перше, у статиці – для дослідження загальної сутності, складників і значення; по-друге, в динаміці – як процесу формування системи мотивів, покладених в основу рішення; по-третє, в аспекті його функціонального призначення у механізмові прийняття процесуальних рішень слідчого. Завершальною формою мотивування є вмотивоване рішення [110, с. 49]. Ця позиція є слушною і потребує детального аналізу, до того ж, оскільки діяльність слідчого і прокурора має певні спільні риси, мету, то дані положення можна частково проектувати на діяльність прокурора.

Слід погодитись із твердженням, що мотивування у статиці – це певні розрізнені мотиви та підстави, що з'являються, утворюються, та існують у свідомості слідчого. Вони формують його внутрішнє переконання і спонукають слідчого дійти висновку щодо необхідності прийняття певного процесуального рішення. Власне, рішення, у цей момент уже прийнято, але його мотивування є неочевидним, процесуально неоформленим. Тому виникає потреба у його зовнішньому вираженні, тобто необхідності зробити його наочним для інших осіб шляхом належного процесуального оформлення. Таке мотивування є насамперед розумовою діяльністю слідчого (розумовий, пізнавальний аспект мотивування), тобто внутрішнім (невидимим для учасників кримінального провадження) процесом змістовного наповнення знань слідчого [110, с. 49].

На нашу думку, доцільніше у цьому разі говорити не про мотивування у статиці, а про мотивацію. Оскільки, як уже зазначалося, мотивація прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості – це сукупність і послідовність мотивів та причин, що спонукають і направляють його до вчинення цих дій. Мотивація ж – це внутрішній прояв усіх, у тому числі прихованих і

неусвідомлених, мотивів, які спонукають прокурора до укладення угоди про визнання винуватості.

Мотивування у динаміці О.І. Марочкін визначив як процес наведення (письмовий виклад, документальне оформлення) слідчим у сукупності належних і достатніх фактичних, правових та етичних мотивів і підстав для прийняття рішення. Воно є: а) зовнішнім вираженням (відображенням) у рішенні того процесу (та його результату), який дав змогу слідчому дійти певного висновку в кримінальному провадженні; б) демонстрацію правомірності цього рішення (посвідчувальний аспект мотивування) [110, с. 50]. Наведене визначення мотивування у динаміці є схожим до нашого розуміння поняття «мотивування». З позиції ролі прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості видається більш доцільним розглядати не поняття мотивування у статичній і динамічній, а розрізняти мотивацію і мотивування, ці поняття хоча і є дуже взаємопов'язаними і на практиці немає потреби їх поділяти, однак їх розмежування має велике теоретичне значення для усвідомлення прокурором мотивів прийняття ним певних рішень.

Розглядаючи мотиви, які спонукають прокурора до укладення угод про визнання винуватості, ці мотиви можна класифікувати за різними підставами. Класифікацію мотивів у цілому і класифікацію мотивів правової поведінки навели у своїх роботах Є.П. Ільїн [51, с. 270-279], В.І. Тимошенко [197, с. 13]. Удосконалюючи їх позиції та адаптуючи до теми дослідження, мотиви прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості вбачаються так.

Залежно від спрямованості своїх дій у прокурора можуть виникнути такі мотиви: внутрішні (мотив професійного розвитку, отримання задоволення від виконання роботи у швидкі терміни) і зовнішні (прагнення своїми діями принести користь суспільству, мотив діяти відповідно до службового обов'язку).

Залежно від правомірності поведінки, мотиви прокурора до укладення угоди про визнання винуватості можуть бути: правомірними (підвищення оперативності кримінальних проваджень, зосередження зусиль на вирішенні

складних процесуальних питань, відчуття справедливості і гуманізму, надання можливостей для виправлення засудженого і усвідомлення ним своєї вини перед суспільством) і неправомірні (відзвітуватися перед керівництвом прокуратури про оперативність розслідування, домогтися пом'якшення покарання у разі недоведеності вини і запобігання перспективі закриття провадження, пом'якшення покарання у випадках, коли доказів недостатньо, корисливі – за фінансову винагороду чи іншу неправомірну вигоду прокурор згоден підписати угоду про визнання винуватості, в якій підозрюваному (обвинуваченому) визначається міра покарання не співмірна вчиненому злочину або відповідно до якої винна особа взагалі звільняється від відбування покарання).

Залежно від ступеня усвідомлення прокурором своїх мотивів, їх можна класифікувати на усвідомлені і неусвідомлені. Усвідомлені – це переконання діяти відповідно до своїх посадових обов'язків, прагнення до суспільного визнання і кар'єрного росту, бажання викрити винного у скоєнні злочину і отримати від нього зізнавальні свідчення. Неусвідомлені – це механізми психологічного захисту особистості, які виникають підсвідомо у разі виникнення небезпеки [197, с. 13]. Неусвідомлені мотиви можуть бути різноманітними, наприклад, прагнення підтвердити висунуту версію, сприяти звільненню від реального відбування покарання правопорушника, що викликає симпатію або жалість. Основна характерна риса неусвідомлених мотивів полягає у тому, що прокурор не розуміє чіткого мотиву для укладення угоди про визнання винуватості, проте внутрішньо прагне це зробити.

Залежно від впливу емоцій, що викликають, мотиви можуть бути позитивними (наприклад, викликані прагненням поліпшити рівень розкриття злочинів у країні) і негативними (наприклад, прагнення уникнути покарання від керівництва у вигляді позбавлення премії за винесення виправдувальних вироків або невиконання своїх обов'язків).

Залежно від впливу на суспільство, мотиви можна поділити на соціально-корисні (у цьому випадку прокурор керується мотивом соціальної необхідності,

наприклад, укладення угоди про визнання винуватості принесе користь суспільству, оскільки злочин буде розкрито, винна особа понесе покарання, відбудеться процесуальна економія часу); соціально-шкідливі (наприклад, прокурор розуміє, що в результаті укладення угоди про визнання винуватості особа, винна у вчиненні тяжкого злочину, буде звільнена від реального відбування покарання і знову повернеться до злочинної діяльності, однак все ж таки підписує таку угоду); соціально-нейтральні (прокурор розуміє, що укладення угоди про визнання винуватості не принесе суспільству ані користі, ані шкоди).

Ю.М. Грошевий усі мотиви поділяв на фактичні, правові та етичні. При цьому, як він зазначив, що всі види мотивів взаємообумовлені та діалектично взаємопов'язані; кожному виду мотивів притаманні свої власні об'єкт та структура, яка обумовлена об'єктом [26, с. 129]. О.І. Марочкін, розвиваючи його позицію, стверджував, що фактичні мотиви прийняття рішення повинні відповідати обставинам, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. До структури фактичних мотивів поряд із судженнями, що ґрунтуються на аналізові доказів та обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, також входять доводи, які базуються на різних положеннях природознавчих наук (медицини, криміналістики), на професійному та життєвому досвіді. Фактичні мотиви, як він зазначає – це судження слідчого з фактичних питань, засновані на правильному розумінні ним об'єктивної дійсності (тобто знанні), насамперед обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та умінні правильно й обґрунтовано зафіксувати своє знання у рішенні [110, с. 54-55]. Це визначення є логічним і обґрунтованим, отже, розвиваючи цю позицію відповідно до предмета дослідження, фактичні мотиви прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості можна визначити як імовірнісне судження прокурора щодо об'єктивної істини стосовно обставин справи, що ґрунтується на його професійному і життєвому досвіді та вмінні правильно обґрунтувати своє знання при прийнятті процесуального рішення.

Думку О.І. Марочкіна стосовно мотивування процесуальних рішень слідчого, щодо того, що правові мотиви – це судження слідчого з питань права, засновані на його правильному розумінні, які відображають правосвідомість слідчого у процесуальних рішеннях [111, с. 183], можна розглянути стосовно діяльності прокурора. Отже, правові мотиви, які спонукають прокурора до укладення угоди про визнання винуватості, завжди повинні ґрунтуватися на правових нормах, передусім, положеннях Конституції України, КК України, КПК України та інших нормативно-правових актів.

Найбільш цікавим є дослідження етичних мотивів прокурора. Стосовно етичних мотивів слідчого, сталою у науці є точка зору, що ними є судження слідчого, засновані на правильному розумінні ним загальнолюдських норм моральності та етичних норм професійної діяльності, які відображають духовні цінності слідчого та його громадянську позицію [110, с. 458]. Слід також погодитись із В.В. Леоненком, щодо того, що об'єктом етичних мотивів є не тільки обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання, але й етична характеристика особи та дій підозрюваного (обвинуваченого), потерпілого, інших обставин кримінального правопорушення тощо [101, с. 47]. Взагалі дотримання прокурорами етичних правил має велике значення для його успішної професійної діяльності. Повністю слід підтримати позицію І.О. Билиці щодо того, що професійна етика прокурора є частиною загальнолюдської етики, а також професійної етики, до складу якої належать моральна свідомість і моральна практика [8, с. 12]. Удосконалюючи позиції науковців щодо етичних мотивів, відповідно етичними мотивами прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості слід вважати його судження і висновки, засновані на загальнолюдських цінностях, а також морально-етичних нормах прокурорської професії. Адже у деяких випадках укладення угоди про визнання винуватості може суперечити моральним нормам, порушити правила прокурорської етики і авторитет прокуратури у суспільстві.

Укладаючи угоду про визнання винуватості, прокурор повинен оцінити усі переваги та можливі ризики укладення угоди з підозрюваним або

обвинуваченим. Основною перевагою інституту угоди про визнання вини є те, що угоду можна укласти на початкових стадіях процесу, завдяки чому з'являється можливість економії часу і коштів, які витрачаються у разі довгого розслідування і розгляду кримінального провадження у звичайному порядку.

Саме тому основними мотивами, що спонукають прокурора ініціювати і укласти угоду, є такі: бажання раціоналізувати, прискорити кримінальне провадження; знизити навантаження на співробітників органів прокуратури та правоохоронну систему у цілому, а також на співробітників суду; заощадити бюджетні кошти, необхідні для проведення експертиз та залучення свідків, які проживають на великій відстані від території, на яку поширюється юрисдикція даного суду; підвищити рівень розкриття злочинів і поліпшити криміногенну обстановку як у межах певних адміністративно – територіальних одиниць, так і в державі у цілому, адже усі винні у скоєнні злочинів будуть своєчасно нести покарання.

Важливим є внутрішнє переконання прокурора під час укладення угод про визнання винуватості і його позиція щодо вини особи у вчиненому кримінальному правопорушенні. Науковці висувають тезу щодо того, що якщо, вважати істину принципом кримінального процесу, то всі випадки її недосягнення слід кваліфікувати як порушення законності, із чим не можна погодитися. Тому важливим є внутрішнє переконання прокурора і його обов'язок відмовитись від обвинувачення у разі, якщо під час судового розгляду він дійшов висновку про те, що докази, зібрані під час досудового провадження, не підтверджують висунутого обвинувачення [160, с. 55].

Незважаючи на велику кількість переваг, в угодах про визнання винуватості існують також певні ризики і негативні моменти. Так, укладення угоди про визнання винуватості створює можливий потенціал для зловживання владою з боку працівників органів прокуратури. Наприклад, прокурор при укладенні цієї угоди іноді може керуватися не принципом законності, а корисливими мотивами.

Досліджуючи практику укладення угод у тих країнах, де цей інститут існує багато років, можна звернути увагу на те, що критики зазначають зловживання владою і службовим становищем прокурором, бажанням за винагороду звільнити обвинуваченого від відбування реального і справедливого покарання.

Щоб запобігти подібним явищам в Українській державі, важливо внести в законодавство положення про обов'язок прокурора попередньо узгоджувати проект змісту угоди про визнання винуватості з керівником органу прокуратури. Керівник органу прокуратури має більше практичного досвіду і він може об'єктивно оцінити, чи є підстави для укладення угоди про визнання винуватості у даному конкретному провадженні.

Ще одним недоліком укладення угоди про визнання винуватості є те, що правопорушник може отримати більш м'яке покарання, ніж заслуговує. Так, прокурор, бажаючи прискорити розслідування, на надто ранніх стадіях ініціює укладення угоди, детально не дослідивши усіх обставин справи. Таким чином можуть бути не виявлені і не розкриті певні епізоди злочинної діяльності та правопорушник безпідставно отримає менш суворе покарання або взагалі не буде відбувати реального покарання, яке отримав би при розслідуванні і розгляді кримінального провадження у загальному порядку. Щоб запобігти цим ризикам, необхідно, щоби прокурор докладно дослідив усі матеріали справи, не намагаючись штучно форсувати процес. І лише коли всі обставини злочину буде детально вивчено і проаналізовано, можна ставити питання про укладення угоди про визнання винуватості.

Наступний можливий ризик пов'язаний з недосвідченістю прокурора. Так, якщо прокурор є молодим і недосвідченим, а підозрюваний (обвинувачений) набагато старше за нього, має великий життєвий, а іноді і злочинний досвід, то підозрюваний (обвинувачений) дістає можливість маніпулювати прокурором. Підозрюваний (обвинувачений) або його захисник може ініціювати укладення угоди про визнання винуватості, зазначивши там не всі епізоди злочинної діяльності, може наполягати на більш м'якому покаранні,

ніж заслуговує правопорушник. А прокурор, виходячи з мотивів підвищення рівня розкриття злочинів і не бажаючи витратити час на вивчення всіх обставин справи, або інших особистих мотивів, підписує запропоновану йому угоду. Для того, щоб цього уникнути, прокурор повинен уважно і обережно ставитися до угоди, яку пропонує підозрюваний (обвинувачений), детально вивчити проект цієї угоди і ні в якому разі не підписувати його, якщо є сумніви в доцільності її укладення. Прокурор також повинен бути неупередженим, не дозволяючи маніпулювати власними емоціями, а керуватися розумом і здоровим глуздом.

Слід зазначити, що якими б мотивами не керувався прокурор при укладенні угоди про визнання винуватості, його позиція має бути об'єктивною, ґрунтуватися на матеріалах кримінального провадження і нормах закону.

3.3. Підстави та обставини, що враховуються прокурором у процесі укладення угод про визнання винуватості

Для того, щоб угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) була законною і в подальшому суд її затвердив, необхідно, щоб цей документ відповідав усім установленим до нього вимогам. На жаль, у КПК України прямо не передбачено підстави укладення угоди про визнання винуватості, натомість ст. 470 КПК присвячено обставинам, що враховуються прокурором при укладенні угоди про визнання винуватості.

Відповідно до тлумачних словників, підстава – це те головне, на чому базується, засновується що-небудь або те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка і тощо кого-небудь [176, с. 506].

Щодо співвідношення понять «підстави» та «обставини», то підстави – це сукупність обставин, що роблять можливим і об'єктивно необхідним вчинення певної дії.

Досліджуючи досвід зарубіжних країн, зокрема, КПК Республіки Білорусь, можна помітити, що статтею 468-6 регламентовано порядок

заявлення клопотання про укладення досудової угоди про співпрацю. Так, відповідно до норм цієї статті, клопотання про укладення досудової угоди про співпрацю подається підозрюваним (обвинуваченим) у письмовому вигляді на ім'я прокурора. Зазначене клопотання підписується підозрюваним (обвинуваченим), його захисником, а в разі, якщо підозрюваний (обвинувачений) є неповнолітнім, – це також його законним представником. Досудову угоду про співпрацю не може бути укладено з особами, які вчинили суспільно небезпечне діяння у стані неосудності. У разі визнання особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, неосудною, досудова угода про співпрацю втрачає силу. Досудову угоду про співпрацю не може бути укладено у кримінальних справах прискореного провадження, а також у разі, якщо сприяння підозрюваного (обвинуваченого) полягає у повідомленні відомостей лише про свою участь у злочинній діяльності [204]. Отже, підставою для укладення такої угоди є подання клопотання про укладення досудової угоди про співпрацю підозрюваним (обвинуваченим) на ім'я прокурора; вчинення суспільно небезпечного діяння особою у стані осудності; ця справа не є такою, що розглядається у порядку прискореного провадження; сприяння підозрюваного (обвинуваченого) полягає у повідомленні відомостей не лише про свою участь у злочинній діяльності, але й інших осіб.

Не досить повно сформульовано підставу укладення угоди про вину у ч. 1 ст. 209 КПК Грузії – «Підставою винесення вироку без розгляду судом справи по суті є процесуальна угода. Підставою процесуальної угоди є угода про вину або покарання» [203]. Отже, наявність домовленості про винуватість або покарання між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим, підсудним) і є підставою процесуальної угоди.

У ст. 504 КПК Молдови зазначено, що угода про визнання винуватості є угодою між прокурором і обвинуваченим або, у залежності від обставин, підсудним, який дав згоду визнати свою вину в обмін на скорочення покарання [205]. Таким чином, головною підставою для укладення угоди про визнання винуватості є згода обвинуваченого (підсудного).

У КПК Російської Федерації законодавець не наводить поняття підстав

укладення угоди, однак у ч. 1 ст. 314 КПК РФ зазначено, що обвинувачений має право за наявності згоди державного або приватного обвинувача і потерпілого заявити про згоду з пред'явленим йому обвинуваченням і клопотати про постановлення вироку без проведення судового розгляду у кримінальних справах про злочини, покарання за які, передбачене КК Російської Федерації, не перевищує 10 років позбавлення волі. У ч. 2 ст. 314 КПК РФ наголошується, що у випадку, передбаченому ч. 1 цієї статті, суд вправі постановити вирок без проведення судового розгляду у загальному порядку, якщо переконається, що:

- 1) обвинувачений усвідомлює характер і наслідки заявленого ним клопотання;
- 2) клопотання було заявлено добровільно і після проведення консультацій із захисником [207].

Аналізуючи цю норму, можна дійти висновку, що російський законодавець висуває такі підстави укладення угоди, яка є аналогом української угоди про визнання винуватості: 1) усвідомлення обвинуваченим характеру і наслідків заявленого ним клопотання; 2) добровільність заявленого клопотання; 3) попередня консультація із захисником.

У ч. 4 ст. 469 КПК України зазначено, що угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо: 1) кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів; 2) особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами.

Слід зазначити, що хоча чинний КПК України було прийнято кілька років тому, проте до статей, що регулюють порядок укладення угод про визнання винуватості, неодноразово вносились зміни. Так, у зв'язку із прийняттям Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23.05.2013

р. [143] , «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.02.2015 р. [144], «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення механізмів забезпечення завдань кримінального провадження» від 16.03.2017 р. [145], частину 4 ст. 469 КПК було доповнено новим абзацем і сформульовано так: «Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо: 1) кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів; 2) особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами; 3) особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами. Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, а також у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, крім випадків надання всіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди».

Таким чином, український законодавець спеціально окреслив коло випадків, в яких не може бути укладено угоду про визнання винуватості.

Щоб виокремити підстави укладення угоди про визнання винуватості, необхідно також дослідити позиції українських науковців із цього питання. Так, О.О. Леляк до підстав укладення угоди про визнання винуватості відносить такі: а) вчинення особою кримінального правопорушення, що належать до певного ступеня тяжкості, передбачені ч. 4 ст. 469 КПК України); б) волевиявлення та згода сторін на укладення угоди [100, с. 111]. На нашу думку, цих підстав недостатньо. Доцільно додати також такі: в) визнання підозрюваним своєї вини у вчиненні кримінального правопорушення; г) внаслідок кримінального проступку чи злочину, який скоїв підозрюваний (обвинувачений) шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам (крім встановлених законом випадків); д) відсутність потерпілого у кримінальному провадженні (крім встановлених законом випадків). Адже тільки за наявності усіх цих підстав може бути укладена угода про визнання винуватості.

Інші науковці уникаючи терміна «підстави укладення угоди про визнання винуватості», використовують термін «умови». Так, Є.М. Блажківський, Ю.М. Грошовий та інші зазначають, що умовами, за наявності яких може бути укладено угоду про визнання винуватості, є такі: 1) визнання підозрюваним (обвинуваченим) своєї повної винуватості у скоєнні кримінального правопорушення; 2) кримінальне правопорушення належить до категорії кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам; 3) у кримінальному провадженні відсутній потерпілий; 4) підозрюваний чи обвинувачений згоден сприяти у викритті кримінального правопорушення [88, с. 332]. Видається, краще використовувати у цьому разі термін «підстави». Адже поняття «умови» має багато значень. У філософському аспекті умова – це сукупність об'єктів (речей, процесів, відносин), що необхідні для виникнення, існування або зміни даного об'єкта [212, с. 286]. У тлумачному словникові «умова» тлумачиться як: 1) взаємна

усна чи письмова домовленість про що-небудь; угода, договір; 2) вимога, пропозиція, які висуваються однією із сторін, що домовляються про що-небудь, а також при укладенні угоди, договору; 3) необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; 4) обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь; 5) правила, які існують або встановлені у тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; 6) сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь [176, с. 441]. У кримінології під умовою розуміється явище, яке формує причину або створює можливість її дії, і цей зв'язок з наслідком обумовлений [1, с. 202]. Отже, плюралізм підходів до поняття «умови» ще раз доводить про перевагу застосування терміна «підстави» стосовно угоди про визнання винуватості. Однак це питання має скоріше теоретичне значення, ніж практичне.

Аналізуючи судову практику, можна помітити, що найчастіше угоди про визнання винуватості укладаються щодо злочинів невеликої та середньої тяжкості. Дискусійним є питання щодо укладення цих угод стосовно кримінальних проступків та особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Досить спірною є позиція О.О. Лесяк стосовно виключення з КПК положення можливості укладення угоди про визнання винуватості стосовно кримінальних проступків, яка зазначає, що раціональність укладення угоди про визнання винуватості по кримінальних проступках є сумнівною, оскільки КПК України уже передбачено спрощене провадження щодо кримінальних проступків. Так, згідно зі ст. 381 КПК України суд за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором, має право розглянути обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений, що був представлений захисником, беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий не заперечує проти такого розгляду. Суд у п'ятиденний строк із дня отримання

обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні вивчає його та додані до нього матеріали і ухвалює вирок [100, с. 112-113].

Проте, той факт, що стосовно кримінальних проступків можливий спрощений порядок провадження, а також можливе укладення угоди про визнання винуватості за наявності необхідних підстав, ні в якому разі не є негативним. Адже законодавець закріпив за судом розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні як право, а не обов'язок. До того ж, як підкреслюють Є.М. Блажківський, Ю.М. Грошевий та інші, суд наділений правом щодо застосування спрощеного провадження, але не наділений правом ініціювання застосування цього особливого порядку провадження. Правом ініціювання застосування спрощеного провадження наділяються прокурор та слідчий. Причому, якщо прокурор приймає відповідне процесуальне рішення самостійно, то слідчий зобов'язаний його погодити із прокурором [88, с. 165].

Отже, на нашу думку, виключати із КПК можливість укладення угоди про визнання винуватості щодо кримінальних поступків не варто. Слід дочекатись імплементації інституту кримінальних проступків до українського кримінального та кримінального процесуального законодавства повною мірою, і тільки отримавши певну практику розслідування та судового розгляду справ щодо кримінальних проступків можна буде робити категоричні висновки щодо застосування відповідних норм законодавства.

Щодо категорії особливо тяжких злочинів у Постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 р. «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» зазначено, що не допускається укладення угоди у провадженні щодо особливо тяжких злочинів незалежно від кола суб'єктів, яким завдано шкоди внаслідок вчинення таких кримінальних правопорушень, за винятком випадку, коли в наявності сукупність таких обов'язкових умов: а) вчинено особливо тяжкий злочин, який згідно з ч. 5 ст. 216 КПК віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України; б) підозрюваний

чи обвинувачений у такому злочині попередньо (до укладення угоди про визнання винуватості) викрив іншу особу у вчиненні злочину, який віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України (незалежно від ступеня тяжкості вчиненого останнім діяння та в межах якого кримінального провадження здійснюється досудове розслідування); в) інформація щодо вчинення злочину особою, яку викрито підозрюваним/обвинуваченим, підтверджується доказами. За відсутності хоча б однієї з цих умов суд має відмовити у затвердженні угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів [150]. Вищенаведені положення ще раз підкреслюють, що тільки за наявності усіх цих умов є можливим укладення угоди про визнання винуватості щодо особливо тяжких злочинів, що трапляється у дуже рідких випадках.

Визнання підозрюваним (обвинуваченим) своєї вини у вчиненні кримінального правопорушення є однією з найголовніших підстав укладення угоди з прокурором і суд обов'язково повинен з'ясувати, чи визнає особа винною себе у вчиненому злочині, щодо якого укладається угода про визнання винуватості. Разом із тим, трапляються випадки, коли судді указаних вимог закону не дотримуються. Так, Дніпровським районним судом м. Києва 29 липня 2013 р. у підготовчому судовому засіданні було розглянуто угоду про визнання винуватості між прокурором та А., який обвинувачувався у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 5 ст. 27, ч. 1 ст. 358; ч. 4 ст. 358 КК України. Угоду сторонами було досягнуто під час досудового розслідування, і вона надійшла до суду з обвинувальним актом. Згідно з матеріалами судового провадження та аудіозапису перебігу судового засідання, що зафіксований на технічному носії інформації, обвинуваченому А. після встановлення його особи було вручено лише пам'ятку про його права та обов'язки, передбачені КПК. Обвинувальний акт та угода про визнання винуватості у судовому засіданні не оголошувалися, обвинуваченому не роз'яснювалася суть обвинувачення, не з'ясовувалось, чи зрозуміло йому обвинувачення, чи визнає він себе винним. Головуючий не роз'яснив

обвинуваченому положення ч. 4 ст. 474 КПК України. Натомість до матеріалів провадження долучено розписку обвинуваченого про роз'яснення йому змісту статті 349 КПК України (справа №757/14089/13-к) [209].

У цьому аспекті важливим є розмежування понять «вина» та «винуватість». Згідно з нормами ст. 23 КК виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності [85].

Р.В. Вереша зазначив, що винуватість – це сукупність об'єктивних і суб'єктивних обставин, які обґрунтовують із точки зору кримінального права засудження особи, застосування до неї конкретного покарання за вчинення певного злочину [12, с. 160]. Слід погодитися з В.В. Ємельяновим, який підкреслив, що винуватість, як сутнісну властивість злочину необхідно відрізняти від вини у формі умислу або необережності як елемента суб'єктивної сторони складу злочину. Винуватість неможливо звести до вини у формі умислу або необережності, вона являє собою більш складну категорію, що перебуває у прямому і зворотному зв'язку із суспільною небезпечністю, «підставою виникнення винуватості є вчинений особою злочин» [124, с. 94] і за своїм змістом вона (винуватість) є «сукупністю елементів злочину, розглянута під кутом зору того, як вони відображаються свідомістю і як ставиться до них воля винуватого» [29, с. 118].

Таким чином, розмежовуючи поняття «винуватість» та «вина», можна дійти висновку, що вина є критерієм для визнання поведінки особи винним або, іншими словами, винність означає допустимість визнання злочином лише такої поведінки особи, щодо якої встановлено її провина [102, с. 382]. Отже, визнати свою вину означає усвідомити свої дії як суспільно небезпечне діяння, яке завдало шкоди державним або суспільним інтересам.

Волевиявлення та згода сторін на укладення угоди, як одна з підстав її укладення також потребує аналізу. Ініціювання угоди може відбуватись як у письмовій, так і в усній формі у вигляді клопотання. Статтею 220 КПК України передбачено, що клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника

чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій слідчий, прокурор зобов'язані розглянути у строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Давати згоду на укладення угоди про визнання винуватості сторони – прокурор та підозрюваний (обвинувачений), – можуть в усній формі, але в подальшому обов'язково повинні засвідчити це власними підписами відповідно до вимог ч. 2 ст. 472 КПК України.

Можливість ініціювати укладення угоди про визнання винуватості в усній формі дає можливість зробити це у будь-який момент, у тому числі у процесі судового розгляду до видалення суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. У деяких країнах під час судового розгляду не може бути ініційовано і укладено дану угоду. Так, згідно з ч. 6 ст. 504 КПК Молдови угоду про визнання винуватості може бути укладено у будь-який момент після пред'явлення обвинувачення до початку судового розслідування [205].

Наступною підставою укладення угоди про визнання винуватості є те, що внаслідок кримінального проступку чи злочину, який скоїв підозрюваний (обвинувачений), шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам.

Слово «інтерес» походить від латинського *interesse* – те, що має важливе значення [213, с. 183]. Філософи зазначають, що інтерес – це соціальний феномен, властивий людині, який є вираженням об'єктивної залежності життєдіяльності людей від соціальних умов життя. Інтерес є рушійною силою діяльності, поведінки і вчинків людей [211].

Під державними інтересами розуміють концептуально виражені та чітко сформульовані положення щодо сукупних потреб держави, пов'язані з проблемами її безпеки і умовами подальшого розвитку [40, с. 290]. У Рішенні Конституційного суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) від 08.04.1999 р. зазначено, що державні

інтереси закріплюються як нормами Конституції України, так і нормами інших правових актів. Інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин. В основі перших завжди є потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання тощо [163].

Поняття «суспільний інтерес» досить часто використовується в законодавстві, зокрема, у Законі України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р., однак відсутнє його законодавче визначення. Слід погодитись із визначенням В.П. Степаненка, що суспільний інтерес – це ті соціальні відносини та реалії, які однаково важливі для усіх громадян, представників різних соціальних прошарків суспільства. До суспільних інтересів належать: безпека існування громадян; принципи справедливості, зокрема можливість практичної реалізації громадянських прав; економічне благополуччя та добробут громадян тощо [182, с. 12].

Отже, хоча державні інтереси не є тотожними суспільним інтересам, однак ці категорії є дуже близькими і частково збігаються за змістом.

У Постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду із розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11.12.2015 р. № 13, підкреслено, що, враховуючи вимогу процесуального закону про те, що угода про визнання винуватості може укладатися у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень за умови, що внаслідок їх вчинення шкоду завдано лише державним чи суспільним інтересам, беручи до уваги, що в Особливій частині КК (ч. 2 ст. 232-1, ст. 356, ч. 3 ст. 359, ч. 1 ст. 364, ч. 1 ст. 364-1, ч. 1 ст. 365, ч. 1 ст. 365-1, ч. 1 ст. 365-2, ч. 1 ст. 367, ч. 3 ст. 382 тощо) вжито термін «громадські інтереси», а не «суспільні інтереси», у контексті КПК їх слід розуміти як тотожні [150].

На теперішній час є можливим укладення про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи. Так, відповідно до норм абз. 5 ч. 4 ст. 469 КПК, укладення про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, а також у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, крім випадків надання усіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди.

В Українській державі запровадження можливості притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності викликало широкий резонанс у суспільстві. Відповідних заходів було вжито для гармонізації законодавства України відповідно до Європейських стандартів.

Як зазначають дослідники цієї проблеми, в європейських та інших зарубіжних країнах уже давно існує практика застосування до юридичних осіб кримінально-правових заходів, яка дозволяє виокремити 3 основні підходи до розуміння кримінальної відповідальності юридичних осіб: 1. Повне визнання інституту кримінальної відповідальності юридичної особи (Франція, КНР, Литва, Естонія). У той же час, принцип кримінальної відповідальності юридичної особи не усуває кримінальної відповідальності фізичної особи. 2. Повне заперечення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб (Болгарія, Угорщина, Білорусія). 3. «Квазікримінальна» (адміністративно-кримінальна) відповідальність юридичних осіб (ФРН, Швеція, Італія, Іспанія). Основною ознакою такого підходу є те, що законодавство не визнає юридичних осіб суб'єктами злочину, але у низці випадків, зокрема, передбачених окремими нормативними актами, до них можуть застосовуватися різноманітні кримінальні санкції [200].

Аналізуючи ці підходи, можна дійти висновку, що Україна обрала останній, вірний шлях, використовуючи термін «заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» замість поняття «кримінальна відповідальність юридичних осіб». Слід при цьому зазначити, що не всі особи можуть бути представниками юридичної особи. У межах кримінального провадження щодо юридичної особи її представником можуть бути особи, які мають право бути захисником, керівник чи інша особа, уповноважена законом або установчими документами, а також працівник юридичної особи. Отже, з представниками юридичної особи, які є підозрюваними (обвинуваченими) у вчиненні кримінального правопорушення, угоду про визнання винуватості не може бути укладено.

Істотною підставою, необхідною для укладення угоди про визнання винуватості, є відсутність у провадженні потерпілого, крім передбачених законом випадків. Для того, щоб на практиці не виникали складні ситуації, Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ у своєму роз'ясненні зазначив, що використане у ч. 4 ст. 469 КПК формулювання «у кримінальному провадженні, в якому бере участь потерпілий» означає, що коли в одному кримінальному провадженні особа підозрюється, обвинувачується у вчиненні кількох не пов'язаних між собою (самостійних) кримінальних правопорушень та внаслідок вчинення одного із них було заподіяно шкоди правам та інтересам окремих громадян чи інтересам юридичної особи (тобто є потерпілий, який бере участь у кримінальному провадженні), - угода про визнання винуватості щодо інших кримінальних правопорушень у такому разі укладатися не може. Проте не виключається можливість укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, в якому попередньо було укладено угоду про примирення, у зв'язку із чим матеріали кримінального провадження виділено в окреме провадження [146].

Необхідно акцентувати увагу на тому, що, вирішуючи питання щодо ініціювання укладення угоди про визнання винуватості, прокурор, у першу

чергу, повинен враховувати не лише свої власні мотиви, а всі обставини, передбачені у ст. 470 КПК, а саме: 1) ступінь і характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб; 2) характер і тяжкість обвинувачення (підозри); 3) наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидкого досудового розслідування і судового провадження, розкритті більшої кількості кримінальних правопорушень; 4) наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних злочинів чи інших більш тяжких кримінальних злочинів.

Роль прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості неможливо переоцінити. На нього покладений важливий обов'язок оцінити усі підстави й обставини справи, щоб вирішити, чи можливо у цьому провадженні укласти угоду про визнання винуватості.

Слід погодитися з науковцями щодо того, що ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб оцінюється прокурором залежно від характеру відомостей, отриманих від підозрюваного та їх користі для ефективності розслідування кримінальних правопорушень. Типовим прикладом є активне сприяння особою, яка вчинила кримінальне правопорушення у співучасті, у його розкритті. Воно може полягати в ініціативному сприянні або на прохання органів досудового розслідування сприянні особи розкриттю кримінального правопорушення, викриттю інших співучасників, розшуку майна, отриманого у результаті скоєння кримінального правопорушення, його знарядь і засобів [88, с. 334]. Тут у прокурора виникає обов'язок правильно пояснити підозрюваному (обвинуваченому), що, викриваючи своїх співучасників, винних у вчиненні злочину, підозрюваний не порушує морально-етичні норми, а навпаки, поводить себе правомірно, робить добру справу, допомагаючи якнайшвидшому розкритті злочинів і поліпшенню криміногенної обстановки у суспільстві у цілому.

Хоча навряд чи співучасники, які не розкалялись у вчиненні злочину адекватно оцінять вчинок свого колишнього «побратима» у розкритті злочину. Можливо, у такій ситуації правоохоронним органам потрібно вживати можливих заходів щодо відвернення загроз особі, яка проявила готовність співпрацювати з органами досудового розслідування.

Характер і тяжкість обвинувачення (підозри) прокурор повинен враховувати у співвідношенні із суспільним інтересом до результатів кримінального провадження. Спірною є точка зору щодо того, що не повинна укладатися угода про визнання винуватості, якщо особою вчинене кримінальне правопорушення, яке набуло значного суспільного резонансу, засудження особи за таке правопорушення у подальшому буде виконувати превентивну функцію [88, с. 334].

На нашу думку, суспільний резонанс ніякою мірою не повинен впливати на позицію прокурора щодо можливості укладення угоди про визнання винуватості. Адже тільки він може юридично грамотно оцінити усі переваги і недоліки укладення цієї угоди у кожному окремому випадку, використовуючи свій професійний досвід. Останнім часом дуже часто політики та громадянські активісти намагаються впливати на процесуальні рішення органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратуру та навіть суд. Ці органи і посадові особи при прийнятті рішень повинні буди незалежними, неупередженими і діяти відповідно до норм законодавства.

За емпіричними даними, отриманими внаслідок анкетування прокурорів щодо обставин, указаних у ст. 470 КПК, найвагомішою при прийнятті рішення щодо укладення угоди про визнання винуватості 64% назвали ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб; 18% указали характер і тяжкість обвинувачення (підозри); 10% зазначили наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень, або інших більш тяжких кримінальних правопорушень і для 8% опитуваних прокурорів найвагомішою обставиною при

прийнятті рішення щодо укладення угоди про визнання винуватості є наявність суспільного інтересу у забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень.

Безумовно, суспільство зацікавлене у запобіганні і припиненні кримінальних правопорушень. У зв'язку із цим прокурор завжди повинен враховувати можливість прискорити досудове розслідування та судовий розгляд у разі визнання підозрюваним (обвинуваченим) своєї вини та ініціювати укладення угоди про визнання винуватості.

Можна зробити висновок, що підставами укладення угоди про визнання винуватості є такі: 1) вчинення особою кримінального правопорушення, що належить до певного ступеня тяжкості, які передбачені ч. 4 ст. 469 КПК України); 2) беззаперечне визнання підозрюваним (обвинуваченим) своєї вини у вчиненні кримінального правопорушення; 3) волевиявлення та згода сторін на укладення угоди; 4) внаслідок кримінального проступку чи злочину, який скоїв підозрюваний (обвинувачений) шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам; 5) відсутність потерпілого у кримінальному провадженні крім встановлених законом випадків і за умови надання ними згоди на укладення угоди про визнання винуватості. Обставини, які враховуються прокурором при укладенні угоди про визнання винуватості закріплені у ст. 470 КПК, проте, цей перелік не є вичерпним і прокурор повинен ретельно дослідити всі матеріали справи, щоби прийняти рішення про укладення угоди про визнання винуватості.

РОЗДІЛ 4

ПОРЯДОК УЧАСТІ ПРОКУРОРА В УКЛАДЕННІ УГОД ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ

4.1. Участь прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні

Участь прокурора в укладенні угод про визнання винуватості на кожній стадії кримінального провадження має як спільні риси, що зумовлені функціями та повноваженнями прокурора, так і свої особливості, що пов'язані із специфікою окремої стадії кримінального провадження. Щоб розкрити участь прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні, необхідно дослідити сутнісність цієї стадії. Як справедливо зазначає В.В. Сухонос, важливим елементом у сфері розвитку правової держави є прокуратура, яка покликана забезпечувати законність і правопорядок у державі властивими тільки їй методами [186, с. 4]. Тому від організації дій прокурора у досудовому кримінальному провадженні більшою мірою залежить подальший результат розгляду справи судом.

Поняття «досудове кримінальне провадження» є тотожним поняттю «досудове розслідування», яке законодавець розкриває у п. 5 ч. 1 ст.3 КПК. Воно являє собою стадію кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Науковці по-різному тлумачать зміст цієї стадії. Так, О.Ю. Татаров вважає, що досудове розслідування – це здійснювана відповідно до вимог кримінального процесуального закону діяльність слідчого та органу дізнання (органів досудового розслідування), спрямована на встановлення ознак

злочину, виявлення особи, яка його вчинила, викриття злочинного характеру діяльності цієї особи, збирання, дослідження, оцінку, перевірку і використання доказів, встановлення об'єктивної істини, забезпечення правильного застосування закону, охорону прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також суспільства та держави. У рамках досудового провадження органи розслідування розв'язують також інші завдання: встановлення і відшкодування збитків, виявлення й усунення причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів, виховання громадян у дусі поваги честі та гідності громадянина, прагнення до справедливості й додержання законів тощо [188, с. 70].

На думку В.М. Юрчишина, змістом досудового розслідування є діяльність органів дізнання та досудового слідства з виявлення та закріплення матеріальних слідів кримінального правопорушення, а також пошук інших джерел доказування, за допомогою яких можна встановити (відтворити, реконструювати) картину події цього правопорушення у всіх його деталях, а також отримати і процесуально закріпити докази, які містяться у виявлених джерелах [231, с. 129].

Важливим завданням досудового кримінального провадження є також правильна юридична оцінка злочинного правопорушення.

У досудовому розслідуванні беруть участь різні суб'єкти, передусім, слідчий, а також прокурор, оскільки його функції великою мірою мають організаційний характер із керівництва досудовим розслідуванням.

Щоб зрозуміти функції прокурора у досудовому розслідуванні, необхідно взагалі розібратися із функціями прокуратури. Підтримуємо позицію О.М. Толочко, який виокремлює такі процесуальні функції прокурора: 1) процесуального керівництва досудовим розслідуванням, прокурорського нагляду за додержанням законів органами досудового розслідування; організації проведення досудового кримінального провадження; підтримання обвинувачення [199, с. 140].

І.В. Єна вважає, що у досудовому кримінальному провадженні прокурор виконує такі основні функції: функція кримінального переслідування, функція

нагляду за процесуальною діяльністю органів досудового розслідування, функція процесуального керівництва досудовим розслідуванням [42, с. 10].

Більш аргументовано видається позиція І.В. Гловюк, яка на основі положень КПК України 2012 р. виокремлює такі функції прокурора у досудовому провадженні, як прокурорський нагляд за додержанням законів у досудовому розслідуванні; керівництво досудовим розслідуванням; контрольно-наглядову функцію за здійсненням процесуального керівництва; організаційно-контрольну функцію за проведенням досудового кримінального провадження; обвинувачення (у формі підготовки обвинувального акта); правозахисну функцію; функцію безпосередньої участі у розслідуванні кримінального правопорушення; координаційну функцію; кримінологічну функцію [запобіжну (профілактичну)]; організаційно-забезпечуючу [20, с. 288-289].

Взагалі квінтесенцією усіх функцій прокурора є здійснення ним функції процесуального керівництва за розслідуванням.

Досліджуючи походження функції процесуального керівництва, М.В. Руденко зазначає, що наділення прокурорів у досудовому розслідуванні функцією процесуального керівництва зумовлено такими факторами: а) ліквідацією архаїчного кримінального процесуального інституту додаткового розслідування, чим зумовлена проблема, пов'язана не тільки із забезпеченням законності усіма учасниками досудового розслідування (що було раніше), але й з неприпустимістю в умовах сьогодення надання до суду матеріалів неякісно розслідуваного кримінального правопорушення; б) визначенням прокурора – процесуального керівника ключовим владним (самостійним) суб'єктом досудового розслідування, який відповідає перед державою за забезпечення якісного розслідування усіх кримінальних правопорушень; в) покладенням на цього прокурора обов'язку прийняття остаточного рішення за результатами проведеного розслідування кримінального правопорушення, а саме: закрити кримінальне провадження (ч. 1 ст. 284 КПК України); звернутися до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 286

КПК України); звернутися до суду з обвинувальним актом (ст. 291 КПК України) чи з клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (ст. 292 КПК України) [165, с. 166].

Як справедливо зазначає М.В. Руденко, прокурорам, які безпосередньо здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення розслідування конкретних кримінальних правопорушень для виконання функції процесуального керівництва органами дізнання і досудового слідства, надається широкий арсенал владно-розпорядчих повноважень кримінального процесуального характеру, визначених ч. 2 ст. 36 КПК України. Насамперед, до них необхідно віднести такі повноваження прокурора: доручати органу досудового розслідування проведення розслідування конкретного кримінального правопорушення; доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій; давати вказівки щодо проведення таких дій; брати безпосередню активну участь у цих діях; скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих; ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав для його відводу, або у випадках неефективного досудового розслідування; погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК України тощо [164, с. 280-281].

Прокурор, беручи участь в укладенні угоди про визнання винуватості в досудовому кримінальному провадженні, виконує покладені на нього обов'язки, а ініціюючи дану угоду, він проявляє активність у межах покладених на нього завдань.

Слід погодитись із В.Д. Берназом, який зазначав, що «не викликає сумнівів значущість своєчасного початку досудового розслідування з метою

успішного розкриття конкретного злочину у справі реального захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, в охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження» [5, с. 62].

Як свідчать матеріали практики та статистичні дані, більшість угод про визнання винуватості ініціюється саме на досудовій стадії. Відповідно до норм КПК ініціатором укладення угоди може бути як прокурор, так і підозрюваний (обвинувачений). Звичайно, ініціює початок переговорів щодо подальшого укладення угоди ініціює та сторона, яка більшою мірою у цьому зацікавлена. Згідно із результатами анкетування, 92% прокурорів ініціюють укладення угоди про визнання винуватості завжди, коли з'являється така можливість.

Прокурор також може бути ключовою фігурою в укладенні угоди про визнання винуватості, оскільки від його переконання залежить вирішення багатьох питань, включаючи укладення або неукладення угоди. При цьому, як і будь-яке переконання посадової особи, переконання прокурора може мати суб'єктивний характер і залежати від волевиявлення прокурора, не зобов'язаного приймати позитивне рішення про співробітництво з обвинуваченим і не обтяженого юридичною відповідальністю за прийняття негативного рішення [22, с. 84].

Проте, незважаючи на провідну роль прокурора як учасника угоди про визнання винуватості, не слід забувати і про не менш важливу роль захисника обвинуваченого. Захисник роз'яснює клієнтові зміст угоди, у тому числі вид покарання, а також інші заходи, які можуть бути застосовані до нього у разі затвердження угоди судом; наслідки укладення та затвердження угоди (ст. 473 КПК), а також те, що укладенням угоди підозрюваний, обвинувачений відмовляється від права на справедливий судовий розгляд, під час якого сторона обвинувачення зобов'язана довести кожную обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують. Захисник також роз'яснює обов'язки підозрюваного, обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), а також те, що підозрюваний,

обвинувачений за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості може бути притягнутий до кримінальної відповідальності (ст. 389-1) Кримінального кодексу України). Тому, на нашу думку, захисника також можна додати до ініціаторів укладення угоди про визнання винуватості, перелік яких закріплено ч. 2 ст. 469 КПК.

У будь-якому разі, на етапі досудового розслідування прокурор, визначаючись із перспективою застосування у даному кримінальному провадженні угоди про визнання винуватості, повинен встановити такі факти: 1) наявність факту повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, що не є особливо тяжким; 2) заподіяння даним злочином шкоди лише державним або суспільним інтересам; 3) відсутність у кримінальному провадженні потерпілого [201, с. 130] або надання ним прокуророві згоди на укладення такої угоди.

У п. 8 Постанові пленуму ВССЦКС «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» № 13 від 11.12.2015 р. підкреслюється, що угоду про визнання винуватості не може бути укладено у провадженні, в якому бере участь потерпілий (чи особа, яка могла брати участь, але не надала згоди щодо залучення її до провадження як потерпілого), тобто щодо злочинів чи кримінальних проступків, внаслідок вчинення яких було завдано шкоди правам та інтересам окремих громадян та/або інтересам юридичних осіб, а також у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи (визначення такої особи закріплено у п. 1 примітки до ст. 96-3 КК) [150]. Проте, у перші роки застосування угод про визнання винуватості були непоодинокі випадки направлення прокурорами до суду обвинувальних актів і угод про визнання винуватості, коли в провадженні був потерпілий. До того ж, іноді навіть суд затверджував таку угоду. У такому випадку подана апеляція на вирок суду мала стовідсоткову гарантію задоволення, адже вирок суду першої інстанції в такому випадку є незаконним.

Існують певні особливості укладення угоди про визнання винуватості, коли кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб. У відповідності до положення Листа ВССУЦКС «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод», у разі, якщо кримінальне провадження здійснюється стосовно кількох осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згоди щодо укладення угоди досягнуто не з усіма підозрюваними (обвинуваченими), відповідно до вимог абз. 1 ч. 8 ст. 469 КПК угоду може бути укладено з одним (кількома) із підозрюваних (обвинувачених). Кримінальне провадження стосовно особи (осіб), з якими досягнуто згоди щодо укладення угоди про визнання винуватості, на підставі постанови прокурора або ухвали суду підлягає виділенню в окреме провадження незалежно від того, на якій із двох стадій кримінального процесу (досудового розслідування або судового розгляду) сторонами було ініційовано укладення угоди. Виділення кримінального провадження проводиться у порядку, визначеному положеннями ст.ст. 217, 334 КПК [146].

Як справедливо зазначив Г.Є. Тюрін, у такому випадку прокурор повинен прагнути досягти порозуміння та намагатися укласти угоду з усіма підозрюваними, проте відмова когось із них в укладенні угоди не перешкоджає її укладенню з іншим (іншими) підозрюваним або обвинуваченим. Разом із тим варто пам'ятати, що ситуації укладення угоди з кількома підозрюваними можуть бути різноманітними, і прокурори повинні гнучко використовувати їх в інтересах досудового розслідування. Наприклад, коли злочин вчинено у співучасті й один зі співучасників погоджується укласти угоду про визнання винуватості, виказавши інших, то укладення угоди з іншими співучасниками може бути визнане недоцільним, навіть якщо вони на це погоджуються. З іншого боку, факт укладення угоди з котримось зі співучасників може бути використаний як тактичний прийом отримання від інших зізнавальних показань або іншої допомоги у розкритті кримінального правопорушення [201, с. 138].

Отже, після того, як одна із сторін (прокурор чи підозрюваний, обвинувачений) ініціювала бажання укласти угоду про визнання винуватості, може розпочатися процес переговорів, взаємодія потенційних сторін угоди про визнання винуватості, на етапі від ініціювання укладення угоди якою із них до моменту безпосереднього укладення угоди законом не регламентується. У той же час цей етап має велике значення для досягнення компромісу між сторонами і розроблення тексту угоди.

Як зазначають науковці, для розробки угоди необхідними є проведення певної кількості зустрічей прокурора і підозрюваного, підготовка проекту угоди і випрацювання остаточної її редакції з урахуванням пропозицій і побажань сторін. Проведення указаних дій не потребує додержання встановленої законом процесуальної форми. Водночас прокурор повинен подбати про належну організацію цього процесу, що включає визначення часу і місця проведення переговорів (у кабінеті прокурора, у кабінеті слідчого, за місцем проживання підозрюваного, у місці тримання затриманих — якщо до підозрюваного обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою тощо) [201, с. 114].

У літературі висувалася і в той же час критикувалася пропозиція щодо необхідності закріплення письмової форми клопотання щодо ініціювання угоди, яка буде гарантією реалізації права підозрюваного, обвинуваченого на укладення угоди про визнання винуватості, детально та чітко регламентувати порядок його заявлення, порядок прийняття прокурором рішення стосовно угоди тощо [131, с. 266-267]. На нашу думку, необхідності у письмовій формі такого клопотання немає, крім того, це може призвести до зайвої трати часу.

Щодо цього питання Г.Є. Тюрін пропонує встановити десятиденний строк, у який прокурор зобов'язаний вирішити питання щодо наявності умов для застосування інституту угод і прийняти рішення щодо укладення чи неукладення угоди про визнання винуватості у випадку ініціативи зі сторони захисту щодо укладення такої угоди. [201, с. 133]. Уявляється, що не в усіх випадках прокурор має можливість оперативно, у межах десяти днів перевірити

усі обставини, які впливають на можливість та доцільність укладення угоди про визнання винуватості. Тому, вважаємо, зобов'язувати прокурора вирішувати таке важливе питання, як укладення чи неукладення угоди про визнання винуватості у десятиденний строк не є доцільним і не сприятиме якості дослідження усіх доказів у кримінальному провадженні.

Перед укладенням угоди про визнання винуватості прокурор повинен врахувати усі обставини, зазначені у ст. 470 КПК.

По-перше, ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого проведенню кримінального провадження щодо нього або інших осіб оцінюється прокурором залежно від характеру відомостей, отриманих від них та їх корисності для розслідування кримінальних правопорушень. Типовим прикладом є активне сприяння особою, яка вчинила кримінальне правопорушення у співучасті, у його розкритті. Воно може полягати в ініціативному сприянні або, на прохання органів досудового розслідування, сприянні особи розкриттю кримінального правопорушення, викриттю інших співучасників, розшуку майна, отриманого в результаті скоєння кримінального правопорушення, його знарядь і засобів [88].

Для вирішення питання про зміст і наслідки затвердження угоди про визнання винуватості має значення ставлення підозрюваного (обвинуваченого) до відшкодування шкоди від кримінального правопорушення. Було би справедливо, якби можливість у затвердженні угоди була певною мірою поставлена в залежність не лише від намірів відшкодування збитків, але й від конкретних кроків у цьому напрямку. Відповідні положення доцільно передбачити у ст. 472 КПК України. Ще на стадії переговорів потрібно з'ясувати, чи матиме обвинувачений бажання і можливість вчинити відповідні дії та в які строки.

На практиці в угодах про визнання винуватості обов'язки підозрюваного, обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, викладаються по-різному. Так, в угоді про визнання винуватості між прокурором та Ж. який обвинувачувався за ч. 1 ст. 309 КК

України, що була затверджена вироком Святошинського районного суду м. Києва від 22 серпня 2013 р., крім зобов'язання підозрюваного беззастережно визнати обвинувачення в обсязі підозри у судовому провадженні зазначено про його зобов'язання сприяти розслідуванню кримінального провадження у з'ясуванні обставин щодо можливих місць організації збуту наркотичних засобів на території, де проживає Ж. (справа №759/11883/13-к). Водночас, в угоді, укладеній між прокурором та підозрюваним Л., який обвинувачувався у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 358; ч. 3 ст. 358 КК України, що була затверджена вироком Печерського районного суду м. Києва від 5 серпня 2013 р., крім зобов'язання Л. беззастережно визнати обвинувачення в обсязі підозри у судовому провадженні, зазначено про його зобов'язання співпрацювати з правоохоронними органами у викритті Г. в організації підроблення з метою збуту та збуті первинних фінансово-господарських документів підприємств (указано конкретні підприємства) та в пособництві ухиленню від сплати податків діючим підприємствам, що використовували підроблені первинні фінансово-господарські документи цих підприємств для незаконного формування податкового кредиту з податку на додану вартість та валових витрат, шляхом повідомлення усіх відомих йому обставин, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, та участі в проведенні необхідних слідчих дій (справа №757/15488/13-к). Другий приклад викладення зобов'язань підозрюваного можна вважати більш конкретним щодо суті взятих підозрюваним на себе зобов'язань та дає можливість суду впевнитись у можливості їх виконання обвинуваченим [209].

По-друге, характер і тяжкість обвинувачення (підозри) прокурор повинен враховувати у співвідношенні із суспільним інтересом до розслідуваного кримінального провадження. Зокрема, навряд чи варто укладати угоду про визнання винуватості, якщо кримінальне правопорушення набуло значного суспільного резонансу, а суворе засудження особи за таке правопорушення у подальшому буде виконувати превентивну функцію. По-третє, необхідно брати до уваги наявність суспільного інтересу в забезпеченні оперативного

досудового розслідування і судового провадження, викритті більшості кримінальних правопорушень і засудженні винуватців. Держава в особі правоохоронних органів зацікавлена у викритті більшості кримінальних правопорушень, зменшення рівня злочинності. У зв'язку із цим прокурор завжди повинен враховувати наявність резервів для прискорення досудового розслідування та судового розгляду у разі визнання підозрюваним (обвинуваченим) своєї вини. Якщо винуватець має відомості про вчинення іншими особами тяжких кримінальних правопорушень, прокурор повинен надати перевагу цій обставині, оскільки викриття більш тяжкого правопорушення для держави є важливішими, ніж засудження особи за менш тяжкий злочин. Ураховуючи всі аргументи «за» і «проти», прокурор зобов'язаний на чільне місце ставити публічні інтереси обвинувачення, доцільність укладення угоди з позиції всебічності і повноти розкриття злочинної діяльності осіб, як притягнутих до кримінальної відповідальності, так і поки що непритягнутих осіб. Також прокурору у цих ситуаціях необхідно враховувати практичну доцільність укладення угоди про визнання винуватості, зумовлену передусім необхідністю захисту суспільства і держави від злочинних посягань. Звідси логічно випливає висновок, що якісно-кількісні показники інкримінованого підозрюваному (обвинуваченому) діяння повинні якщо не відповідати, то, у всякому разі, не перевищувати злочину (злочинів), для розкриття якого (яких) укладається угода [88, с. 334].

Крім того, у методичних рекомендаціях Генеральної прокуратури наголошується на необхідності урахування під час укладення угоди не лише перелічених у ст. 470 КПК обставин, але й інших. Серед них зменшення навантаження на систему здійснення правосуддя у кримінальному провадженні; процесуального спрощення та прискорення судового розгляду; економії бюджетних коштів на витрати, пов'язані з проведенням експертиз, залучення свідків, які проживають на віддаленій території від місця правосуддя; відсутності потерпілих осіб, яким завдано шкоду; розміру неправомірної вигоди, одержаного підозрюваним; особи підозрюваного та

обвинуваченого, наявності судимостей, їх характеристики, сімейного стану; наявності обставин, які пом'якшують та обтяжують покарання; сприяння у розкритті злочинів, про які не було відомо правоохоронним органам [216].

У науковій літературі існують різні погляди на кількість етапів, з яких складається процес укладення угод про визнання винуватості. Згідно з першою позицією, виокремлюють такі 7 етапів:

- 1) уточнення позицій сторін;
- 2) складання тексту проекту угоди;
- 3) внесення відповідних виправлень до тексту;
- 4) роз'яснення прокурором стороні наслідків невиконання угоди;
- 5) виготовлення остаточного варіанта угоди;
- 6) ознайомлення підозрюваного (обвинуваченого) з ним;
- 7) підписання сторонами угоди про визнання винуватості [88, с. 337].

Інколи виокремлюють такі етапи і форми діяльності прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод:

1) етап підготовки і укладення угоди (досудовий або підготовчий етап), на якому діяльність прокурора здійснюється у таких формах: а) встановлення передумов для укладення угоди; б) ініціювання укладення угоди; в) безпосереднє укладення угоди; г) направлення угоди на розгляд суду;

2) етап затвердження угоди судом, на якому прокурор сприяє суду у встановленні обставин, які створюють передумови затвердження угоди;

3) етап виконання угоди, на якому діяльність прокурора може реалізуватися у таких формах: а) здійснення контролю за практичним виконанням умов затвердженої судом угоди; б) звернення до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку; в) участь у судовому провадженні за клопотаннями про скасування судом вироку про затвердження угоди; г) ініціювання притягнення особи, винної в умисному невиконанні умов угоди, до юридичної відповідальності [202, с. 3-4].

А.А. Кріпак вважає необхідним виокремити наступні етапи укладання угоди про визнання винуватості:

1) первісна згода сторін вступити в переговори стосовно примирення або визнання своєї винуватості;

2) з'ясування та процесуальне закріплення фактичних обставин справи в матеріалах кримінального провадження;

3) кваліфікація злочину відповідно до норм кримінального (матеріального) права;

4) визнання підозрюваним чи обвинуваченим суті та змісту відповідних підозри чи обвинувачення;

5) двостороння домовленість щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності або ж, якщо це неможливо, досягнення домовленості стосовно меншого обсягу обвинувачення, зміни обвинувачення або призначення м'якшого покарання;

6) укладення проекту угоди;

7) надання підписаної угоди на затвердження до суду [90, с. 179].

На нашу думку, така кількість етапів не повною мірою розкриває сутність цього правового інституту. Тому пропонуємо виокремлювати такі послідовні етапи укладення угоди про визнання винуватості:

Порядковий №	Зміст процедури	Учасники процедури
1	Ініціювання укладення угоди про визнання винуватості	Підозрюваний, обвинувачений, адвокат-захисник, керівник органу прокуратури, з яким погоджується укладення угоди про визнання винуватості
2	Обмірковування пропозиції (індивідуальне чи колективне) щодо можливості укладення та змісту проекту угоди про	Прокурор, адвокат-захисник, підозрюваний, обвинувачений, законні представники неповнолітнього підозрюваного,

	визнання винуватості	обвинуваченого
3	Складання проекту угоди про визнання винуватості та її корегування	Прокурор – процесуальний керівник, керівник органу прокуратури, підозрюваний, обвинувачений, адвокат-захисник
4	Підписання угоди про визнання винуватості	Прокурор – процесуальний керівник, підозрюваний, обвинувачений,
5	Передача угоди про визнання угоди про визнання винуватості на розгляд суду	Прокурор – процесуальний керівник за погодженням з керівником органу прокуратури
6	Розгляд угоди про визнання винуватості під час підготовчого судового засідання або в судовому провадженні	Суддя за обов’язковою участю сторін угоди, інших учасників судового провадження за їх бажанням (ч.1 ст. 474 КПК)
7	Клопотання про скасування вироку на підставі угоди про визнання винуватості у зв’язку з невиконанням умов угоди	Прокурор (розгляд клопотання відповідно до ст. 476 КПК)
8	Апеляційне оскарження вироку на підставі угоди про визнання винуватості	обвинувачений, захисник обвинуваченого, законний представник обвинуваченого прокурор
9	Касаційне оскарження	Засуджений,

	вироку після його перегляду судом апеляційної інстанції	захисник засудженого, законний представник засудженого прокурор
10	Виконання угоди про визнання винуватості	Засуджений, прокурор

Угода про визнання винуватості складається із декількох частин. У вступній частині угоди зазначаються відомості про прокурора, який уклав угоду з боку обвинувачення, та прізвище, ім'я та по-батькові обвинуваченого (підозрюваного), що укладає угоду, число, місяць, рік і місце його народження. В описовій частині угоди зазначаються фактичні обставини кримінального правопорушення, із зазначенням часу, місця його вчинення, а також інших обставин, що підлягають доказуванню тією мірою, якою їх доведено на момент укладення угоди, а також правова кваліфікація вчиненого із зазначенням статті (частини статті) КК. Слід погодитись щодо того, що окремим положенням угоди є обов'язок беззастережного визнання винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, причому в угоді детально описується, винуватість саме у чому визнає особа. Однією з найважливіших умов угоди є відображення в ній дій, які підозрюваний (обвинувачений) зобов'язується вчинити з метою «співпраці у викритті кримінального правопорушення». Угода не може бути укладеною, якщо підозрюваний (обвинувачений) не зможе або не захоче вказати конкретних дій, які він готовий вчинити з метою сприяння стороні обвинувачення в розкритті та розслідуванні злочину, викритті та кримінальному переслідуванні інших співучасників злочину, розшуку майна, отриманого в результаті злочину. Також не може бути укладена угода, якщо сприяння підозрюваного слідству полягало лише у повідомленні відомостей про його власну участь у злочинній діяльності. Однак, якщо особа згодна повідомити про вчинення нею інших кримінальних правопорушень, така домовленість може бути предметом угоди про визнання винуватості [88, с.

337].

Аналіз судової практики дозволяє дійти висновку, що інколи у тексті угоди прокурори виходять за межі закону, покладаючи на винну особу, наприклад, обов'язок повністю відшкодувати державі витрати на залучення експертів для проведення експертизи, який має бути виконано до встановленої в угоді дати. Так, під час досудового розслідування у кримінальному провадженні стосовно А. за ч. 2 ст. 263 КК 21 березня 2013 року між прокурором прокуратури м. Краснодона та обвинуваченим було укладено угоду, в одному із пунктів якої зазначалося, що обвинувачений зобов'язувався у строк до 1 травня 2013 року повністю відшкодувати витрати за проведення криміналістичної експертизи холодної зброї в розмірі 293,40 гривень. Краснодонський міськрайонний суд, визнавши угоду такою, що відповідає вимогам закону (незважаючи на те, що такі витрати не можуть бути предметом домовленостей сторін), вироком від 21 березня 2013 року затвердив її [113, с. 40].

Чи не найважливішою частиною угоди є визначення покарання, яке буде призначене судом у разі затвердження угоди і постановлення вироку, однак при узгодженні покарання прокурору обов'язково потрібно враховувати положення ст. 65-71 КК, а саме обставини, які пом'якшують покарання, обставини, які обтяжують покарання, призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, тощо.

О.В. Стратій зазначає, що предметом угоди про визнання винуватості є тільки умови реалізації, а не підстави кримінальної відповідальності, а також особливості призначення покарання, оскільки виключно тільки суд може встановлювати відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення. Не може бути предметом угоди про співпрацю зміна кваліфікації й обвинувачення в бік пом'якшення або зменшення обсягу обвинувачення. Вина за вчинене кримінальне правопорушення має бути встановлена тільки на підставі доказів, здобутих у ході кримінального судочинства [184, с. 196].

Щодо такого предмета угоди про визнання винуватості, як узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення та звільнення від його відбування з випробуванням, слід навести такий приклад. Вироком Шевченківського районного суду м. Києва від 15 листопада 2013 р. затверджено угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором та К., який обвинувачувався у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 367 КК України. Згідно з угодою сторони погодилися на призначення К. покарання у виді позбавлення волі строком на три роки з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих функцій та адміністративно-господарських обов'язків строком на два роки та звільнення його від основного та додаткового покарання на підставі Закону України «Про амністію у 2011 році». Разом з тим, вирішення питання про звільнення від покарання відповідно до змісту ст.ст. 471, 472 КПК не може бути предметом домовленості сторін за угодою про примирення чи про визнання винуватості, крім випадку звільнення від відбування покарання з випробуванням (справа № 761/25741/13-к) [209].

Наприкінці тексту угоди зазвичай зазначається дата та місце її укладення, потім угода про визнання винуватості підписується сторонами – прокурором та підозрюваним (обвинуваченим).

Дискусійним, однак важливим практичним питання є питання щодо кількості екземплярів (примірників) угоди про визнання винуватості. Тут практика йде різними шляхами. Опитування працівників прокуратури дало змогу встановити, що у деяких випадках угода укладається в двох чи навіть трьох екземплярах – один направляється до суду разом з обвинувальним актом і по одному залишаються сторонам угоди – прокурору та обвинуваченому. Проте, як зазначають дослідники цього питання, поширеною є практика, складання угоди в одному примірнику, коли сторонам угоди надаються лише її копії [201, с. 140]. На нашу думку, перший варіант є більш логічним і існує необхідність закріпити дане положення у КПК.

Відповідно до ч. 2 ст. 469 КПК України угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого. При цьому прокурор, який бажає укласти таку угоду, може самостійно прийняти відповідне рішення, але має узгодити його з керівником прокуратури. Що ж до підозрюваного, то він може ініціювати таке звернення, лише звернувшись до прокурора усно або письмово. Таке рішення підозрюваний (обвинувачений) може прийняти або самостійно, або, порадившись з адвокатом-захисником, членами сім'ї або близькими родичами і навіть членами трудового колективу за місцем роботи.

Закон не містить відповіді на питання, чи може бути учасником угоди про визнання винуватості неповнолітня особа. Враховуючи особливості його правового статусу, до вирішення цих питань доцільно залучати батьків та інших законних представників, також служб охорони дітей та уповноваженого підрозділів органу Національної поліції. Це дозволило б врахувати всі особливості вирішення цих питань щодо неповнолітніх.

Важливим є те, що після складення прокурором проекту угоди про визнання винуватості до того, як її підпише інша сторона (підозрюваний, обвинувачений), текст цієї угоди необхідно попередньо узгоджувати з керівником органу прокуратури. На це, та на необхідність доручення копії угоди з його відміткою до наглядового провадження звернено увагу у п. 19.1 Наказу Генеральної прокуратури України від 19 грудня 2012 року № 4гн «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» [148]. На нашу думку, це положення слід закріпити безпосередньо у КПК України.

Проте, при цьому залишається відкритим питання щодо права керівника органу прокуратури відмовити підпорядкованому прокуророві у погодженні, тобто йдеться про заборону у зазначеному процесуальному рішенні. Очевидно, погодження не мало б сенсу, якби керівник органу прокуратури не міг приймати рішення по суті, а був зобов'язаний за будь-яких обставин накласти резолюцію «Згоден». Проте, необхідно передбачити, що у разі відмови він

зобов'язаний навести аргументи такого рішення. Очевидно, він також має право внести певні корективи у рішення підпорядкованого прокурора.

Угода вважається укладеною з моменту, коли її скріплено підписами обох сторін. Після цього розпочинається наступний етап діяльності прокурора у кримінальному провадженні на підставі угоди про визнання винуватості, який починається з направлення угоди на розгляд суду. Відповідно до ч. 1 ст. 474 КПК України закон встановлює необхідність негайного надіслання обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до суду, однак тут виникають різні складнощі. Як зазначають науковці, «невідкладно» є оціночним поняттям, і тому прокурорами тлумачиться по-різному. Тому доцільніше було би закріпити певний термін, у який прокурор зобов'язаний направити обвинувальний акт до суду. Вважаємо, що строку 48 годин для цього цілком достатньо.

Після направлення обвинувального акта до суду разом із текстом підписаної сторонами угоди про визнання винуватості прокурор готується до підготовчого судового провадження.

4.2. Участь прокурора в укладенні угод про визнання винуватості в підготовчому судовому провадженні

За даними статистики, зокрема, із Звітів про роботу прокурорів за 2015 [45], 2016 [46] роки і 6 місяців 2017 р. [47]., переважна більшість угод про визнання винуватості затверджується судом на підготовчому судовому провадженні. Так, наприклад, у 2016 р. було ухвалено 6566 вироків на підставі угод про визнання винуватості на підготовчому судовому засіданні і 904 у процесі судового розгляду, що складає відповідно 87,9% та 12,1% від загальної кількості затверджених судом угод про визнання винуватості. За 6 місяців 2017 р. усього було ухвалено 4550 вироків на підставі угод про визнання

винуватості, із них 4090 (89,9%) – на підготовчому судовому засіданні, 460 (10,1%) – у процесі судового розгляду .

Ці дані дозволяють зробити висновок, що близько 90% угод про визнання винуватості затверджуються на стадії підготовчого судового провадження.

Підготовче судове провадження є однією із стадій кримінального процесу. Хоча у сучасній науковій літературі йому приділяється багато уваги науковців, проте саме участь прокурора в цій стадії при укладенні угод про визнання винуватості детально не досліджена. Однак, саме в підготовчому судовому провадженні суд може прийняти рішення про затвердження цієї угоди.

Відповідно до ст. 314 КПК, суд, після отримання обвинувального акта не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, на яке викликає усіх учасників судового провадження. В Узагальненні практики здійснення судами міста Києва судового провадження на підставі угод за друге півріччя 2013 року – перший квартал 2014 р., що було здійснено Апеляційним судом м. Києва звертається увага, що наявні випадки, коли судді, отримавши обвинувальний акт з угодою про примирення чи про визнання винуватості, призначають підготовче судове засідання без постановлення про це ухвали. Так, без постановлення ухвали про призначення підготовчого судового засідання його проведено Печерським районним судом м. Києва 7 листопада 2013 р. за обвинувальним актом щодо П. у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 309 КК України, з підписаною сторонами угодою про визнання винуватості (справа № 757/24247/13-к) [209].

Відповідно до ст. 134 КПК суд здійснює судовий виклик лише тих учасників кримінального провадження, участь яких у судовому провадженні є обов'язковою. Як підкреслено у Листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 03.10.2012 р., повідомлення учасників кримінального провадження згідно ч. 2 ст. 111 КПК здійснюється також у випадку, якщо участь цих осіб у процесуальних діях не є обов'язковою.

Також слід зазначити, що в повідомленні, крім іншого, має міститись вказівка про обов'язковість їх участі в проведенні процесуальної дії чи прийнятті рішення [149].

Законодавець визначив перелік учасників судового провадження у п. 26 ч.1 ст. 3 КПК. Так, учасники судового провадження – сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, а також інші особи, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених цим Кодексом, здійснюється судове провадження.

Як зазначив П.М. Каркач, особливістю розгляду угоди у підготовчому судовому засіданні є те, що таке провадження проводиться за обов'язковою участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження, відсутність яких не є перешкодою для розгляду (ч.2 ст. 474 КПК) [54, с. 52]. Статтею 52 КПК визначено перелік випадків, коли участь захисника у підготовчому судовому засіданні є обов'язковою. Більшість із цих випадків може мати місце і за наявності угоди про визнання винуватості, зокрема, обвинувачений є неповнолітнім, злочин, в якому обвинувачується особа, є особливо тяжким, тощо. До того ж, на нашу думку, участь захисника буде забезпечувати виконання принципів рівності і змагальності у кримінальному судочинстві, на дотриманні яких постійно наголошують європейські експерти.

Отже, уявляється, якщо у підготовчому судовому засіданні розглядається угода про визнання винуватості, то обов'язковою є участь прокурора, підозрюваного (обвинуваченого), його захисника та інших учасників судового провадження. Відповідно до положень ч. 2 ст. 474 КПК у разі неприбуття в судове засідання однієї із сторін угоди, головуючий має відкласти судове засідання, призначивши іншу дату нового судового засідання та вжити заходів для забезпечення прибуття цих осіб і ні в якому разі не розглядати угоду за відсутності її учасників.

Усі питання, пов'язані з проведенням підготовчого провадження, залежно від особливостей порядку судового провадження згідно зі ст. 31 КПК вирішуються суддею одноособово або відповідно до частин 2, 3, 9 цієї ж статті колегіально (за винятком кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру – судовий розгляд клопотання про застосування таких заходів згідно зі ст. 512 КПК здійснюється суддею лише одноособово). Визначення судді (колегії суддів) відповідно до ст. 35 КПК здійснюється автоматизованою системою документообігу суду під час реєстрації відповідних матеріалів кримінального провадження з обов'язковим урахуванням положень статей 75, 76 КПК (обставин, що виключають участь судді у кримінальному провадженні) [149].

Неприбуття для участі у підготовчому судовому засіданні учасників судового провадження (крім прокурора, за винятком випадків, коли кримінальне провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення в порядку ч. 4 ст. 26 КПК), які належним чином повідомлені про дату, час і місце проведення такого засідання (при цьому суд повинен переконатися, що таке повідомлення мало місце), не перешкоджає його проведенню, крім певних визначених законом випадків. Так, якщо обвинувальний акт надійшов до суду з підписаною між сторонами угодою, а участь сторін такої угоди відповідно до ч. 2 ст. 474 КПК є обов'язковою, то відкладення судового засідання також є обов'язковим.

Секретар судового засідання обов'язково повідомляє про здійснення повного фіксування судового провадження, а також про умови його фіксування. Під повним фіксуванням судового провадження слід розуміти фіксування його за допомогою звукозаписувального технічного засобу (ч. 5 ст. 27 КПК). Проте у разі неприбуття учасників судового провадження, як це передбачено ч. 4 ст. 107 КПК, фіксування кримінального провадження за допомогою технічних засобів не здійснюється, що не позбавляє секретаря судового засідання обов'язку вести журнал судового засідання [149].

Можна виокремити певну специфіку організації діяльності прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості на цій стадії кримінального судочинства, що містить у собі підготовку прокурора до судового засідання із вивченням і систематизацією матеріалів досудового розслідування, обов'язок прокурора роз'яснити обвинуваченому його право на укладення угоди, її механізм і наслідки, право прокурора звертатись до суду із клопотаннями, які стосуються справи та висловлювати правову позицію щодо можливості чи неможливості затвердження угоди про визнання винуватості на цій стадії.

Хоча підготовче судове засідання зазвичай триває недовго порівняно із судовим розглядом, проте підготовка прокурора до підготовчого судового засідання є важливим процесом. П.М. Каркач зазначає, що, до підготовчого слухання справи прокурор повинен: а) вивчити і законспектувати матеріали справи з аналізом доказів; б) скласти план доповіді й обґрунтувати свої позиції з тих питань, які з'ясовує суд; в) ознайомитися з матеріалами: документами, скаргами, клопотаннями, які надійшли безпосередньо до суду після направлення справи прокурором; г) відпрацювати позицію інших учасників процесу, їх можливих клопотань, враховуючи, що ухвала судді про призначення справи до розгляду оскарженню не підлягає, за винятком повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Тому при підготовчому розгляді справи інформація прокурора щодо можливості призначення справи до розгляду і його думка щодо клопотань інших учасників процесу повинні бути об'єктивними, ґрунтуватися на матеріалах справи та нормах закону» [54, с. 61-62].

Підготовка прокурора до першого судового засідання, як вже відмічалось, передбачає вивчення і конспектування ним матеріалів досудового розслідування в цілому та доказової бази зокрема, незважаючи на те, що співробітник прокуратури, виконуючи функції процесуального керівника, має бути на належному рівні ознайомлений з матеріалами провадження. Швидкість та продуктивність підготовки до судового засідання у значній мірі визначається

способом систематизації матеріалів та формою їх подачі слідчим прокурору [73, с. 79].

Найчастіше угоди про визнання винуватості мають місце щодо злочинів невеликої та середньої тяжкості. Так, вироком Святошинського районного суду м. Києва, під час розгляду у відкритому підготовчому судовому засіданні кримінального провадження, внесеного до ЄРДР за №12017100080005534, було затверджено угоду про визнання винуватості між прокурором та громадянкою України, яка обвинувачувалась у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 199; ч. 2 ст. 199 КК України. Вироком суду було затверджено угоду про визнання винуватості та призначене узгоджене сторонами покарання: за ч. 1 ст. 199 КК України - у виді 3 (трьох) років позбавлення волі; за ч. 2 ст. 199 КК України - у виді 5 (п'яти) років позбавлення волі. На підставі ст. 70 КК України, судом було визначене остаточне покарання шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим у виді 5 (п'яти) років позбавлення волі. Крім того, судом було застосовано ст.75 КК України та звільнено засуджену особу від відбування основного покарання з випробуванням, при цьому суд встановив іспитовий строк 3 (три) роки, згідно зі ст.77 КК України а також вирішив конфіскацію майна не застосувати [14].

У практиці мають місце порушення порядку розгляду у підготовчих засіданнях угод про визнання винуватості.

Як вбачається з матеріалів практики, у деяких випадках в наявності порушення закону із цього питання. Так, вироком Дарницького районного суду м. Києва від 15 листопада 2013 р. було затверджено угоду про визнання винуватості між прокурором та Ц., який обвинувачувався у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 358; ч. 4 ст. 358 КК України. У наявному у матеріалах провадження журналі судового засідання зазначено про здійснення технічної фіксації підготовчого судового засідання, проте фонограма перебігу підготовчого судового засідання на приєднаному до справи носії інформації відсутня (справа №753/17921/13-к). Про відсутність фонограм перебігу підготовчого судового засідання на носіях інформації

зазначалось у цьому узагальненні і раніше. Таких порушень допущено Дніпровським районним судом м. Києва (справа №755/28224/13-к), Дарницьким районним судом м. Києва (справа №753/13154/13-к) [209].

Головуючий має оголосити склад суду, прізвище запасного судді (у разі його призначення), прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представника, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання. Судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь у підготовчому провадженні, пам'ятку про їхні права та обов'язки, передбачені КПК. Після ознайомлення обвинуваченого та інших осіб, які беруть участь у підготовчому провадженні, з пам'яткою головуєчий з'ясовує, чи ознайомились вони зі змістом пам'ятки, чи зрозумілі їм їхні права та обов'язки, у разі необхідності додатково роз'яснює їх. Крім того, головуєчий роз'яснює учасникам підготовчого провадження право відводу і зясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід [149]. Питання про відвід вирішується судом згідно зі ст. ст. 75 – 81 КПК.

Після виконання зазначених вище дій суд з'ясовує думку учасників судового провадження щодо можливості призначення судового розгляду та вирішує клопотання, заявлені ними. Першим думку щодо такої можливості та наявності/відсутності підстав для прийняття рішення, передбаченого ч. 3 ст. 314 КПК та ч. 2 ст. 315 КПК, висловлює прокурор, а потім – захисник та інші учасники судового провадження.

Прокуророві важливо слідкувати за дотриманням усіх необхідних елементів процедури проведення підготовчого судового засідання. Слід наголосити, що прокурор, будучи певним гарантом дотримання прав і свобод людини і громадянина, повинен також приділяти цьому увагу, щоб жодні порушення встановленої процедури не мали місця, оскільки він зацікавлений у затвердженні тексту угоди про визнання винуватості судом на цій стадії, виходячи з мотивів процесуальної економії.

Спрощення порядку вирішення зазначених питань з боку суду не може залишатися без уваги прокурора, який із цього приводу має висловлювати заперечення, що підлягають занесенню до протоколу судового засідання.

Керуючись положеннями ч. 4 ст. 474 КПК, суддя обов'язково перед ухваленням рішення про затвердження угоди про визнання винуватості під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи цілком він розуміє:

1) що він має право на повний судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожен обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а також має такі права:

мовчати, і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення;

мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно;

допитувати під час судового розгляду свідків обвинувачення, заявляти клопотання про виклик свідків і подавати докази, що свідчать на його користь;

2) наслідки укладення та затвердження угод, передбачені ст. 473 КПК;

3) характер кожного обвинувачення, щодо якого він визнає себе винуватим;

4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди судом.

Щодо виду та розміру покарання, то інколи у тексті угод про визнання винуватості прокурори допускаються помилок із цих питань, а суди, не перевіrivши відповідність указаного в угоді покарання нормам закону, затверджують цю угоду. Наприклад, вироком Дарницького районного суду м. Києва від 11 вересня 2013 р. затверджено угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором та К., який обвинувачувався у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 396 КК України, з призначенням К. узгодженого покарання за цим законом у вигляді позбавлення волі строком на 2 місяці. Тобто, не перевіrivши належним чином угоду на

відповідність діючому законодавству, суд призначив К. покарання у виді позбавлення волі, визначивши його строк, який суперечить вимогам ч. 2 ст. 63 КК України (справа №753/14973/13-к). Інший випадок - вироком Шевченківського районного суду м. Києва від 21 жовтня 2013 року затверджено угоди про визнання винуватості, укладені між прокурором та Я., який обвинувачувався у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 14, ч. 2 ст. 200 КК України, та між прокурором та С., який обвинувачувався у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 200; ч. 1 ст. 14, ч. 2 ст. 200 КК України. Як вбачається з угоди, її сторонами було узгоджено призначення кожному з обвинувачених покарання за ч. 1 ст. 14, ч. 2 ст. 200 КК України у виді штрафу в розмірі 2500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Разом з тим, санкцією ч. 2 ст. 200 КК України передбачено покарання у виді штрафу в розмірі від п'яти до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Таким чином, призначене судом обвинуваченим покарання за своїм розміром є меншим, ніж передбачене ч. 2 ст. 200 КК України. При цьому посилання на призначення покарання із застосуванням ст. 69 КК України як в угоді про визнання винуватості, так і у вирокі суду відсутні. Оскільки наявність таких порушень не є підставою для оскарження цього судового рішення, тому ухвалою судді Апеляційного суду м. Києва від 5 грудня 2013 р. у відкритті апеляційного провадження за апеляційними скаргами прокурорів на цей вирок суду відмовлено (справа № 761/19138/13-к) [209].

Законодавцем цілком передбачливо встановлено, що суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витребувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати у судові засідання осіб та опитувати

їх, уточнювати у разі потреби деталі укладення угоди про визнання винуватості [201, с. 78].

Втім, видається, вирішальне значення для затвердження угоди про визнання винуватості, мають пояснення, які надав обвинувачений у підготовчому судовому засіданні, якщо це відповідає його інтересам.

Для перевірки добровільності та усвідомленості обвинуваченим укладення угоди суд зобов'язаний з'ясувати в обвинуваченого, чи розуміє він, що кримінальне провадження щодо нього може бути розглянуто у судовому засіданні, де обвинувачений буде мати весь обсяг прав, зокрема, допитувати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подавати клопотання про виклик свідків і подавати докази, що свідчать на його користь. Суддя зобов'язаний провести детальне обговорення з обвинуваченим, щоб переконатися у тому, що визнання вини є добровільним і воно зроблено з розумінням того, що обвинувачений відмовляється від своїх прав. Під час цього обговорення, суддя повинен переконатися, що обвинувачений розуміє суть угоди, що укладається, і що, укладаючи таку угоду, він відмовляється від частини своїх процесуальних прав, включаючи право на судовий розгляд, під час якого прокурор був би зобов'язаний довести кожен обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують. Суддя запитує, чи було в обвинуваченого достатньо часу, щоб ознайомитися з угодою про визнання вини. Якщо на будь-яке із цих питань дається відповідь «ні», суддя відмовляє у затвердженні угоди про визнання вини. Суд роз'яснює особі: наслідки укладення угоди про визнання вини та обмеження прав, які з цього для неї випливають; характер обвинувачення, яке викладене в угоді і щодо якого особа визнає свою вину; конкретну міру покарання, передбачену за кримінальне правопорушення, яка погоджена сторонами, а також додаткові заходи, які будуть покладені на особу згідно з вироком суду (наприклад, згідно зі ст. ст. 76,77 КК) [88, с. 342].

Отже, перевірка добровільності укладення угоди про визнання винуватості – це не право, а обов'язок суду.

Проте для того, щоб встановити безумовно добровільний характер

укладення угоди про визнання винуватості, суд повинен перевірити справжність будь-якої відмови обвинуваченого від права шляхом його виклику з метою одержати підтвердження в письмовому вигляді. Окрім того, було би доцільно вимагати від суду спеціально з'ясувати, чи мав місце будь-який тиск на підозрюваного або обвинуваченого з метою змусити його відмовитися від скарги на співробітників правоохоронних органів в обмін на обіцянку припинити його переслідувати. Для перевірки добровільності укладення угоди суд наділений широким колом повноважень. Варто зауважити, що якщо розгляд угоди відбувається під час підготовчого засідання, то суд повинен вжити заходів до витребування документів, поданих сторонами в ході досудового розслідування до моменту призначення справи до підготовчого судового засідання [87, с. 343].

Після здійснення цих дій, у підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти одне із таких рішень:

- 1) затвердити угоду про визнання винуватості, або
- 2) відмовити у затвердженні угоди у разі встановлення підстав, передбачених ч. 7 ст. 474 КПК, та: повернути кримінальне провадження прокуророві, якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, для його продовження у порядку, передбаченому розділом III КПК; або продовжити судовий розгляд у загальному порядку, якщо угоду було укладено під час його здійснення; або призначити судовий розгляд для проведення судового провадження в загальному порядку, якщо до суду надійшов обвинувальний акт, а угоду було укладено під час підготовчого провадження, а також у випадку подання прокурором відповідного клопотання, пов'язаного з відсутністю необхідності продовження досудового розслідування внаслідок його фактичного закінчення. При цьому, зокрема в останньому випадку, слід неухильно дотримуватися вимог закону щодо відкриття сторонами кримінального провадження одне одній додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду [150].

Слід враховувати, що суд не має права безмотивовано відмовити у затвердженні угоди про визнання винуватості. Це можливо тільки за наявності встановлених законом підств. Так, першою підставою є суперечність умов угод вимогам КПК та/або закону. Така підстава наявна у випадку, якщо: угода укладена у провадженні щодо тих видів злочинів, які не передбачають можливості укладення таких угод; у провадженні бере участь потерпілий (крім випадку укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, а також у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, за умови надання усіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди); фактичні обставини вчиненого правопорушення не відповідають кваліфікації кримінального правопорушення. Умови угоди визнаються такими, що не відповідають інтересам суспільства, у випадку якщо: ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження не відповідає тому пом'якшенню покарання, яке просить застосувати прокурор; був відсутній суспільний інтерес у забезпеченні швидшого досудового розслідування; підозрюваним насправді не вчинялося жодних дій, спрямованих на сприяння кримінальному провадженню. У випадку укладення угоди підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим внаслідок застосування насильства, примусу, погроз або обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді, суд відмовляє у затвердженні угоди.

Така підстава, як очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань, застосовується у разі відсутності в обвинуваченого постійного місця роботи, джерела доходів, майна або інших засобів для відшкодування заподіяної шкоди потерпілому. Щодо угод про визнання винуватості така підстава може застосовуватися у випадку, коли

підозрюваний (обвинувачений) не може вчинити жодних дій щодо сприяння у розкритті злочину або повідомлення про осіб, які вчинили злочин. Фактичні підстави для визнання винуватості відсутні у випадку, коли зі сторони підозрюваного (обвинуваченого) мала місце самообмова або є наявним таке, що не піддається сумніву, алібі. У разі, якщо на досудовому розслідуванні було зібрано недостатньо доказів для розгляду кримінального провадження у судовому засіданні, суддя ухвалою про відмову у затвердженні угоди одночасно повертає матеріали прокурору для продовження досудового розслідування [88].

Роль прокурора у підготовчому судовому засіданні має певний прояв також у прийнятті судом рішень на цій стадії. Чинне кримінальне процесуальне законодавство доволі чітко визначило перелік рішень, які вправі прийняти суд на стадії підготовчого провадження. Так, відповідно до ч. 3 ст. 314 КПК України у підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти такі рішення: 1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування; 2) закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 4 – 8 частини першої або частиною другою статті 284 КПК; 3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК; 4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру або примусових заходів виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження; 5) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру або примусових заходів виховного характеру.

На існуючу проблему, яка впливає на затвердження чи незатвердження угоди про визнання винуватості судом у підготовчому судовому засіданні вказує Є.В Повзик : вирішуючи питання щодо угоди на стадії підготовчого

провадження суд офіційно має можливість ознайомитися лише з текстом угоди, обвинувального акту та додатків до нього (інші ж матеріали на даній стадії провадження суду недоступні). З іншого боку, закон зобов'язує суд відмовити в затвердженні угоди, у випадку, якщо відсутні фактичні підстави для визнання винуватості особи (п. 6 ч. 7 ст. 474 КПК України). Відтак, виникає цілком логічне запитання: як може суд на стадії підготовчого провадження перевірити наявність підстав для визнання винуватості особи, не маючи можливості ознайомитися з матеріалами зібраними під час досудового розслідування? ... Подібна законодавча конструкція, будучи недосконалою, змушує суддів на практиці дещо відступати від процедури, передбаченої КПК, й ознайомлюватися з матеріалами, зібраними органами досудового розслідування, перш ніж прийняти рішення про затвердження угоди (як доводить узагальнення практики у 13% випадків судді витребовують матеріали проваджень, за результатами яких до суду направлено обвинувальний акт з угодою [131, с. 286]).

На наступний недолік правового регулювання участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості на стадії підготовчого судового засідання вказують В.В. Колодчин та А.Р. Туманянц. Вони підкреслюють, що за змістом ч. 7 ст. 469, ч. 1 ст. 474 КПК досягнення домовленості щодо угоди між підозрюваним і потерпілим на стадії досудового розслідування не ставиться в залежність від позиції слідчого і прокурора щодо можливості її затвердження. У такому випадку обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається на розгляд суду. При цьому, «не можна виключати ситуацію, що підозрюваний та потерпілий укладуть угоду, яка не відповідає чинному законодавству (наприклад, угоду про примирення у провадженні щодо тяжкого злочину, який не входить до числа проваджень приватного обвинувачення), або угоду, умови якої очевидно порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб. ... Прокурор у даній ситуації не виконує роль «процесуального фільтра», тобто не повинен при укладенні угоди оцінювати її законність, а має скласти

обвинувальний акт і передати угоду до суду для того, щоб останній прийняв рішення про відмову у затвердженні угоди і повернення провадження для завершення розслідування у звичайному режимі». Тож, якщо складеться вищеописана ситуація, діяльність прокурора на стадії підготовчого провадження має звестися до аналізу укладеної угоди, доведення перед судом її незаконності, висловлення позиції щодо необхідності відмовити у затвердженні даної угоди та повернути обвинувальний акт прокурору для закінчення розслідування в звичайному режимі [73, с. 89-90].

На нашу думку, затвердження угоди судом саме на стадії підготовчого судового провадження дозволяє реалізувати основну мету цього процесуального інституту – заощадження процесуального часу та коштів, а також зменшення навантаження на працівників прокуратури, правоохоронних органів та суду.

4.3. Участь прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у процесі судового розгляду

Досліджуючи роль прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у процесі судового розгляду, слід звернути увагу на його повноваження на цьому етапі, а також вплив його дій на рішення суду – затвердження чи незатвердження такої угоди.

Судовий розгляд – це центральна стадія кримінального процесу, в якій суд першої інстанції за активної участі сторін обвинувачення і захисту на підставі повного, всебічного й об'єктивного дослідження обставин кримінального провадження вирішує питання про винуватість обвинуваченого і його покарання [87, с. 451].

Особливістю судового розгляду, в якому наявна підписана сторонами угода про визнання винуватості, є те, що на початку судового засідання прокурор оголошує короткого викладу обвинувального акта (якщо учасники судового

провадження не заявили клопотання про оголошення обвинувального акта в повному обсязі).

На важливий момент, який має вплив на укладення угоди про визнання винуватості у судовому засіданні, звернули увагу В.В. Колодчий та А.Р. Туманянц. Науковці виділяють певні недосконалості процесуальних гарантій реалізації права на укладення угоди, що має місце на стадії судового розгляду. Так, відповідно до ст. 345 КПК України на початку судового розгляду учасникам повідомляються їх права. Це повідомлення здійснюється незалежно від того, приймала (відтак, вже ознайомлювалася зі своїми процесуальними правами) чи не приймала участь особа на стадії досудового розслідування у здійсненні кримінального провадження. Отже, пам'ятки про права, які вручаються відповідно до ст. 345 КПК України потерпілому і обвинуваченому, мають містити вказівку на право для потерпілого на укладення угоди про примирення, для обвинуваченого – угоди на примирення, угоди про визнання винуватості. При цьому, необхідно звернути увагу на те, що з метою уніфікації процесуальної документації та забезпечення одноманітного застосування закону на відомчому рівні розроблюються типові форми процесуальних документів. Однак відповідні бланки процесуальних документів, зокрема, пам'яток, у низці випадків складаються без урахування особливостей диференційованих проваджень. Пам'ятаючи про це, правоохоронні органи та суди мають зважено підходити до використання типових форм окремих документів, у разі необхідності вносячи зміни до них, з огляду на особливості окремих проваджень. Так, наприклад, відсутність у пам'ятці про процесуальні права обвинуваченого у провадженні за обвинуваченням особи у вчинення злочину середньої тяжкості, у результаті якого шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам вказівки на наявність в останнього права на укладення угоди про визнання винуватості має розглядатися як порушення права цього суб'єкта бути поінформованим про свої права. І навпаки, інформування особи про наявність у неї такого права за його відсутності (наприклад, у разі вчинення особливо тяжкого злочину чи

у провадженні про вчинення злочину, шкода від якого завдана конкретній фізичній чи юридичній особі, яка набула статусу потерпілого є процесуально не виправданим, оскільки вводить в оману суб'єкта щодо реального обсягу прав, які можуть бути ним реалізованими [73, с. 175-176].

Погоджуємось із твердженням Є.В. Повзика, що під час судового розгляду угоди про визнання винуватості прокурор повинен сприяти суду у встановленні усіх передбачених ст. 474 КПК України обставин, які створюють передумови для затвердження угоди, а також переконати суд у відсутності обставин, що перешкоджають затвердженню угоди відповідно до ч. 7 ст. 474 КПК України. При цьому саме у прокурора наявні найширші і навіть виключні можливості у цій сфері, оскільки, як слушно звертають увагу дослідники, перевіряючи угоду у підготовчому судовому провадженні, суд, за загальним правилом, не має перед собою матеріалів кримінального провадження, адже йому у цій стадії кримінального процесу надаються лише обвинувальний акт, угода та реєстр матеріалів [131, с. 91].

Водночас, згідно із п. 1 ч. 3 ст. 314 КПК України, у підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти рішення, яким затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокуророві для продовження досудового розслідування. Отже, невиконання або неналежне виконання прокурором покладених на нього у цій сфері обов'язків тягне за собою відмову суду в затвердженні угоди. Так, за 2013 р. В Україні на 12 285 кримінальних проваджень з ухваленням вироку на підставі угоди про визнання винуватості мало місце 742 кримінальних провадження, повернутих прокурору при відмові в затвердженні угоди [43].

На жаль, інформації окремо щодо кількості повернених угод про визнання винуватості немає, але слушною є статистика щодо обох видів угод. Так, у 2016 р. прокурори брали участь у 15603 випадках розгляду справ судами першої інстанції, де мали місце угоди. Із них було повернено проваджень прокурору з відмовою у затвердженні угоди – 269 (що становить 1.7%). За 6 місяців 2017 року прокурори взяли участь у 8876 випадках розгляду справ

судами першої інстанції, де мали місце угоди, з яких повернено провадження прокурору з відмовою у затвердженні угоди – 113 (що становить близько 1.3%).

Більшість угод про визнання винуватості, які укладаються під час судового розгляду, затверджуються судом. Слід звернути увагу на те, що перед ухваленням рішення про затвердження угод суд повинен виконати вимоги, передбачені ч. ч. 4, 5, 6, 7 ст. 474 КПК України. Матеріали практики стверджують, що суди в основному виконують вимоги закону з цього питання.

Наприклад, Печерським районним судом м. Києва 11 липня 2013 року у підготовчому судовому засіданні було розглянуто угоду про визнання винуватості між прокурором та Н., який обвинувачувався у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 358; ч. 4 ст. 358 КК України. Угоду сторонами було досягнуто під час досудового розслідування, і вона надійшла до суду з обвинувальним актом. Як вбачається з журналу судового засідання та технічного носія інформації, на якому зафіксовано перебіг судового засідання, після ознайомлення осіб, які беруть участь у підготовчому провадженні, із пам'ятками про їхні права та обов'язки, передбачені КПК, та з'ясування питання, чи зрозумілі їм права та обов'язки, прокурором було оголошено короткий зміст обвинувального акта та угоду про визнання винуватості. Після цього головуючий роз'яснив обвинуваченому суть обвинувачення, з'ясував, чи зрозуміло обвинувачення, чи визнає він себе винним. З'ясувавши, що угоду про визнання винуватості сторонами було укладено добровільно, головуючий роз'яснив обвинуваченому положення ч. 4 ст. 474 КПК України, після чого, з'ясувавши, що ці положення та наслідки затвердження угоди зрозумілі, та обвинувачений зможе реально виконати взяті на себе відповідно до угоди зобов'язання, перевібивши угоду на відповідність вимогам КПК, заслухав прокурора та думку обвинуваченого щодо можливості затвердження угоди. Після виконання усіх передбачених законом дій, суд вийшов до нарадчої кімнати, після виходу з якої проголосив ухвалений вирок на підставі угоди (справа №757/14089/13-к) [209].

На практиці, хоча і порівняно нечасто, але трапляються випадки відмови суду у затвердженні угоди. Здебільшого це відбувається через те, що прокурор недбайливо поставився до дослідження матеріалів справи та укладення тексту угоди про визнання винуватості, не дотримувався законодавчих вимог при складенні процесуальних документів. На нашу думку, такі ситуації є недопустимими. Так, Іллічівським міським судом Одеської області відмовлено у затвердженні угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні за підозрою В. за ст. 395 КК України та у кримінальному провадженні за підозрою П. за ст. 395 КК України у зв'язку з відсутністю фактичних підстав для визнання винуватості [142].

До того ж, ситуація ускладнюється тим, що законом заборонено повторне укладення угоди про визнання винуватості у тому ж самому кримінальному провадженні.

Слід погодитись із Г.Є. Тюріним, що «фактично прокурор позбавлений будь-яких засобів впливу на рішення суду про відмову в затвердженні угоди, з яким він не згодний. На наш погляд, у цьому відношенні в чинному законодавстві наявна прогалина, яка потребує заповнення шляхом надання сторонам угоди права оскаржувати рішення суду про відмову в її затвердженні. Крім того, уявляється доцільним надання прокурору можливості самостійного вирішення питання про необхідність повернення матеріалів для продовження досудового розслідування чи продовження судового розгляду з огляду на наявність достатніх доказів для доказування винуватості особи» [201, с. 182].

Порядок розгляду судом угоди про визнання винуватості у процесі судового розгляду у суді першої інстанції є аналогічним до цієї процедури у підготовчому судовому провадженні, проте зі своїми особливостями. Так, якщо угоду було укладено на стадії судового провадження, то це тягне за собою зупинення процесуальних дій та перехід суду до розгляду змісту і умов угоди. Про зупинення процесуальних дій судом постановляється ухвала, в якій зазначається, ким було заявлене клопотання про укладення угоди, процесуальні дії, яких уже було проведено у судовому провадженні, дата і місце її винесення.

Суд обов'язково перевіряє угоду на відповідність вимог, але, зазначених у ст. 474 КПК. Після цього він або затверджує угоду про визнання винуватості, або відмовляє у затвердженні цієї угоди.

Важливим запитанням є те, до кого має звертатися обвинувачений з ініціативою про укладення угоди про визнання винуватості під час судового розгляду. Як зазначають науковці, процесуальної можливості звернення обвинуваченого під час судового розгляду з клопотанням безпосередньо до прокурора у КПК України не передбачено. Відповідно до ст. 350 КПК України клопотання учасників судового провадження розглядаються судом після того, як буде заслухана думка щодо них інших учасників судового провадження, про що постановляється ухвала. Обов'язок прокурора у триденний термін прийняти рішення за наслідками розгляду клопотання про виконання будь-яких процесуальних дій існує лише на стадії досудового розслідування (ст. 220 КПК України). Отже, *de iure*, у разі звернення під час судового розгляду обвинуваченого з ініціативою укладення угоди про визнання винуватості, прокурор не уповноважений розглядати відповідне клопотання. Таким чином, клопотання має бути адресовано не прокурору, а суду. Виходячи з того, що клопотання адресується суду, а стороною угоди про визнання винуватості виступає прокурор, логічно припустити, що обвинувачений має клопотати перед судом щоб останній зобов'язав прокурора розглянути пропозицію про укладення угоди [73, с.178-179].

Відповідно до ч. 3 ст. 474 КПК, якщо угоди досягнуто під час судового провадження, суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди. Із матеріалів судових проваджень на підставі угод вбачається, що суди дотримуються вказаних вимог закону. Так, ухвалою підготовчого судового засідання Шевченківського районного суду м. Києва від 22 жовтня 2013 р. призначено судовий розгляд кримінального провадження за обвинуваченням О. за ч. 2 ст. 367 КК України. Під час судового розгляду 14 листопада 2013 р. між прокурором та обвинуваченим О. було укладено угоду про визнання винуватості. Суд невідкладно зупинив проведення процесуальних

дій, перейшов до розгляду угоди та вироком від 15 листопада 2013 р. її затвердив (справа № 761/25250/13-к) [209].

Важливим є питання наслідків невиконання угоди про визнання винуватості. На жаль, трапляються випадки, коли засуджена особа не виконує передбачені угодою умови. Тому ст. 476 КПК передбачено можливість прокурора у разі невиконання угоди про визнання винуватості звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, може бути подано протягом установлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення.

Законом передбачено, що клопотання про скасування вироку, яким затверджено угоду, розглядається у судовому засіданні за участю сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для судового розгляду. Суд своєю ухвалою скасовує вирок, яким затверджено угоду, якщо особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що засуджений не виконав умови угоди. Наслідком скасування вироку є призначення судового розгляду в загальному порядку або направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угоду було ініційовано на стадії досудового розслідування.

Обов'язок доказування факту невиконання умов угоди покладається на особу, яка подала клопотання (у цьому випадку прокурора). Якщо суд визнає факт невиконання умов угоди, він скасовує своєю ухвалою вирок, яким затверджено угоду, та у цій же ухвалі, залежно від стадії, на якій було укладено угоду, приймає рішення про призначення судового розгляду або направлення матеріалів провадження прокурору для завершення досудового розслідування. Судовий розгляд після скасування вироку, постановленого на підставі угоди, відбувається в загальному порядку, а покарання призначається у межах санкції статті Особливої частини КК, якою встановлена відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення [88, с. 347].

Якщо сторона угоди (прокурор) не доведе факту невиконання умов угоди, суд постановляє ухвалу про відмову в скасуванні вироку. Ухвали, постановлені судом за результатами розгляду клопотання про скасування вироку, постановленого на підставі угоди, оскаржуються в апеляційному порядку, передбаченому гл. 31 КПК. У випадку, якщо стороною угоди про визнання винуватості (прокурором) буде доведено факт умисного невиконання вимог угоди іншою стороною (обвинуваченим), суд в ухвалі про скасування вироку, постановленого на підставі угоди ставить питання про притягнення обвинуваченого до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 389-1 КК [88, с. 347].

Суб'єктом кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про визнання винуватості та про примирення відповідно до ст. 389-1 КК є виключно засуджений. На нашу думку, розширення диспозиції даної статті і включення до кола суб'єктів даного злочину також прокурора та потерпілого, дозволить дотримуватись принципу рівності, який є одним з основоположних принципів судочинства.

Пленум ВССЦКС у своїй Постанові «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» акцентує увагу на тому, що суд, здійснюючи розгляд таких клопотань, має чітко відмежовувати невиконання угоди (ч. 1 ст. 476 КПК), яке тягне за собою скасування вироку, постановленого на підставі угоди, від умисного невиконання угоди (ч. 5 ст. 476 КПК), яке, окрім скасування вироку, є підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 389-1 КК. Невиконання угоди, передбачене ч. 1 ст. 476 КПК, має місце, коли особа, засуджена на її підставі, не ухиляється від її виконання, а не має (чи втрачає) реальну (фактичну, об'єктивну) можливість виконати взяті на себе зобов'язання. Тобто у цих випадках під час укладення угоди особа, засуджена на її підставі, або помилково вважала, що має реальну можливість виконати покладені на неї угодою і взяті на себе зобов'язання (наприклад, помилково вважала, що її родичі матеріально допоможуть їй відшкодувати спричинені збитки), або вже після укладення такої угоди

втратила можливість її виконати (наприклад, унаслідок стихійного лиха були знищені наявні в неї кошти, за рахунок яких вона мала намір усунути спричинену шкоду). Під умисним невиконанням угоди (ч. 5 ст. 476 КПК) слід розуміти випадки, коли особа, засуджена на її підставі, хоча і має реальну можливість виконати її умови (взяті на себе зобов'язання), але цілком свідомо (бажаючи цього, тобто діючи з прямим умислом) здійснює певні зусилля, спрямовані на ухилення від виконання цих зобов'язань (наприклад, приховує кошти, які повинна була перерахувати на користь потерпілого тощо). Саме в таких випадках особа має притягуватися до кримінальної відповідальності за ст. 389-1 КК [150].

Щодо доцільності укладення угоди про визнання винуватості під час судового розгляду існують різні наукові позиції. Щодо першої точки зору, то науковці стверджують, що укладення угоди про визнання винуватості на стадії судового розгляду не відповідає меті цього інституту – зменшення навантаження на працівників прокуратури та суду, економія процесуального часу. Більш доречною здається друга точка зору, що укладення угоди про визнання винуватості є доцільною і можливою на будь-якому етапі кримінального провадження до моменту виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

Досить дискусійним є питання можливості оскарження прокурорами вироків на підставі угод. Г.Є. Тюрін вважає необхідним перегляд законодавчих положень щодо можливості оскарження вироку суду про затвердження угоди про визнання винуватості. Зокрема, уявляється можливим надання вищестоящому прокуророві права оскаржувати вирок на підставі угоди про визнання винуватості у зв'язку з істотними порушенням вимог кримінального процесуального закону, а також неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність. На сьогодні ж єдиною дієвою підставою оскарження вироків на підставі угод про визнання винуватості є затвердження судом угоди у провадженні, в якому згідно з ч. 4 ст. 469 КПК України угода не може бути укладена. В основному це стосується укладення угод у

кримінальних провадженнях, в яких беруть участь потерпілі [201, с. 188]. Ця позиція є зрозумілою, проте уявляється, у випадку надання прокуророві більш широкого переліку підстав оскарження вироку на підставі угод про визнання винуватості, відбудеться певне обмеження прав іншої сторони, а саме засудженого та його захисника, представника щодо можливості такого оскарження.

Існують випадки успішного оскарження прокурорами угод про визнання винуватості, в укладенні яких вони брали участь. Так, вироком Оболонського районного суду м. Києва 12 березня 2014 р. затверджено угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором та Г., який обвинувачувався у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 185 КК України, та призначено йому узгоджене сторонами покарання у виді штрафу в розмірі 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 850 грн. На вказаний вирок до Апеляційного суду м. Києва надійшла апеляційна скарга прокурора, в якій він просив вирок скасувати з підстав порушення вимог ч. 4 ст. 469 КПК України. Ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 20 травня 2014 року вирок суду першої інстанції скасовано, а кримінальне провадження направлено до прокуратури Оболонського району м. Києва для здійснення досудового розслідування в загальному порядку. Приймаючи таке рішення, колегія суддів зазначила, що угода про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам, до яких кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 185 КК України, не відноситься, і укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, в якому бере участь потерпілий не допускається. Та ж обставина, що представник юридичної особи подав заяву про те, що не буде заявляти цивільний позов, та просив не визнавати ТОВ, інтереси якого він представляє, потерпілим, не відносить це кримінальне правопорушення до злочинів, внаслідок яких шкоди завдано лише державним чи суспільним інтересам (справа №11кп/796/484/2014) [209].

На нашу думку, необхідності у наданні прокурору можливості оскарження вироку на підставі угоди про визнання винуватості в усіх інших випадках немає. Адже в іншому разі це буде своєрідним механізмом для зловживання прокурором своїми правами. І неякісну підготовку прокурором проекту угоди про визнання винуватості, без дослідження усіх необхідних обставин справи і дотримання процесуальних вимог він зможе замінити оскарженням винесеного вироку. До того ж, це може бути приводом для маніпулювання обвинуваченим. Наприклад, прокурор погрожуючи зверненням з апеляційною скаргою до суду і подальшим скасуванням вироку на підставі угоди про визнання винуватості, що може потягнути призначення більш суворого покарання обвинуваченому, буде вимагати від нього неправомірну вигоду чи здійснення будь-яких інших дій, іноді навіть протизаконного характеру. Крім того, якщо тільки у прокурора буде можливість оскарження вироку суду, яким затверджена угода про визнання винуватості, а у обвинуваченого така можливість буде відсутня, тут можна казати про порушення принципу рівності перед законом і судом.

Правове регулювання участі прокурора в укладенні угод про визнання винуватості потребує удосконалення.

Важливим моментом є необхідність перевірки повноважень не тільки захисника обвинуваченого, а також і прокурора. Адже, якщо документальне підтвердження повноважень захисника суд витребовує завжди, однак, разом із тим, судді не завжди перевіряють повноваження прокурора при здійсненні проваджень на підставі угод, в тому числі і угод про визнання винуватості. Може скластися ситуація, коли прокурор прийде до зали судового засідання, не будучи процесуальним керівником у цьому кримінальному провадженні (не маючи відповідних документів та рішення керівника прокуратури з цього питання) і, зловживаючи своїми правами, укладе угоду про визнання винуватості, що не буде мати законної сили. Так, вироком Дніпровського районного суду м. Києва від 29 липня 2013 р. затверджено угоду про визнання винуватості між прокурором та А., який обвинувачувався у вчиненні

кримінальних правопорушень, передбачених ч. 5 ст. 27, ч. 1 ст. 358; ч. 4 ст. 358 КК України. Як вбачається з матеріалів провадження, обвинувальний акт у ньому затверджено прокурором П. Цим же прокурором укладено з обвинуваченим і угоду про визнання винуватості. При цьому рішення керівника відповідного органу прокуратури про визначення прокурора у цьому кримінальному провадженні в матеріалах відсутнє. Як вбачається з журналу судового засідання та вироку суду, участь у підготовчому судовому засіданні при вирішенні питання про затвердження угоди про визнання винуватості приймав прокурор Н. Проте, дані щодо повноважень прокурора Н. також в матеріалах провадження відсутні. Відсутні такі дані і в журналі судового засідання, а також на технічному носії інформації з фіксацією перебігу судового засідання, що приєднаний до матеріалів провадження (справа №755/17527/13-к) [209]. Тому перевірка повноважень прокурора судом є обов'язковою.

Аналізуючи повноваження захисника у процесі судового розгляду, вважаємо необхідним підкреслити, що йому слід надати можливість ініціювати процес переговорів для подальшого укладення між його підзахисним та прокурором угоди про визнання винуватості. Як відомо, законодавством передбачено, що ініціювати укладення даної угоди і розроблення тексту проекту угоди може як прокурор, так і підозрюваний, обвинувачений. Грамотний захисник може швидко та якісно скласти проект угоди, передбачивши певні умови як для свого підзахисного, так і для прокурора. В цьому випадку, прокурор має переваги в економії свого часу під час ведення довгих перемовин із підозрюваним чи обвинуваченим та звільняється від написання тексту проекту угоди про визнання винуватості. А якщо прокурор буде вважати, що в тексті угоди забагато переваг для підозрюваного, обвинуваченого чи вид та міра покарання буде не співрозмірна скоєному злочину, він завжди може запропонувати внести необхідні зміни до проекту угоди чи в іншому випадку, відмовитись від підписання такої угоди.

Як вже зазначалося, необхідно встановити на законодавчому рівні строк,

у який прокурор зобов'язаний направити підписану угоду про визнання винуватості до суду. На нашу думку, це термін 48 годин, адже такого строку достатньо, щоб прокурор встиг це зробити. Менший термін – 24 години здається замало, адже треба урахувувати навантаження на прокурора, вихідні і святкові дні, відрядження, наявність форс-мажорних обставин тощо.

Отже, пропонуємо у ч.1 статті 474 КПК слово «невідкладно» замінити на «у строк до 48 годин» і викласти цю частину статті у такій редакції:

1. Якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою у строк до 48 годин надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втраченими зі сплином часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди.

Також, на нашу думку, необхідно дозволити повторне звернення з угодою про визнання винуватості в одному кримінальному провадженні, у разі усунення або зміни обставин, визначених п.п. 1–3, 5 ч. 7 ст. 474 КПК України, які стали підставою для відмови в її затвердженні судом. Для цього викласти частину 8 статті 474 КПК у такій редакції:

8. Повторне звернення з угодою про визнання винуватості в одному кримінальному провадженні допускається у разі усунення або зміни обставин, визначених п.п. 1–3, 5 ч. 7 ст. 474 КПК України, які стали підставою для відмови в її затвердженні судом.

Необхідно підкреслити, що роль прокурора як учасника угоди про визнання винуватості не закінчується після винесення судом обвинувального вироку, яким затверджено угоду про визнання винуватості: на подальшому етапі прокурор здійснює контроль за виконанням цієї угоди.

Важливим є питання контролю прокурорами за виконанням угод про визнання винуватості. Доречною є пропозиція Р.В. Новака щодо того, що

належному прокурорському нагляду за виконанням засудженими обов'язків щодо виконання угоди про визнання винуватості сприятиме забезпечення прокурором ведення реєстру вироків, якими затверджувались угоди про визнання винуватості [122, с. 13].

Дискусійним є питання можливості звільнення частково або повністю від покарання особи, винної у вчиненні злочину. Відповідно до ч.1 ст.472 КПК в чинній редакції допускається звільнення від призначеного покарання з випробуванням. Зазначеною нормою передбачено часткове звільнення від цивільно-правової відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення. Очевидно, тут слід мати на увазі відшкодування збитків не безпосередньо державі, але й органам державної влади і структурам місцевого самоврядування. На наш погляд, при вирішенні цього питання потрібно враховувати форму вини: наявність умислу (ст. 24 КК України) або необережність: злочинна недбалість чи злочинна самовпевненість (ст.24 КК). При цьому ст. 472 КК передбачено можливість часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільно-правової відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення кримінального правопорушення. Таким чином, можливість повного звільнення від майнової відповідальності виключається. Очевидно, що у вирокі суду за результатами затвердженої угоди є можливість встановлення конкретних строків відшкодування. Зволікання з відшкодування завданих збитків у порівнянні зі строками, щозакріплені в угоді, може у подальшому вважатись підставою для скасування вироку, затвердженому в угоді.

Також альтернативою укладення і виконання угоди про визнання винуватості може бути застосування закону про кримінальну відповідальність у частині звільнення від кримінальної відповідальності або пом'якшення її щодо окремих осіб. Так, відповідно до ст. 45 КК України передбачено звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим розкаянням. Стаття 47 КПК передбачає можливість звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки, а ст. 48 – у зв'язку зі зміною обстановки.

Застосування цих та інших положень кримінального законодавства може бути цілком прийнятною альтернативою процедурі укладення угод про визнання винуватості.

Ідеальним варіантом для вирішення організаційних питань участі прокурора в укладенні та реалізації угод про визнання винуватості було би видання галузевого Наказу Генерального прокурора, присвяченого цьому питанню. Це дало би змогу покращити якість підготовки прокурорів до укладення даної угоди, усунуло б неоднакове застосування норм законодавства різними працівниками органів прокуратури, а також заповнило певні прогалини законодавства із цього питання.

Проведення методичних семінарів для прокурорів, на яких висвітлювалися би дискусійні питання участі прокурора в укладенні і реалізації угод про визнання винуватості, обговорювались помилки прокурорів, які призвели до відмови суду у затвердженні угод позитивно вплинуло би на якість роботи прокурорів у цій сфері і значно зменшило випадки відмови від затвердження угоди про визнання винуватості судом.

ВИСНОВКИ

Під час проведено дослідження було зроблено наступні висновки:

1. Доведено, що угоди про визнання винуватості є різновидом компромісних процедур у кримінальному процесі. Аналогічні процедури містяться в законодавстві багатьох країн – у США вони розглядаються як контракт, який може бути укладено після виконання спеціальної, встановленої законом процедури, як в письмовій, так і в усній формі; в Іспанії, Італії, Франції, – як «термінове доставлення до суду». Угоди у кримінальному провадженні, подібні до угод про визнання винуватості, наявні також у більшості країн пострадянського простору – Молдові, Росії, Грузії та ін. В українському законодавстві інститут угод про визнання винуватості запроваджено у 2012 р., але певні передумови для його застосування існували ще у КПК 1960 р. – з'явлення із зізнанням, щире каяття або об'єктивне сприяння розкриттю злочину тягнуло призначення більш м'якого покарання, ніж було передбачено законом або навіть звільнення від кримінальної відповідальності. Якщо підсудний визнавав себе винним під час судового слідства, справа розглядалась у спрощеному порядку. Чинне законодавство ще конкретніше вирішує ці питання.

2. Запропоновано таке визначення угоди про визнання винуватості – «домовленість між стороною обвинувачення в особі прокурора і стороною захисту: підозрюваного, обвинуваченого, їх представників, в якій погоджуються умови обвинувального вироку, що пом'якшують покарання у разі беззаперечного визнання винуватості відповідно до обвинувального акта».

Встановлено, що угоду про визнання винуватості можна розглядати як: 1) інститут кримінального процесу; 2) вид спрощеної форми кримінального провадження; 3) певний аналог цивільно-правових угод; 4) засіб розв'язання кримінальних конфліктів завдяки компромісу. Обґрунтовано, що ці підходи, як і законодавча назва угод про визнання винуватості, не повною мірою розкривають зміст цього правового інституту, з урахуванням того, що обидві сторони угоди мають як права, так і обов'язки, які кореспондують між собою.

Оскільки основним обов'язком підозрюваного або обвинуваченого при укладенні угоди про визнання винуватості є беззаперечне визнання своєї вини та співпраця зі слідством, а обов'язком прокурора є запропонування суду призначення меншої міри чи виду покарання із тих, яких передбачено санкцією відповідної статті КК України, запропоновано таку назву цієї угоди: «про визнання винуватості та пом'якшення відповідальності».

3. Основними рисами угоди про визнання винуватості є: двосторонність (укладення між прокурором, з одного боку, і підозрюваним (обвинуваченим), – з іншого); формулювання угоди відповідно до зазначених вимог і встановлений законом порядок укладення; добровільність; законність; доцільність; відповідність обставинам справи.

4. У широкому розумінні статус прокурора, як учасника угоди про визнання винуватості містить у собі такі елементи: 1) норми права, що регулюють даний аспект правового статусу прокурора; 2) його правосуб'єктність; 3) права; 4) обов'язки; 5) гарантії; 6) відповідальність. У вузькому розумінні зміст правового статусу прокурора містить у собі лише його права та обов'язки у відповідній ситуації.

5. Роль прокурора як учасника угоди про визнання винуватості і процесуального керівника має прояв у таких рішеннях і діях: 1) здійснюючи нагляд за розслідуванням та враховуючи міркування процесуальної економії, прокурор може бути ініціатором укладення угоди про визнання винуватості, що аж ніяк не применшує його статусу як державного обвинувача; 2) розглядає пропозиції інших учасників процесу, передусім, захисника, про укладення такої угоди; 3) може за потреби взяти участь у консультаціях з іншими учасниками процесу, передусім з обвинуваченим і його захисником, із приводу укладення угоди; 4) підписує угоду про визнання винуватості та направляє її для розгляду судом або відмовляється це робити через відсутність законних підстав і наявність перешкод; 5) бере участь у розгляді судом угоди про визнання винуватості та підтримує її або, за наявності перешкод, відмовляється від затвердження угоди; 6) у разі невиконання засудженим угоди про визнання

винуватості звертається відповідно до ст. 476 КПК до суду, який затвердив угоду, з клопотанням про скасування вироку; 7) у разі скасування вироку, повертає свої повноваження як процесуальний керівник при здійсненні нагляду за розслідуванням і підтриманням публічного обвинувачення у повному обсязі.

6. До укладення угоди про визнання винуватості прокурора спонукають різні мотиви. Під мотивом укладення угоди про визнання винуватості запропоновано розуміти основну мету, досягнення якої прагне прокурор у цьому випадку, а під мотивацією – сукупність і послідовність мотивів і причин, що спонукають і спрямовують прокурора до здійснення конкретних дій.

7. Принципами укладення угоди про визнання винуватості є: законність, неупередженість, гуманізм, добровільність, наявність об'єктивних доказів винуватості особи. Провідним принципом кримінального провадження, на якому базуються інші принципи, є верховенство права. У діяльності органів прокуратури верховенство права означає, що прокуратура не повинна застосовувати положення правового акта, у тому числі закону, якщо його застосування суперечить конституційним принципам права, або порушуватиме права та свободи людини і громадянина, та не повинна допускати тлумачення закону, яке несправедливо обмежувало би такі права і свободи.

Гарантією реалізації принципу верховенства права є закріплення у нормативних актах чітких правил і процедур діяльності прокуратури, а порушення вимог закону її працівниками тягне за собою відповідальність, передбачену законом, та відновлення порушених прав людини.

8. Виокремлено такі етапи процесу укладення угоди про визнання винуватості: ініціювання укладення угоди; обмірковування пропозиції (індивідуальне чи колективне) щодо можливості укладення та змісту проекту угоди, про визнання винуватості; складання проекту угоди, а за потреби – її коригування; підписання угоди про визнання винуватості; передача угоди на розгляд суду; розгляд угоди про визнання винуватості під час підготовчого судового засідання або в судовому провадженні; клопотання про скасування вироку на підставі угоди про визнання винуватості через невиконання умов

угоди; апеляційне оскарження вироку на підставі угоди про визнання винуватості; касаційне оскарження вироку після його перегляду судом апеляційної інстанції; виконання угоди про визнання винуватості.

9. Роль прокурора при укладенні угод про визнання винуватості на досудовій і судових стадіях кримінального провадження має свою специфіку, яка обумовлена його повноваженнями на кожній з цих стадій.

Переважає більшість угод про визнання винуватості (близько 90%) затверджується судом на підготовчому судовому засіданні. Це дозволяє реалізувати основну мету цього процесуального інституту – заощадження процесуального часу та коштів, а також зменшення навантаження на прокурорів, органи розслідування і суд.

10. Попереднє узгодження тексту угоди про визнання винуватості з керівником прокуратури не порушує принципу незалежності і процесуальної самостійності прокурора. Це сприяє запобіганню порушень законодавства при укладенні угод про визнання винуватості і потребує законодавчого закріплення.

11. Для удосконалення порядку участі прокурора при укладенні угод про визнання винуватості запропоновано:

1) у розділі VI КПК «Особливі порядки кримінального провадження» главу 35 «Кримінальне провадження на підставі угод» поділити на дві частини: «Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості та пом'якшення покарання» і «Кримінальне провадження на підставі угод про примирення між обвинуваченим і потерпілим». Це дозволить краще орієнтуватись у відповідних нормах законодавства й уникати помилок при їх тлумаченні і застосуванні;

2) доповнити статтю 3 КПК пунктом 27 такого змісту: «угода про визнання винуватості – це домовленість між стороною обвинувачення в особі прокурора і стороною захисту: підозрюваного, обвинуваченого, їх представників, в якій погоджуються умови обвинувального вироку, що пом'якшують покарання у разі беззаперечного визнання винуватості відповідно до обвинувального акта»;

3) доповнити частину 2 статті 36 КПК пунктом 6 такого змісту: «бере участь як процесуальний керівник в укладенні і контролі за виконанням угод про визнання винуватості»;

4) надати можливість захисникові ініціювати процес переговорів для подальшого укладення між його підзахисним та прокурором угоди про визнання винуватості та розроблення тексту проекту угоди, для цього викласти частину 2 статті 469 КПК у такій редакції: «Угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного (обвинуваченого) чи його захисника»;

5) визначити у КПК строк до 48 годин, в який прокурор зобов'язаний надіслати підписану угоду про визнання винуватості до суду. Для цього у частині 1 статті 474 КПК слово «невідкладно» замінити на словосполучення «у строк до 48 годин» і викласти цю частину статті у такій редакції: «Якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою у строк до 48 годин надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втраченими зі сплином часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди»;

6) дозволити повторне звернення з угодою про визнання винуватості в одному кримінальному провадженні, у разі усунення або зміни обставин, визначених п.п. 1–3, 5 ч. 7 ст. 474 КПК України, які стали підставою для відмови в її затвердженні судом. Для цього викласти частину 8 статті 474 КПК у такій редакції: «Повторне звернення з угодою про визнання винуватості в одному кримінальному провадженні допускається у разі усунення або зміни обставин, визначених п.п. 1–3, 5 ч. 7 ст. 474 КПК України, які стали підставою для відмови в її затвердженні судом»;

7) розширити коло суб'єктів кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про визнання винуватості та про примирення відповідно до

ст. 389-1 КК. Для цього викласти статтю 389-1 КК «Умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості» у такій редакції: «Умисне невиконання засудженим, потерпілим або прокурором угоди про примирення або про визнання винуватості – карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С., Кримінологія: Курс лекцій. Київ: МАУП, 2002. 295 с.
2. Анаева Е.А. Прокурор как субъект юридического процесса : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Казань, 2011. 22 с.
3. Баев О.Я. Тактико-этические проблемы привлечения потерпевшего к заключению досудебного соглашения о сотрудничестве. *Криміналістика XXI століття*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 25 – 26 листоп. 2010 р.). Х.: Право, 2010. С. 186–190.
4. Безрядін О.В. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2014. № 1. С. 137–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2014_1_37 (дата звернення: 15.01.2017).
5. Берназ В.Д. Мотивація як важливий чинник слідчої діяльності *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2002. № 1. С. 80–85.
6. Берназ В. Регламентация початку досудового розслідування як основа кримінально-процесуального провадження *Вісник прокуратури: Загальнодерж. фахове юрид. вид.* 2013. № 1. С. 67–75.
7. Беспалько І.Л. Принцип гуманізму в кримінальному процесі України *Проблеми законності*. 2011. Вип. 113. С. 140–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2011_113_18 (дата звернення: 11.02.2017).
8. Билиця І.О. Професійна етика прокурора : 12.00.10 : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2014. 22 с.
9. Блюменау Д.И. Информация и информационный сервис. Л.: Наука, 1989. 192 с.
10. Бояров В.І. Питання застосування угоди про визнання вини в кримінальному судочинстві. *Вісник Запорізького національного університету* : зб. наук. статей. Серія «Юридичні науки». Запоріжжя, 2005. №1. С.193–195.
11. Бояров В.І. Скорочена процедура судового слідства та угода про

визнання вини: проблемні питання нового Кримінального процесуального кодексу України. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*: науково-практичний журнал. 2012. № 4 (7). С. 150–154.

12. Вереша Р.В. Проблеми вини в теорії кримінального права: навч. посіб.: Рекомендовано МОН. Київ : Атіка, 2005. 464 с.

13. Вирок Ізяславського районного суду Хмельницької області від 19 березня 2013 р. по справі № №675/523/13-к: URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30287635> (дата звернення: 02.07.2016).

14. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 06 липня 2017 по справі № 759/9860/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67588745> (дата звернення: 11.08.2017).

15. Власова Г. П. Спрощення кримінального судочинства України: історія, теорія, практика: монографія. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2014. 424 с.

16. Власова Г.П. Деякі проблемні аспекти укладання угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 16-17 трав. 2013 р. Одеса, 2013. Т.2. С. 453–455.

17. Власова Г.П. Укладання угоди про визнання вини у Сполучених Штатах Америки як форма спрощеного кримінального судочинства. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 3. С. 84–89.

18. Герасимчук А.А., Шиян О.М. - Соціологія: курс лекцій. Київ : ЄУФІМБ, 2000. 88 с.

19. Гегель Г.В. Ф. Энциклопедия философских наук : у 3 т. / Гегель Г.В.Ф. Москва : Мысль, 1974. 452 с.

20. Гловюк І.В. Функціональна спрямованість діяльності прокурора у досудовому провадженні: проблеми визначення. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012-2015. 2015. 448 с. С. 278–296.

21. Гнатюк А.Ю. Функціональна структура кримінальної процесуальної

діяльності прокурора у досудовому провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Кривий Ріг, 2016. 18 с.

22. Горохов С.В. Соглашение о сотрудничестве: проблемы и пути их решения. *Российское правосудие*. 2011. № 7. С. 78–87.

23. Гриненко С. Презумпція невинуватості та інститут угод у кримінальному процесі (за новим КПК), їх співвідношення. URL: <http://jurist-blog.com.ua/yur-konsyltacia28.html> (дата звернення: 05.11.2016).

24. Грицаєнко Л.Л. Філософія права: навч. посіб. Київ: Національна академія прокуратури України, 2014. 120 с.

25. Грошевий Ю.М. Визнання вини як одна з умов застосування спрощених процедур (порівняльно-правовий аналіз). *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2011. № 3(23). С. 38–43.

26. Грошевой Ю.М. Проблемы формирования судейского убеждения в уголовном судопроизводстве. Х.: Вища шк., 1975. 144 с.

27. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / В.И. Даль. Т. 2: И – О. Репринт. изд. Москва : Рус. яз., 1989. 779 с.

28. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. / В. Даль. Москва, 1980. Т.3. 555 с.

29. Демидов Ю.А. Социальная ценность и оценка в уголовном праве. Москва: Юрид. лит., 1975. 182 с.

30. Добровольська О.Г. Становлення та розвиток інституту кримінального провадження на підставі угод. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 5. С. 269–272.

31. Доклад о верховенстве права: Утвержденный Венецианской комиссией на 86-й пленарной сессии (Венеция, 25–26 марта 2011 г.). URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-rus](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-rus) (дата звернення: 21.02.2015).

32. Долежан В. Вимоги до прокурорів-обвинувачів у світлі рекомендацій

- Ради Європи. *Вісник прокуратури: загальнодерж. фахове юрид. офіційне вид.* 1999 – 2003. №12. С. 9–14.
33. Долежан В.В. Конституційні аспекти удосконалення прокурорської системи України. *Стратегічні пріоритети: Науково-аналітичний щоквартальний збірник.* 2008. № 2 : Спец. вип.: Конституційний процес в Україні. 220 с. С. 117–123.
34. Долежан В. Перспективи трансформації функцій прокуратури України. *Вісник Національної академії прокуратури України: Фахове видання: Проблеми сьогодення: теорія, практика, життя академії.* 2011. № 2. С. 45–49.
35. Долежан В. Проблеми визначення статусу прокуратури у діяльності Конституційної Асамблеї. *Вісник Національної академії прокуратури України: Фахове видання: Проблеми сьогодення: теорія, практика, життя академії.* 2012. № 3. С. 16–21.
36. Долежан В. Проблеми участі прокурора у кримінальному судочинстві в аспекті судової реформи. *Право України.* 2010. № 5. С. 48–54.
37. Долежан В.В. Прокурор і суддя: проблеми взаємовідносин у судовому процесі. *Вісник прокуратури.* 2008. № 2. С. 38–43.
38. Дубовик Н. Сделка о признании вины и особый порядок: сравнительный анализ. *Российская юстиция.* 2004. № 4. С. 52–53.
39. Дьомін Ю. Інститут угод у кримінальному провадженні: важливі аспекти правозастосування. *Вісник Національної академії прокуратури України : Фахове видання: Проблеми сьогодення: теорія, практика, життя академії.* 2013. № 4. С. 11–19.
40. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін]. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.
41. Європейська конвенція про права людини; Статут Ради Європи (ETS № 001). URL: goo.gl/zD2WxB (дата звернення: 14.03.2016).
42. Єна І.В. Кримінальна процесуальна компетенція прокурора у досудовому

провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.

43. Звіт про роботу прокурора за 12 місяців 2013 р. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 11.10.2015).

44. Звіт про роботу прокурора за 12 місяців 2014 р. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=198809 (дата звернення: 11.10.2015).

45. Звіт про роботу прокурора за 12 місяців 2015 року. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112167&libid=100820 (дата звернення: 17.02.2016).

46. Звіт про роботу прокурора за 12 місяців 2016 року. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112655&libid=100820 (дата звернення: 06.02.2017).

47. Звіт про роботу прокурора за 6 місяців 2017 року. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112167&libid=100820 (дата звернення: 20.08.2017).

48. Ивакин А.А. К критике гегелевского определения диалектики. URL: goo.gl/tYx2rF (дата звернення: 21.10.2015).

49. Ивин А.А. Что такое диалектика: [Монография]. URL: <http://alex-ivin.livejournal.com/369.html> (дата звернення: 21.10.2015).

50. Игошев К.Е. Типология личности и мотивация преступного поведения. Горький, 1974. 168 с.

51. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы: учеб. пособ. / Е.П. Ильин. СПб. : Питер, 2000. 512 с.

52. Іваницький С.О. Принципи організації і діяльності прокуратури та адвокатури: зміст і співвідношення / *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. – 2014. – № 2. – С. 52–59.

53. Каркач П.М. Державне обвинувачення в суді за новим кримінальним процесуальним законодавством України: навч. посіб. / П. М. Каркач. Харків :

Право, 2013. С. 61–62.

54. Каркач П.М. Прокурор у підготовчому судовому провадженні: навч. посіб. Харків : Право, 2015. 60 с.

55. Каркач П.М. Прокурор у судовому провадженні (процесуальні та криміналістичні аспекти) : навч. посіб.; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків: Право, 2014. 185 с.

56. Каркач П.М. Функції прокуратури України: навч. посібник. Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків: Право, 2015. 248 с.

57. Карпов Н.С. Проведення скроченого судового розгляду у кримінальному процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: «Юриспруденція». 2014. № 10-2. С.104–106.

58. Кельбіев М.Р. Сравнительно-правовой анализ американской сделки о признании вины и особого порядка судебного разбирательства российского уголовного судопроизводства. *Вестник Российского университета дружбы народов*. Серия: «Юридические науки» : 2010. № 4. С. 130–136.

59. Кельман М.С. Юридична наука: проблеми методології Т. : Терно-граф, 2011. 492 с.

60. Кислицына И.О мотивации действий прокурора при заключении соглашения о признании виновности. *Legea si viata – Международный научно-практический журнал*. № 4. 2016. С. 31–34.

61. Кізлова О. Категорія «договір» як підстава виникнення правової норми. Концептуальні риси. *Юридичний вісник: щоквартальний журнал*. 2013. № 1. С. 101–107.

62. Кісліцина І.О. Актуальні питання участі прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. №3. 2017 р. URL: http://lsej.org.ua/3_2017/56.pdf (дата звернення: 03.07.2017).

63. Кісліцина І.О. Мотивація дій прокурора - учасника угод про визнання винуватості, ризики цієї практики та шляхи запобігання їм. *Правові та*

інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України : у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15–16 трав. 2015 р.) . 2015. : Т. 2 . 2015 . 667 с. С. 150–152.

64. Кісліцина І.О. Правовий статус прокурора як учасника угоди про визнання винуватості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право» № 35. Ч. II. 2015 р. С. 172–177.

65. Кісліцина І.О. Про необхідність забезпечення прокурорами неухильного дотримання принципів судочинства при укладанні угод про визнання винуватості. *Проблеми реформування прокуратури*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квіт. 2016 р.): у 2 т./ редкол.: Л.М. Москвич (голова), А.В. Лапкін, І.В. Юревич та ін. Т.1. Х.: Право, 2016. 224 с. С.70–73.

66. Кісліцина І. Про поняття та історичний аспект розвитку інституту укладання угод про визнання винуватості у світовій й вітчизняній науці та юридичній практиці. *Юридичний вісник*. - 2014. № 4. С. 273–278.

67. Кісліцина І.О. Прокурор – гарант дотримання прав людини та основних засад судочинства при укладанні угод про визнання винуватості. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 173–178.

68. Кісліцина І.О. Роль прокурора при укладанні угод про визнання винуватості в досудовому кримінальному провадженні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 трав. 2016 р.) . 2016.: Т. 2 . 2016 . 712 с. С. 151–153.

69. Кісліцина І.О. Роль прокурора при укладанні угод про визнання винуватості: зарубіжний досвід. *Правове життя сучасної України*: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. ювілею акад. С. В. Ківалова (м. Одеса, 16–17 травня 2014 р.) . 2014. : Т. 1. 2014. 820 с. С. 225–227.

70. Кісліцина І.О. Участь прокурора в укладанні угод про визнання винуватості в підготовчому судовому засіданні. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м.

Одеса, 19 трав. 2017 р.) У 2 т./ відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса : Видав. дім «Гельветика», 2017. 848 с. Т.2. С. 168–170.

71. Кісліцина І.О. Участь прокурора в укладанні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми судового права*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна (м. Харків, 20 квіт. 2017 р.): у 2 т./ редкол.: Л.М. Москвич (голова) та ін. Т.1. Харків: Право, 2017. 258 с. С. 194–197.

72. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів. Затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів 27 квітня 2017 року. URL: http://www.kdkp.gov.ua/ua/dokuments_vkpr.html (дата звернення: 01.06.2017).

73. Колодчин В.В. Повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції: монографія. Харків: ТОВ «Оберіг», 2016. 228 с.

74. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст.141.

75. Костицький М. В. Деякі питання методології юридичної науки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* 2013. № 1. С.3–11.

76. Косюта М. Актуальні проблеми реалізації повноважень прокурора у кримінальному провадженні. *Вісник прокуратури* 1999. 2013. № 12. С. 41–49.

77. Косюта М.В. Правозахисна роль прокуратури і суду в Україні. *Суд в Україні: боротьба з корупцією, організованою злочинністю і захист прав людини. Уряду України. Президенту, законодавчій, виконавчій владі*: Т.12: Міжвідомчий наук. збірник : Анал. розробки, пропозиції наук. та практ. прац. 1999. 694 с. С. 104–106.

78. Косюта М.В. Проблеми та шляхи розвитку прокуратури України в умовах побудови демократичної правової держави: дис. д-ра юрид. наук : Одеса, 2002. 467 с.

79. Косюта М.В. Прокуратура України: навч. посібник: рекомендовано МОН України. 2-ге вид., переробл. і доповн. К. : Знання, 2010. 404 с.

80. Косюта М.В. Теоретичні і практичні засади функціонування прокуратури

України та шляхи її реформування : зб. наук. публікацій. Одеса: Юрид. л-ра, 2010. 254 с.

81. Косюта М. Черговий етап реформування законодавства про прокуратуру. *Вісник прокуратури*: 1999 – 2012. № 10. С. 16-23.

82. Кравчук В.М. Інституційно-правовий аспект функціонування прокуратури України як органу державної влади : монографія. Тернопіль: Тернограф, 2013. 272 с.

83. Кравчук В. Угода про визнання вини як засіб підвищення ефективності діяльності прокуратури у сфері кримінального процесу (іноземний досвід та пропозиції для України). *Вісник Національної академії прокуратури України*: Фахове видання: Проблеми сьогодення: теорія, практика, життя академії. 2011. № 1. С. 120.

84. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : [навч. посіб.] [3-тє вид., змін. і доп.]. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 247 с.

85. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26, № 37. Ст. 131. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 22.07.2017).

86. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України* від 08.03.2013 / № 9-10 /, стор. 474, стаття 88. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 22.07.2017).

87. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар; за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1224 с.

88. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг.ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Х. : Право, 2012. 664 с.

89. Кримінально-процесуальний Кодекс України: Закон України від 28 грудня 1960 року № 1001-05 (втратив чинність 19.11.2012). URL:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1002-05> (дата звернення: 18.02.2016).

90. Кріпак А.А. Деякі особливості укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному процесі України через призму зарубіжного досвіду. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2017. № 1. С. 170–181.
91. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень. навч. посібник Київ: Кондор, 2006. 206 с.
92. Крушинський А.С. Угода про визнання вини: світовий досвід та перспективи запровадження в Україні. *Університетські наукові записки*. 2010. № 4(36). С. 238–245.
93. Кувалдина Ю.В. Предпосылки и перспективы развития компромиссных способов разрешения уголовно-правовых конфликтов в России: дисс. ... канд. юрид. наук Самара, 2011. 272 с.
94. Кузнєцов В.Г. Герменевтика і її шлях від конкретної методики до філософського напрямку. URL: goo.gl/gYJhsq (дата звернення: 14.03.2017).
95. Кузнєцов В.В. Питання реалізації інституту угод у матеріальному та процесуальному праві. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 108–113.
96. Курдова А.В. Защитник обвиняемого в уголовном процессе США (досудебная стадия): дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1998. 215 с.
97. Курта Є.О. Компроміс на досудовому слідстві: поняття, види, криміналістичні прийоми досягнення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2005. 17 с.
98. Кучинська О.П. Процесуальний порядок провадження на підставі угоди про визнання винуватості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. № 5. Т. 2. С. 104–107.
99. Кучинська О.П. Роль принципів кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2013. 37 с.
100. Лесяк О.О. Угода про визнання винуватості у кримінальному процесі

України: дис. ... канд. юрид. наук; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2015. 228 с.

101. Леоненко В.В. Профессиональная этика участников уголовного судопроизводства. Київ: Наук. думка, 1984. 163 с.

102. Лифанова Л.Г., Назаров В.И. К вопросу о виновности лица в совершении преступления. *Российский криминологический взгляд*. Москва: Проспект. 2009. № 3. С.381–383.

103. Лобань Д. Відмова суду в затвердженні угоди: можливість оскарження *Вісник прокуратури*. 2014. № 1 (151). С. 70–74.

104. Лобань Д. Процесуальний контроль прокурора за виконанням угоди про визнання винуватості. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 106–109.

105. Луцик В.В. Правовий статус та повноваження прокурора за новим КПК України. *Митна справа: Науково-аналітичний журнал*. 2013. № 1 (ч. 2, кн. 1). С. 231–238.

106. Львова О.Л. Поняття та підходи до порівняльного аналізу державно-правових явищ.: навч. посіб. / відпов. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: Юрид. думка, 2012. С.186–187.

107. Магазинер Я.М. Общая теория права на основе советского законодательства. *Правоведение*. 1998. № 3. С. 65–75.

108. Маїлунц Б.Е. Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення за КПК зарубіжних країн: деякі питання. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України : у 2 т. : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15–16 трав. 2015 р.). 2015. : 2015. 667 с. Т. 2. С. 357–359.*

109. Малюга В.І. Принципи організації та діяльності прокуратури України : дис. ... канд. юрид. наук Київ, 2002. 200 с.

110. Марочкін О.І. Мотивування процесуальних рішень слідчого: монографія Київ, Національна академія прокуратури України, 2015. 214 с.

111. Марочкін О.І. Особливості мотивування рішень слідчого про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми держави і права** : зб. наук. праць 1994. 2015. Вип. 75. 522 с.
112. Махов В.Н. Юристы США о «сделке о признании вины» *Следователь*. 2003. № 4. С.57–63.
113. Методичні рекомендації «Повноваження прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод»: схвал. протоколом засідання науково-методичної ради при Національній академії прокуратури України 27.04. 2016. № 4. Київ, 2016. 76 с.
114. Методология права Методологија права : перевод с сербско-хорватского / под ред. вступит. ст. Д.А. Керимов. Москва: Прогресс, 1981. 304 с.
115. Методология социального прогнозирования. (под ред. В.В. Косолапова). Київ: Вища шк., 1981. 301 с.
116. Мирошниченко Н.А. Состав преступления: текст лекций. Одесса: Феникс, 2006. 2-е изд., доп. 74 с.
117. Муравин А.Б. Мотивировка процессуальных решений следователя. *Проблемы социалистической законности*. 1986. № 17. С. 78–82.
118. Муратова Н.Г. Процессуальные акты органов предварительного расследования. Вопросы теории и практики. Казань: Изд-во Казанского университета, 1989. 120 с.
119. Мухін В.В. Інститут угоди про визнання винуватості у кримінальному процесі. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 3. С. 46–51.
120. Николаева Т. Некоторые вопросы заключения досудебного соглашения о сотрудничестве. *Уголовное право*. № 6, 2009. С. 85–88.
121. Новак Р.В. Інститут угод як прояв диференціації кримінально-процесуальної форми. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 3 (15). С. 74–86.
122. Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні:

автореф. дис. ... канд. юрид. наук; Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2015. 18 с.

123. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. : Близько 42 000 слів / уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. Київ : Аконіт, 1999. 910 с.

124. Ной И.С. Новое в трактовке основных уголовно-правовых понятий. *Советское государство и право*. 1982. № 7. С. 91–98.

125. Нор В.Т. Правові угоди у кримінальному провадженні як вид компромісного вирішення кримінального правопорушення за новим КПК України. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XX звітної наук.-практ. конф.* (Львів, 6–7 лютого 2014 р.). Львів: Львівський націон. ун. ім. Івана Франка, 2014. 426 с.

126. Осипова Н.П. Компромис. Юридична енциклопедія. Київ: Українська енциклопедія ім. П.М. Бажана, 2001. Т. 3. С. 196–197.

127. Остапчук В. Правовий статус прокурора: сутність і проблеми удосконалення. *Вісник Академії прокуратури України: Фахове видання*. 2007. № 1. С. 25–30.

128. Петрухин Л.И. Сделки о признании вины чужды российскому менталитету. *Российская юстиция*. 2001. №5. С.35–37.

129. Плахотнік О.В., Чех О.В. Угода про визнання винуватості: переваги і недоліки нового кримінально-процесуального інституту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2014. № 26. С. 268–271.

130. Повзик Є.В. Запровадження спрощених та скорочених процедур в новому КПК України. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики* : матеріали 2-ї міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса. 8 жовт. 2010 р.): у 2 т.: Кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність та судова експертиза. Одеса: [б. в.]. 2010. Т. 2 С. 266–267.

131. Повзик Є.В. Правові наслідки визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини (порівняльно-правове дослідження): монографія. Харків: Право, 2014. 286 с.

132. Повноваження прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод: метод. рекомендації Генеральної прокуратури України / С.М. Малихіна, Ю.П. Смокович, В.К. Гуцуляк та ін. Київ, 2013. 101 с.
133. Погорецький М. Прокурор у кримінальному процесі: щодо визначення функцій. *Право України*. 2015. № 6. С. 86–95.
134. Полумордвинов Д.И. Мотивы судебного решения. *Советское государство и право*. 1947. № 4. С. 28–35.
135. Поляков М.П., Смолин А.Ю. Принцип процессуальной экономии в уголовном судопроизводстве: монография. Н. Новгород : Нижегород. акад. МВД России, 2011. 152 с.
136. Полянський Ю.Є. Актуальні проблеми забезпечення незалежності органів прокуратури і прокурорів. *Кримінальне право України: теорія і практика*. 2006. №10. С. 7–13.
137. Полянський Ю. Є. Концептуальні аспекти реформування прокуратури України. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 травня 2016 р.)*. 2016. : відп. ред. М.В. Афанасьєва. 2016. 712 с. Т. 2 С. 114–116.
138. Полянський Ю. Новації в Законі України «Про прокуратуру» і проблеми їх застосування. *Вісник Національної академії прокуратури України: Фахове видання : Проблеми сьогодення: теорія, практика, життя академії*. 2013. № 2. С. 25–29.
139. Полянський Ю. Про організаційний устрій та функції органів прокуратури. *Юридичний вісник*. 2015. № 1. С. 87–90.
140. Полянський Ю.Є. Прокуратура в Україні : навч.-метод. посібн. Одеса : Юрид. л-ра, 2000. 108 с.
141. Прилуцький П. В.Угода про визнання винуватості в кримінальному провадженні: новела процесуального законодавства України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 4. С.128–135.

142. Про вивчення стану додержання законодавства у кримінальних провадженнях на підставі угод про визнання винуватості: відповідь прокурора Одес. обл. на лист заст. Ген. прокурора України № 04/1-129вих-270окв-13 від 12.04.2013: Архів Ген. прокуратури України.

143. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: Закон України від 23.05.2013 № 314-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/314-18/paran186#n186> (дата звернення: 11.10.2016).

144. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 12.02.2015 № 198-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1950-19/paran34#n34> (дата звернення: 03.10.2016).

145. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення механізмів забезпечення завдань кримінального провадження Закон України від 16.03.2017 № 1950-VIII. - URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1950-19/paran37#n37> (дата звернення: 22.04.2017).

146. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 № 223-1679/0/4-12. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12> (дата звернення: 05.11.2015).

147. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 року № 11. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14> (дата звернення: 08.03.2016).

148. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні:

Наказ Генеральної прокуратури України від 19 грудня 2012 року № 4гн. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id= (дата звернення: 18.01.2015).

149. Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України. – Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 03.10.2012 № 223-1430/0/4-12. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12> (дата звернення: 21.07.2016).

150. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ №13 від 11.12.2015 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15> (дата звернення: 09.01.2016).

151. Про практику призначення судами кримінального покарання: постанова Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03?test=dCCMfOm7xBWMNdHEZiDeifB1HI4Hgs80msh8Ie6> (дата звернення: 21.07.2016).

152. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. Відомості Верховної Ради України від 16.01.2015/ № 2-3 /. с. 54. с. 12.

153. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні / [О.В. Зайчук, В.С. Журавський, Н.М. Оніщенко та ін.]; за ред. Н.М. Оніщенко, О.В. Зайчук. Київ: Юрид. думка, 2007. 424 с.

154. Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням : науково-практ. посіб. : організаційно-правові та криміналістичні основи / ред. кол. : І. М. Козьяков, В. Т. Маляренко, Г. П. Серeda та ін. ; Національна академія прокуратури України. Київ, 2014. 750 с.

155. Психологический словарь / Авт.-сост.: В.Н. Копорулина, М.Н. Смирнова, Н.О. Гордеева и др. ; под общ. ред. Ю.Л. Неймера. Ростов на/Д. : Феникс, 2003. 640 с.

156. Пушкар П.В. Концепція справедливості у судовому розгляді. *Держава і право*. 2002. Вип. 17. С. 377–382.
157. Пушкар П.В. Угода про визнання вини в кримінальному процесі Федеративної Республіки Німеччина. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Юридичні науки*. 1958. 2004. № 56–59. С. 179–181.
158. Пушкар П.В. Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис ... канд. юрид. наук; Академія адвокатури України. Київ, 2005. 23 с.
159. Пушкар П.В. Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження : дис ... канд. юрид. наук; Академія адвокатури України. Київ, 2005. 225 с.
160. Резник Г.М. Внутреннее убеждение при оценке доказательств. Москва: Юрид. лит. 1977. 120 с.
161. Реформування судової влади та суміжних інститутів в Україні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»* : в ... т. 2012 : Т. 17. 2015. 448 с. С. 5–24.
162. Рибалка Н. Засади діяльності прокуратури. *Право України. Юридичний журнал*: наук.-практ. фах. вид./ редкол.: О.Д. Святоцький (голов. ред.) [та ін.]. Київ : Право України, 1993–2015. 2015 № 6. С. 44–51.
163. Руденко М.В. Про сутність прокурорського процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. №1. С. 277–283.
164. Руденко М.В. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як нова функція прокуратури України: поняття, зміст і структура. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 160–168.
165. Рыбалов К.А. Особый порядок судебного разбирательства в Российской Федерации и проблемы его реализации. Москва: Юрлитинформ, 2004. 152 с.
166. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційними

поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) від 08.04.1999р. № 3-рп/99. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99> (дата звернення: 18.04.2017).

167. Садова Т. Угода про визнання вини – американський досвід і перспективи запровадження в Україні. *Підприємництво, господарство і право*: 2011. № 2. С. 147–149.

168. Сапін О. Процесуальна діяльність прокурора під час відкриття матеріалів іншій стороні. *Вісник Національної академії прокуратури України* : Фахове видання : Проблеми сьогодення: теорія, практика, життя академії. 2016. № 2. С. 89–93.

169. Сарсенбаев Т. Сделка о признании вины в уголовном процессе РК URL: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1233363> (дата звернення: 07.02.2016).

170. Серeda Г. Особливості угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії прокуратури України*: Фахове видання : Проблеми сьогодення: теорія, практика, життя академії. 2012. № 2. С. 5–9.

171. Серeda Г.П. Прокурор як суб'єкт кримінального переслідування. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Вип. 559. Правознавство. С. 102–106.

172. Сірко Б.П. Нагляд прокурора за виконанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва : навч. посіб.; НУ «ОЮА», Чернівець. юрид. ін-т; Б. П. Сірко. Чернівці : Технодрук, 2016. 264 с.

173. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Х.: Консум, 2001. 656 с.

174. Словарь иностранных слов. 16-е изд., испр. Москва: Рус. яз, 1988. 624 с.
175. Словарь психолога-практика / Сост. С.Ю. Головин. 2-е изд., перераб. и дополн. Мн: Харвест, Москва: АСТ, 2001. 976 с.
176. Словник української мови: в 11 т. 1979. Том 10, 441 с.
177. Словник української мови. Т. 8. Вид-во «Наукова думка». Київ, 1977 р. 927 с.
178. Словник української мови. Т. 5. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; [уклад.: І. В. Шевченко та ін. ; наук. ред. О. О. Тараненко]. Київ : Укр. мов. нформ. фонд, 2014. 991 с.
179. Слуцька Т.І. Історико-правовий нарис кримінально-правової боротьби з перевищенням влади або службових повноважень в Україні. *Юриспруденція: теорія і практика* : Щомісячний науково-практичний журнал. 2009. № 5. С. 49–57.
180. Смирнов М. Правова природа та особливості нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Підприємництво, господарство і право*: Щомісячний науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2016. № 4. С. 109–112.
181. Сопронюк І.О. Принцип процесуальної економії у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Л., 2011. 227 с.
182. Степаненко В. Громадський контроль за владою як перспектива розвитку громадянського суспільства в Україні. *Віче*. 2000. С. 8–21.
183. Стратій О.В. Психолого-правові особливості кримінального провадження на підставі угод : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06 / О.В. Стратій ; кер. роботи В.Я. Марчак ; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2015. 19 с.
184. Стратій О.В. Угода про визнання винуватості як новела кримінального процесуального законодавства. *Європейські перспективи*. №8.2014.С.192–198.
185. Сурженко М.О. Структура і зміст правового статусу прокурора.

- Проблеми законності*: зб. наук. праць . 1976-2013. Вип. 123. 384 с. С. 314–322.
186. Сухонос В. В. Кадри органів прокуратури: питання теорії і практики : монографія. Суми : Університет. книга, 2012. 159 с.
187. Сухонос В.В. Правозахисна діяльність як базова функція прокуратури України. *Науково-практичний журнал «Правовий вісник Української академії банківської справи»*. 2014. № 2 (1). С. 69–74.
188. Татаров О.Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС): монографія. Донецьк: Промінь, 2012. 640 с.
189. Татаров О.Ю. Прокурорський нагляд на досудовому провадженні *Право і суспільство*, 2012. № 2. С. 288–293.
190. Твердохліб М. Проблема законодавчого вдосконалення кримінального провадження на підставі угод. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С.358-361. URL: http://pap.in.ua/1_2016/108.pdf (дата звернення:12.12.2016).
191. Тейтман С. Сделки о признании вины или сокращенные формы судопроизводства: по какому пути пойдет Россия. *Российская юстиция*. 1998. № 10. С. 35–37.
192. Теория государства права: Учебник для вузов / В.М. Корельский, В.Д. Перевалова. Москва: Норма-Инфа, 2002. 616 с.
193. Теория управления: учебник Москва: Экономика, 2007. 704 с.
194. Теорія держави і права: Академічний курс: підручник / Н.М. Оніщенко, О.В. Зайчук. Київ. Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
195. Тертишник В.М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України : монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 404 с.
196. Тертишник В. Компроміс у кримінальному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 11. С. 107–112.
197. Тимошенко В.І. Мотивація правової поведінки. *Держава і право*. Сер.

Юридичні і політичні науки: зб. наук. праць. 2007. Вип. 36. С. 8–16.

198. Толковый словарь русского языка : 80 000 сл. и фразеолог. выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова ; РАН, Ин-т рус. яз. им. В.В. Виноградова. 4-е изд., доп. Москва: Технологии, 2003. 944 с.

199. Толочко О. Гуманізація процесуального статусу прокурора в кримінальному провадженні. *Юридичний вісник*: щоквартальний журнал. 2014. № 5. С. 140–145.

200. Трут Д. Притягнення юросіб до кримінальної відповідальності в Україні: міф чи реальність? URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/prityagnennya-yurosib-do-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-v-ukrayini-mif-chi-realnist.html> (дата звернення: 01.07.2017).

201. Тюрін Г.Є. Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод: монографія. Харків: Право, 2015. 288 с.

202. Тюрін Г.Є. Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Тюрін Геннадій Євгенович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017. 18 с.

203. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии. URL: http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_-09_10_2009.pdf (дата звернення: 19.02.2015).

204. Уголовно – процессуальный кодекс Республики Беларусь. URL: http://etalonline.by/?type=text®num=НК9900295#load_text_none_1_ (дата звернення: 18.02.2015).

205. Уголовно – процессуальный кодекс Республики Молдова. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30397729#pos=1;-281 (дата звернення: 19.02.2015).

206. Уголовно – процессуальный кодекс Республики Казахстан URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852 (дата звернення:

18.02.2015).

207. Уголовно – процессуальный кодекс Российской Федерации. URL: <https://zakonbase.ru/upk> (дата звернення: 15.02.2017).
208. Удалова Л.Д. Застосування компромісів при вирішенні конфліктів під час досудового розслідування : навч. посіб. Скіф, 2012. 184 с.
209. Узагальнення практики здійснення судами міста Києва судового провадження на підставі угод за друге півріччя 2013 року-перший квартал 2014 року. URL: <http://kia.court.gov.ua/sud2690/uzah/28/> (дата звернення: 12.09.2014).
210. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редакції). Київ: Абрис, 2002. 742 с.
211. Філософія : навч. посіб. / [Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.] за ред. І.Ф. Надольного. 5-те вид., випр. і доповн. Київ: Вікар, 2005. 455 с.
212. Философская энциклопедия: 5 т. / [науч. ред. Ф.В. Константинов]. Москва: Советская энциклопедия», 1964. Т. 5. 1964. 740 с.
213. Философский энциклопедический словарь / [ред.-сост. Е.Ф. Губский и др.]. Москва: ИНФРА, 1997. 576 с.
214. Филимонов В.Д. Криминологические основы уголовного права. Томск, 1981. 250 с.
215. Фридман Л. Введение в американское право: пер. с англ./под ред. М. Калантаровой. Москва: Прогресс, 1992. 286 с.
216. Функція судового контролю у кримінальному процесі: моногр. / Л.Д. Удалова, Д.О. Савицький, В.В. Рожнова, Т.Г. Ільєва. Київ: Центр учб. л-ри, 2015. 176 с.
217. Хавронюк М. «Право прокурора», або деякі проблеми угоди про визнання винуватості. *Юридичний вісник України*. 2012. № 28. С. 6.
218. Харитонов Л.А. Герменевтический подход к толкованию правовых норм. *Криминалистъ*: Научно-практический журнал. 2011. № 1(8). С.113–117.

219. Холодило П.В. Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Нац. Академія внутр. справ. Київ. 2017. 296 с.
220. Холодило П.В. Угода про визнання винуватості. Поняття, зміст та особливості укладання. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. Вип. 2. С. 434–444.
221. Хоренжій А.О. Угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості: поняття та визначення. *Правове життя сучасної України: матер. міжнар. наук.-практ. конф.*, (Одеса, 16-17 травня 2013 р.). Одеса, 2013. Т. 2. С. 495–497.
222. Хрестоматія з історії держави і права України. Т. 1. З найдавніших часів до початку ХХ ст.: навч. посіб. у 2 т. В.Д. Гончаренко, А.И. Рогожин, О.Д. Святоцький. Київ: Ін Юре, 1997. 464 с.
223. Цыганенко С.С. Развитие форм уголовного процесса. Москва, 1999. 96 с.
224. Чельцов М.А. Советский уголовный процесс. Москва, Госюриздат, 1951. 624 с.
225. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: учеб. пособ. Москва: Право и Закон. 1997. 320 с.
226. Шишов О.Ф. Становление и развитие науки уголовного права в СССР: Проблемы общей части (1917–1936). Вып. 1. Москва, 1981. 85 с.
227. Шкелебей В.А. Угоди про примирення й визнання винуватості в кримінальному процесі України та інших країн: порівняльний аналіз / В.А. Шкелебей. URL: goo.gl/ExALVu (дата звернення: 25.02.2017).
228. Щодо стану додержання законодавства у кримінальних провадженнях на підставі угод про визнання винуватості: доп. зал. прокуратури Полтав. обл. на лист заст. Ген. прокурора України № 04/1-129вих-270окв-13 від 12.04.2013. Архів Ген. прокуратури України
229. Шульган І.І. Окремі аспекти підтримання прокурором публічного

- обвинувачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 238–240. URL: http://lsej.org.ua/6_2016/66.pdf (дата звернення: 01.10.2016)
230. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 2003. 737 с.
231. Юрчишин В.М. Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці: монографія. Чернівці, «Видавничий Дім «РОДОВІД», 2013. 308 с.
232. Юрчишин В.М. Процесуальні функції прокурора у досудовій стадії кримінального провадження: навч. посіб.: поняття, призначення, система. Чернів. юрид. ін-т НУ «ОЮА». Чернівці: Технодрук, 2014. 276 с.
233. Якобсон П.М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. Москва: Просвещение. 1969 г. 317 с.
234. Anthony V. Alfieri. Community Prosecutors, 90 Cal. L. Rev. 1465 (2002). URL: goo.gl/8kLygn (дата звернення: 15.05.2017).
235. Braun M. English – Russian Dictionary of American Criminal Law [Text] / M. Braun, G. Clothier.- Greenwood Press, 1998. 350 p. URL: goo.gl/2cETE6 (дата звернення: 28.02.2016).
236. Dicey A.V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution) (1885). 10-е видання 1959 року зі введенням. E.C.S.Wade, London, MacMillan, chap.4. URL: goo.gl/veY6ot (дата звернення: 12.11.16).
237. Donald J. Newman. Conviction: The Determination of Guilt or Innocence Without Trial. Little, Brown, 1966. URL: goo.gl/XbvT3C (дата звернення: 15.11.16).
238. Federal Criminal Code and Rules. Federal Rules of Criminal Procedure (amendment received to January 6, 1997), West Group, St. Paul, Minn, 1997. URL: goo.gl/69qXPZ 9 (дата звернення: 17.03.2017).
239. Ma Y. Prosecutorial discretion and plea bargaining in the United States, France., Germany and Italy: a comparative perspective. *International Criminal Justice Review*. 2002. Volume 12. P. 22–55.

240. Robert L. Misner, Recasting Prosecutorial Discretion, 86 J. CRIM. L. & CRIMINOLOGY 717 (1996). Another punishment measure might be the number of cases sent into diversion programs, or the number of community or intermediate sanctions obtained for cases charged initially with certain offenses best suited to those outcomes. URL: goo.gl/wBpRKb (дата звернення: 17.03.2016).

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових періодичних виданнях :

1. Кісліцина І. Про поняття та історичний аспект розвитку інституту укладання угод про визнання винуватості у світовій й вітчизняній науці та юридичній практиці. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 273–278.

2. Кісліцина І.О. Правовий статус прокурора як учасника угоди про визнання винуватості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. № 35. Ч. 2. 2015 р. С. 172–177. (Серія «Право»).

3. Кислицына И. О мотивации действий прокурора при заключении соглашения о признании виновности. *Legea si viata – Publicație științifico-practică*. 2016. № 4. С. 31–34.

4. Кісліцина І.О. Прокурор – гарант дотримання прав людини та основних засад судочинства при укладанні угод про визнання винуватості. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 173–178.

5. Кісліцина І.О. Актуальні питання участі прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2017 р. URL: http://lsej.org.ua/3_2017/56.pdf

Опубліковані праці опробаційного характеру:

1. Кісліцина І.О. Роль прокурора при укладанні угод про визнання винуватості: зарубіжний досвід. *Правове життя сучасної України: у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. ювілею акад. С.В. Ківалова (м. Одеса, 16–17 трав. 2014 р.)*. 2014. 820 с. Т.1. С. 225–227.

2. Кісліцина І.О. Мотивація дій прокурора – учасника угод про визнання винуватості. Ризики цієї практики та шляхи запобігання їм. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України*: у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15–16 трав. 2015 р.). 2015. Т. 2. 667 с. С. 150–152.

3. Кісліцина І.О. Про необхідність забезпечення прокурорами неухильного дотримання принципів судочинства при укладанні угод про визнання винуватості. *Проблеми реформування прокуратури*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квіт. 2016 р.): у 2 т. / редкол.: Л.М. Москвич (голова), А.В. Лапкін, І.В. Юревич [та ін.]. Х.: Право, 2016. Т.1. 224 с. – С. 70–73.

4. Кісліцина І.О. Роль прокурора при укладанні угод про визнання винуватості в досудовому кримінальному провадженні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 трав. 2016 р.). 2016. Т. 2. 712 с. С. 151–153.

5. Кісліцина І.О. Участь прокурора в укладанні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми судового права*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна (м. Харків, 20 квіт. 2017 р.): у 2 т. / редкол.: Л.М. Москвич (голова) [та ін.]. Харків: Право, 2017. Т.1. 258 с. С. 194–197.

6. Кісліцина І.О. Участь прокурора в укладанні угод про визнання винуватості в підготовчому судовому засіданні. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.): у 2 т. / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса : Видав. дім «Гельветика», 2017. Т. 2. 848 с. С. 168–170.

ВІДОМОСТІ**про апробацію результатів дисертації**

1. Правове життя сучасної України: міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 16-17 травня 2014 р. – Особиста участь.
2. Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України: міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 15-16 травня 2015 р. – Особиста участь.
3. Проблеми реформування прокуратури: всеукраїнська науково-практична конференція, м. Харків, 15 квітня 2016 р. – Особиста участь.
4. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 20 травня 2016 р. – Особиста участь.
5. Актуальні проблеми судового права: всеукраїнська науково-практична конференція, м. Харків, 20 квітня 2017 р. – Заочна участь.
6. Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 19 травня 2017 р. – Особиста участь.

АНКЕТА**опитування прокурорів місцевих прокуратур щодо ролі прокурора при
укладенні угод про визнання винуватості**

Кафедра організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету “Одеська юридична академія” працює над дослідженням деяких проблем, які виникають під час укладення угод про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим. В рамках дослідження ролі прокурора при укладенні даних угод нас цікавлять погляди працівників прокуратури щодо ряду питань наукового дослідження. Просимо Вас заповнити цю анкету, оскільки Ваша думка для нас є вкрай важливою.

У кожному з питань оберіть один із варіантів відповіді. Щиро вдячні Вам!

1. Як Ви ставитеся до можливості укладення угод між прокурором і підозрюваним про визнання винуватості?

- а) схвалюю;
- б) не схвалюю;-
- в) утримуюсь від відповіді.

2. Як часто за можливості Ви ініціюєте укладення угоди про визнання винуватості?

- а) завжди як є така можливість;
- б) рідко, навіть якщо в наявності всі підстави;
- в) тільки якщо вважаю, що це необхідно в конкретному випадку.

3. Що є основним мотивом для Вас при ініціюванні угоди про визнання винуватості?

- а) бажання прискорити процес;

- б) можливість узгодити меншу міру і вид покарання для підозрюваного (обвинуваченого), який викликає симпатію;
- в) обмеження права оскарження вироку;
- г) інший мотив (вказіть, який саме).

4. Чи були випадки, коли Ви підписували угоду про визнання винуватості, ініційовану підозрюваним, обвинуваченим чи його захисником, навіть якщо не були повністю згодні з її умовами?

- а) так;
- б) ні;
- в) утримуюсь від відповіді.

5. Яка з обставин, вказаних у ст. 470 КПК, є найвагомішою для Вас при прийнятті рішення щодо укладення угоди про визнання винуватості?

- а) ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб;
- б) характер і тяжкість обвинувачення (підозри);
- в) наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень;
- г) наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень.

6. Який момент Ви вважаєте найбільш доцільним для ініціювання угоди про визнання винуватості?

- а) одразу після повідомлення особі про підозру в досудовому кримінальному провадженні;
- б) у підготовчому судовому засіданні;
- в) під час судового провадження.

7. Чи траплялись у вашій практиці випадки, коли суд не затверджував укладену вами і підозрюваним (обвинуваченим) угоду про визнання винуватості?

- а) так;-
- б) ні;
- в) утримуюсь від відповіді.

8. Яка, на Вашу думку, є найбільша перевага можливості для прокурора укладення угод про визнання винуватості?

- а) зниження навантаження на прокуратуру з підтримання державного обвинувачення в суді,;
- б) економія процесуального часу і можливість зменшення бюджетних витрат;
- в) усунення певною мірою перспективи оскарження судового рішення;
- г) інше (вказати, яка саме перевага).

9. Який, на Вашу думку, є найбільший недолік укладення угод про визнання винуватості?

- а) особа, винна у вчиненні кримінального правопорушення, може понести більш м'яке покарання, ніж їй було би призначено вироком суду під час судового розгляду у загальному порядку;
- б) можливість впливу на прокурора з боку інших осіб з метою укладення угоди на умовах, вигідних підозрюваному (обвинуваченому);
- в) не дослідження мовною мірою всіх обставин справи, деякі епізоди злочинної діяльності можуть залишитися не відомими у разі поспішного укладення угоди про визнання винуватості;
- г) інше (вказати, який саме недолік).

10. Хто, на Вашу думку, відіграє більш важливу роль при ініціюванні та укладенні угоди про визнання винуватості?

- а) прокурор;
- б) підозрюваний, обвинувачений;
- в) захисник.

Повідомте будь ласка про себе:

Ваш вік:

- а) до 30 років;
- б) від 30 до 40 років;
- в) від 40 до 50 років;
- г) від 50 і старше.

Ваш стаж роботи в органах прокуратури:

- а) до 3-х років;
- б) від 3-х до 5 років;
- в) від 5-ти до 10 років;
- г) понад 10 років.

Дякуємо за відповіді!

Кафедра організації судових,
правоохоронних органів та
адвокатури
Національного університету
«Одеська юридична академія»
65009 м. Одеса
вул. Академічна, 5.

АНКЕТА

**опитування прокурорів місцевих прокуратур щодо ролі прокурора при
укладенні угод про визнання винуватості**

№	Запитання	Кількість відповідей	%
1	<i>Як Ви ставитеся до можливості укладення угод між прокурором і підозрюваним про визнання винуватості?</i>		
	схвалюю	99	99
	не схвалюю	1	1
	утримуюсь від відповіді	0	0
2	<i>Як часто за можливості Ви ініціюєте укладення угоди про визнання винуватості?</i>		
	завжди як є така можливість	92	92
	рідко, навіть якщо в наявності всі підстави	0	0
	тільки якщо вважаю, що це необхідно в конкретному випадку	8	8
3	<i>Що є основним мотивом для Вас при ініціюванні угоди про визнання винуватості?</i>		
	бажання прискорити процес	65	65
	можливість узгодити меншу міру і вид покарання для підозрюваного (обвинуваченого), який викликає симпатію	3	3
	обмеження права оскарження вироку	27	27
	інший мотив (вказіть, який саме)	5	5
4	<i>Чи були випадки, коли Ви підписували угоду про визнання винуватості, ініційовану підозрюваним, обвинуваченим чи його захисником, навіть якщо не були повністю згодні з її умовами?</i>		
	так	92	92
	ні	0	0
	утримуюсь від відповіді	8	8
5	<i>Яка з обставин, вказаних у ст. 470 КПК, є найвагомішою для Вас при прийнятті рішення щодо укладення угоди про визнання винуватості?</i>		
	ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального	64	64

	провадження щодо нього або інших осіб		
	характер і тяжкість обвинувачення (підозри)	18	18
	наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, у викритті більшої кількості кримінальних правопорушень	8	8
	наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших, більш тяжких, кримінальних правопорушень	10	10
6	Який момент Ви вважаєте найбільш доцільним для ініціювання угоди про визнання винуватості?		
	одразу після повідомлення особі про підозру в досудовому кримінальному провадженні	70	70
	у підготовчому судовому засіданні	29	29
	під час судового провадження	1	1
7	Чи траплялись у вашій практиці випадки, коли суд не затверджував укладену вами і підозрюваним (обвинуваченим) угоду про визнання винуватості?		
	так	10	10
	ні	82	82
	утримуюсь від відповіді	8	8
8	Яка, на Вашу думку, є найбільша перевага можливості для прокурора укладення угод про визнання винуватості?		
	зниження навантаження на прокуратуру з підтримання державного обвинувачення в суді	16	16
	економія процесуального часу і можливість зменшення бюджетних витрат	70	70
	усунення певною мірою перспективи оскарження судового рішення	11	11
	інше (вказати, яка саме перевага)	3	3
9	Який, на Вашу думку є найбільший недолік укладення угод про визнання винуватості?		
	особа, винна у вчиненні кримінального правопорушення, може понести більш м'яке покарання, ніж їй було би призначено вироком суду під час судового розгляду у загальному порядку	20	20
	можливість впливу на прокурора з боку інших осіб з метою укладення угоди на умовах, вигідних підозрюваному (обвинуваченому)	33	33

	не дослідження мовною мірою всіх обставин справи, деякі епізоди злочинної діяльності можуть залишитися не відомими у разі поспішного укладення угоди про визнання винуватості	40	40
	інше (вказати, який саме недолік)	7	7
10	<i>Хто, на Вашу думку, відіграє більш важливу роль при ініціюванні та укладанні угоди про визнання винуватості?</i>		
	прокурор	78	78
	підозрюваний, обвинувачений	2	2
	захисник	20	20